

קובץ

באר התורה

(רא)

פרשת תולדות

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

י"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

תוכן הענינים:

5	דיני כיבוד הורים
5	מדוע לא מברכים על כיבוד הורים
5	דיני אמירת שם אביו
11	האם מותר לכתוב את שם אביו
13	האם מועיל מחילה להזכיר את שם אביו
14	האם מותר להזכיר את שם אביו בעליה לתורה
	האם שעושים תעודת זהות וכל כיוצא בזה מותר לומר את שם אביו בלא ר'
16	או אבא מארי
16	האם שמתפללים לרפואת אביו או רבו צריך להזכיר את שמו
20	האם מותר לבטל תורה בשביל כיבוד הורים
21	בדין גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם
	האם צריך אדם לשמוע לאבא שלו שאומר לו לא לעשות משהו שאין לו
31	הנאה בזה ודין כיבוד הורים בשידוכים
35	כיבוד הורים בשידוכים
49	האם מותר לגלח את הזקן שלא ברצון אביו
54	בגדר סותר את דבריו
57	האם יש חיוב לבקר את ההורים כל שבוע
64	האם יש חיוב לענות לאביו שהוא באמצע שיחה
64	בהא דדרשינן שאין חיוב כיבוד הורים שאביו אומר לו לחלל שבת
69	מידה כנגד מידה כיבוד הורים
70	לימוד הל' כיבוד הורים - במעלת כיבוד הורים
72	האם יש אריכות ימים בכיבוד אח גדול

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

דיני כיבוד הורים

מדוע לא מברכים על כיבוד הורים

והנה ידוע קושיית הראשונים מדוע לא מברכים על כיבוד הורים, ומצינו בזה כמה וכמה טעמים, ואביא בזה כמה טעמים בקצרה, (א). בשו"ת הרשב"א ח"א סי' יח' שהמצווה אינה תלויה בעושה אלא במשהו אחר ולכן בצדקה אין מברכים יעו"ש באריכות, (ב). בשו"ת בנימין זאב סימן קסט שכיון שגם הגוים עושים כן אין מברכים ע"כ, וציין בזה עוד לגמ' במנחות דף מב', (ג). במאירי בקידושין ויראים סימן רכא מבואר שאין מברכים על מצוה שאין בה הגבלה וכיבוד אב ואם הרי אין בה הגבלה, (ד). עוד ביארו בזה לפי מש"כ החרדים שעיקר מצות כיבוד היא בלב ולכן על מצוה שהיא במחשבה לא מברכים עליה, (ה). אם האבא רשע אין חיוב כיבוד ואי אפשר לדעת אם האבא רשע, (ו). לא תקנו ברכה על מצוות שבין אדם לחבירו אלא רק על מצוות שבין אדם למקום, ויש עוד בכל זה האריכו בדברי הפוסקים, ואכמל'ו.

דיני אמירת שם אביו

איתא בגמ' בקידושין דף לא ע"ב ת"ר חכם משנה שם אביו ושם רבו ועו' כתב בב"ח סימן רמ דאילו להזכיר לאביו ולרבו בשםם אפיקרוס הוא כדאיתא בפרק חלק סנהדרין דף ק ע"א ושעל דבר זה נענש גחזי שקרא לרבו בשמו ופשיטא שה"ה לאב יעו"ש,

ואמנם בתורה תמימה פרשת יתרו כתב שאיסור קריאת שם אביו אינו אלא ממידת חסידות שנהגו בה רק התנאים ורק בפרהסיא וכתב ואני תמה מי מלל לרבותינו דיש בזה איסור מוחלט והלא ממקור הדברים שלמדו זה היא הברייתא בקידושין ושם מבואר שאין בזה כל איסור רק מדה או מנהג בלבד וגם לא בכל אדם אלא רק איזה חכמים נהגו כן, וגם לא בכל מקום וזמן רב ברבים בעת דרשה לפני הקהל, וצ"ע רב מנא להו להפוסקים לדון איסור מוחלט בדבר שלא נתפרס לאיסור בגמרא, ואם היה דעת חז"ל בזה לאיסור היו חושבים זה בין לא עומד במקומו ולא יסתור דבריו וכו' עכ"ד. ובחוברת דרכי העיון עמ' 84 כתב להעיר הגר"מ מאזוז שליט"א שכתב שהמעין בגמרא יראה שאין מקום כלל לתמיהתו של בעל התורה תמימה שהרי אהא דקתני בברייתא תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו הקשתה הגמ' אבוה דמאן אילמיא אבוה דמתורגמן אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא,

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ופירש"י אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא לכבד את אביו יעו"ש, ומבואר מדברי הגמ' דהוא חיובא, וכן כתב להעיר בילקוט יוסף כיבוד אב ואם על דברי התורה תמימה הנ"ל שלא משמע כן מדברי הפוסקים יעו"ש.

ואמנם בשדי חמד (מערכת כ' כלל קד עמ' קמא) כתב שממה שמצינו להרבה שהקשו על דין זה מכמה מקומות מהמקרא ומהש"ס ומהם שכתבו לחלק ומהם שתרצו ומהם שהניחו בקושיא ולא עלה על דעת שום אחד מהם לומר שאין הכל מודים באסור לבן לקרוא לאביו בשמו ומה שלא הביאו הרי"ף והרא"ש דין זה הוא תימה וצ"ע עכ"ד.

ואכן יש להוכיח בזה מכמה וכמה דוכתי, שמוזכר שהזכירו בלא שם אביו.

בפרשת ויצא (בראשית לא מב) אמר יעקב לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי וכו', וראה מש"כ בזה לקמן ליישב, ואמנם י"ל שכיון שהיה לפני מתן תורה והאבות לא קיימו מילי דרבנן וכמ"ש בשו"ת הרמ"א סימן י' ועוד, והארכתי בזה בחיבורי אמרי יוסף עה"ת. וע"ע בתפארת ישראל עמ"ס קידושין פ"א מ"ז שכתב להקשות כנ"ל מאמירת יעקב ופחד יצחק היה לי, ותירץ שכיון שהזכיר עליו שמו של הקב"ה הו"ל כאומר אבי מורי שפחד יצחק היינו שהוא עובד ה' ויראתו על פניו יעו"ש.

במס' פסחים דף נו ע"א, איתא אמר רבי שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם וכו' ביקש יעקב לגלות וכו' כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו וכו' ופירש"י שם שלאביהם היו אומרים יעו"ש, ואמנם גם בזה י"ל כנ"ל שהוא לפני מתן תורה, וגם י"ל שאין למדין הלכות וכו', וגם י"ל ששם אמר אבי וכיון שאמר אבי שפיר דמי, וכשהו"ד הבא"ח לקמן שאם אומר אבי שפיר דמי. ובשל"ה הקדוש שם כתב לתרץ שהתם השם ישראל גופא לשון כבוד ושררה יעו"ש.

ושוב מצאתי בשדי חמד (מערכת כ' ריש כלל קד ד"ה גם) שכתב להעיר בזה וכתב בשם הכסא אליהו שתירץ שי"ל שהאורמ אמר אבא מורי או רבי מורי ואילו כותב הדברים כתב בקיצור יעו"ש, בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סימן קלג שכתב ליישב ממה שאמר שלמה לאביתר כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי (מלכים א' ב' כו) וכן ממה שאמר לבינו ואבי דוד לא ידע (שם פסוק לב) והרי היה יכול לומר אבי בסתמא, וכתב שם באג"מ שי"ל שאין להוכיח מהפסוקים שאולי אמרו בלא הזכרת השם אבל בכתיבה נאמר ברוח

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

הקודש לכתוב את השם יעו"ש וכן כתב בספר יושרי הורי עמ' שו שכן תירץ לו מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שיעקב אמר אבי ואמי ולא הזכיר את שמותם ורק התורה הקד' כתבה את שמותם.

ואמנם בשדי חמד שם כתב לעיין היאך תלמידים קראו לרבם בשמם, והצרכו בתוס' לדון בזה יישובים בכמה אופנים, ראה בתוס' ביבמות דף ז' ע"ב ד"ה אמר שמואל ובתוס' ישנים יומא דף פז ע"א ד"ה דאמר רב הונא, ובתוס' בחולין דף לח ע"א ד"ה איצטריך.

ויש להוכיח עוד ממה שמבואר בגמ' בפסחים דף קיב ע"א חמשה דברים ציוה רבי עקיבא את רשב"י כשהיה חבוש בבית האסורין, אמר לו רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות עכ"ד,

וכן יש להוכיח עוד בזה ממה שמבואר בגמ' במגילה דף יז ע"ב, אמר להם רבי יוסי ואילו אבא חלפתא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה, אמר להם ר' שמעון ואילו היה יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה וכו' יעו"ש, ואמנם י"ל שרשב"י שאני, ואין למדין הלכות משום המדרשים וכו'.

וכן יש להוכיח ממה שמבואר בגמ' בב"ק דף ע' ע"א ובמס' ב"ב דף נו ע"ב אמר רבי יוסי כשהלך אבא חלפתא רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה וכו', וכן מצינו בברכות דף ה' ע"א' ובדף מח ע"ב ובמו"ק דף כה ע"א, ובגיטין דף יד ע"ב, ובשבת דף קטו ע"ב, ומעוד דוכתי, וצ"ע.

וכן יש להעיר ממה שמובא בגמ' בברכות דף יח ע"ב דאבוה דשמואל הוה קא מפקדי גבייה זוזוי דיתמי כי נח נפשיה לא הוה שמואל גיבה הוה קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי אזל אברתיה לחצר מות א"ל בעינא אבא א"ל אבא טובא איכא הכא א"ל בעינא אבא בר אבא וכו' ופירש"י בעינא אבא מבקש אני את אבא כך היה שמו עכ"ל, והעיר בזה בהגהות רעק"א סימן רמ ס"א איך קרא לאביו בשמו ונשאר שם בצ"ע

ושוב ראיתי שביפה ללב (ח"ד חיו"ד סימן י) כתב להעיר מדברי הגמ' בברכות דף לד ע"ב אמר רבן יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו כל היום כולו לא היו משגיחין עליו ולכאורה קשה היאך אמר רבי יוחנן את

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שם אביו בלא תוספת לשון כבוד, וכן כתב להקשות ממש"כ בזוה"ק שאמר ר"ש אנא בריה דיוחאי יעו"ש.

ויש לומר בזה ע"פ מש"כ בכנסת הגדולה יו"ד סימן רמב שכתב שחכמי הש"ס היו מזכירים לאבותיהם ורבותיהם בכבוד כדין אלא שמסדרי התלמוד שלא היו מחויבים בזה סדרום בשמם יעו"ש. ועוד י"ל שכל הגמ' הנ"ל הוה לצורך ובכה"ג שרי כמ"ש בפתחי תשובה סק"ו.

ומ"מ לדינא הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים הלכה ג' מבואר שהוא אסור משום מורא, ואמנם בספר פרה"א על הרמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ה כתב שמן הגמרא נראה שיסוד האיסור הוא מטעם כבוד אביו.

ולדינא כתב בשו"ע סימן רמ ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי היה שם אביו כשם אחרים משנה שמם אם הוא שם יעו"ש, ומבואר דצריך לומר אבא מארי, כן כתב מרן החיד"א ביוסף אומץ סימן פז, וכן כתב ביעיר אוזן חלק עין זוכר מערכת ח' אות כז שכתב להקשות בשם מהר"י אלגאזי זצ"ל שהקשה איך רבי יוסי קרא בשם אביו חפלתא, ותירץ שכיון שאמר קודם אבא מותר, וכן כתב בפרשת דרכים.

וכע"ז כתב בחידושי רע"א עמ"ס שבת דף קטו ע"א שהביא בשם בנו של הגר"א אייגר שתירץ על פירוש דברי רש"י במס' סנהדרין דף ק' ע"א ד"ה בשמו ע"פ דברי הגמ' שהקורא לרבו בשמו הוא אפיקורס כשמדובר שלא אמר רבי ומורי פלוני, ומבואר שאם מקדים שבח לפני זה ובע"כ שכיון אמר אבא חלפתא שפיר דמי, ומבואר שמותר להזכיר את שם אביו שמוסיף תואר לפני ה', וכן כתב ברע"א בהגהה לסימן רמ, וכן כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן פז, וכן כתב בביאור הגר"א יו"ד סימן רמב סקל"ו.

וכן כתב להוכיח במצפה איתן עמ"ס ברכות דף ה' ע"א שהנה שם מבואר אמר ר' אבא בריה דרבי חמא בר אבא הכי אמר ר' חמא בר אבא אמר ר"י ומבואר שם שרבי אבא הזכיר שם אביו, ובע"כ שכיון שאמר ר' אין צריך לומר אבי פלוני, וכן כתב ביד אברהם על הגליון השו"ע סימן רמב ט"ו בהגה"ה.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ואולם ביש"ש עמ"ס קידושין אות סה, ובשו"ת אגרות משה יו"ד סימן קלג ועוד פוסקים כתבו שכל ההיתר הנ"ל רק ברב (עי' רמ"א סימן רמב) אבל באב אין היתר בכה"ג.

עוד נחלקו הפוסקים האם אף בפניו מותר לקרוא בשמו, או שלא בפניו אין היתר לקרות בשמו, שב"ך יו"ד סימן רמב ס"ק כד ובתפארת ישראל עמ"ס קידושין פ"א מ"ז,, ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ג סימן עד בשם הנודע ביהודה, כתבו שבפניו אין לקרוא בשמו אף שאומר ר', אבל בברכי יוסף יו"ד סימן רמב ס"ז ובהגהות רע"א שם בשם הפרי חדש ובפתחי תשובה שם סק"י כתבו שמותר אף באביו, והביאו ראיה מהפסוק אדוני משה כלאם ושם היה בפניו יעו"ש.

ובכן איש חי (שנה שניה פרשת שופטים סעיף ה) כתב, לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מארי פלוני או מור אבי פלוני, היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמם אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו, אבל שם שרגילין לקרות בו, מותר לקרות לאחרים שלא בפניו, ואף על גב דיש מתירין לקרות אחרים בשם שאינו פלאי אפילו בפניו, וכן עוד יש מתירים לקרוא לאחרים בשם פלאי שלא בפניו, הנה לדידן שקבלנו הוראת מרן ז"ל צריך ליזהר בזה. מיהו מותר לקרות בתנ"ך ובדברי רז"ל לפני אביו, ואף על פי שנזכר בהם שם אביו, ואף על פי שהוא שם פלאי, כיון שהוא מזכירו בד"ת, וניכר נמי דאינו קורא את אביו עצמו, אבל לא יקרא מכתב מאדם לחבירו שנזכר בו שם אדם ששמו כשם אביו אם הוא שם פלאי, וזה דוקא בפניו, אבל שלא בפניו אם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו מדבר שרי, אף על פי שהוא של פלאי, וכאשר העלתי כן בסה"ק מקבציאל בס"ד, ועוד העלתי שם דאפילו בשם פלאי, אם אביו שמו נפתלי ואין לו כינוי משפחה והוא מזכיר לפני אביו שם נפתלי לוריא, או אם היה אביו ספרדי והוא מזכיר לפני אביו נפתלי אשכנזי, וגם עוד מוכח מתוך דבריו שהוא מדבר על אדם אחר, כגון שאומר לאביו נפתלי אשכנזי אומר, או הלך, או כתבתי לו, או כתב לי, וכיוצא בזה שניכר מתוך דבריו דלאו על אביו הוא מדבר לית לן בה, אף על פי שהוא שם פלאי ומזכירו בפניו, כיון דאיכא תרתי למעליותא שיש שינוי בשם עצמו, וגם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו הוא מדבר ומזכיר.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ועוד כתב שם בבא"ח בזה"ל: הא דכתבנו שצריך לומר מור אבי או אבא מארי כשמזכיר שמו של אביו, אין חיוב מן הדין לומר מארי, אלא אפילו אם יאמר אבי פלוני סגי, והטעם כי שם אבי ג"כ יש בו משמעות של מעלה, כמו וישימני לאב לפרעה, וכן דוד הע"ה קרא את שאול הע"ה בשם אבי, וכן היו קורין לרב בשם אבא בסתם, אף על פי שהיה שמו העקרי אבא, וכנז' בסוף יומא אזיל אבא למקטל וכו', וכ"כ הרב ראשון לציון סי' רמ"ב מלת אבי מורה על מעלה גדולה, כדאשכחן דאלישע הע"ה היה קורא לאליהו זכור לטוב אבי אבי וכו' יע"ש, אך עכ"ז נהגו לומר אבא מארי למעלה וכבוד יותר, ומצינו לתנאי קדישי דלא נהגו בכך דהא רבי יוסי בן חלפתא אמר אבא חלפתא, וכן רשב"י אמר יוחאי אבא, וכן אותו חכם אמר ינאי אבא, ונראה דבאותם הימים לא נהגו ביתרון כבוד זה לומר מארי, אך עתה בזה"ז שנהגו בכך ראוי להזהר בכך, וכתב הגאון חיד"א ז"ל דאין חילוק בזה להקדים אבי על השם או להקדים השם על אבי, כי כן מצינו גבי שלמה הע"ה פעם אומר דוד אבי ופעם אומר אבי דוד יע"ש, וכתבתי בסה"ק מקבציאל, מה שמצינו במלכים שאמר שלמה הע"ה ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום ולא אמר ולדוד אבי, נ"ל דבר זה אמרו בתורת תפלה שהבליע תפלה בתוך דבריו, ולפני הקדוש ברוך הוא היה אומר כן בדרך תפלה, וידוע מ"ש האחרונים ז"ל דכל שהאדם מדבר דרך תפלה לפני ה' אין צורך לומר אבי בפירוש, ולכן אף על פי ששם דוד היה באותו זמן פלאי דעדיין לא נתפשט אצל אחרים לקרא בניהם בשם דוד, כיון דזה היה סמוך לפטירתו ומסתמא לא נתפשט שמו אצל אחרים אלא אחר פטירתו, עכ"ז הוא היה מתכוין בדברים אלו דרך תפלה לפני ה', ולכן אין קפידא בזה. ומה שמצינו ביעקב אע"ה בפרשת ויחי בצוואתו שצוה לבניו, שאמר שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו, שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו, ושמה קברתי את לאה, דמן הסיום של הפסוק מוכח דכל הפסוק הזה הוא דברי יעקב אע"ה ולא מדברי כותב התורה, ותקשי לך איך מזכיר שם יצחק ושם רבקה ואינו אומר אבי ואמי, ואפילו אם נאמר שם יצחק אחר שנקרא בו יצחק אע"ה קראו אחרים בשם זה הרבה, ובאותו זמן שדבר בו יעקב אע"ה לא היה שם פלאי, עכ"ז איך יזכיר את אביו בשמו אפילו אחר פטירתו ואפילו בשם שאינו פלאי, הנה תרצתי בס"ד על זה, שכל דברים ההם שהיה מדבר בהם יעקב אע"ה עם בניו היה מדבר אותם ברוה"ק, ולא היו דבריו אלו כאשר ידבר עם אחרים מדעתו ורצונו, אלא רוה"ק שמה בפיו כל הדברים האלה ובה היה מוציא אותם מפיו, ולכך הוא מוכרח להוציא דברים אלו מפיו בתיבותיהן ואותיותיהן

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

כחפץ ורצון רוח"ק שהיה לה טעם כמוס בנוסח זה, ולכן הוכרח לומר שרה אשתו ורבקה אשתו כאלו הוא מדבר על הרחוקים ממנו, וכמ"ש כל זה בסה"ק מקבציאל עכ"ל.

ואולם מנהג העולם לקרוא לאביו אבא, ולא אומר לו אבא מארי כמ"ש בשו"ע, וכתב בזה בשו"ת אגרות משה (חיו"ד סימן קלג) שכל מש"כ השו"ע היינו דוקא שדורש ברבים אבל שלא ברבים מותר לומר אבא בלבד יעו"ש.

האם מותר לכתוב את שם אביו

הנה במהרש"ל בקידושין אות סה כתב שיש מפרשים לחלק בין אמירה לכתובה שבכתיבה שרי לכתוב שם אביו ומה שהביאם לזה מאחר והוקשה להם הא דהטור בהרבה מקומות מזכיר שם אביו הרא"ש, וכתב שם במהרש"ל בזה"ל: ואני אומר שאין ראיה לדבריהם שהוא הזכירו בלשון צח במלת כבוד ושבח וא"א הרא"ש ר"ל ראש לכל כלל ישראל ולא שכתב או אומר ואדוני אבי ר' אשר ז"ל עכ"ל, ואמנם בביאור דברי המהרש"ל נחלקו באחרונים שמרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן פז כתב שהמהרש"ל חולק על המתירים להזכיר שם אביו בכתיבה, אבל בשדי חמד מערכת כ' כלל קד כתב שהגאון רש"ל לא דחה דברי היש מפרשים לגמרי וגם הוא מודה דיש לחלק בענין זה בין אמירה לכתובה אלא שרק בא לדחות את הראיה שהביאו מרבניו הטור יעו"ש, וראה עוד בזה בשו"ת ירך יעקב סימן כג יעו"ש. ובספר אוצר דיני כיבוד אב ואם עמ' קכט כתב להביא שהרי הרבה ראשונים כתבו וחתמו את שם אביהם, ובע"כ דליכא איסורא בהא, וכמו שמוכח מהגמ' בשבת דף יב ע"ב ובמנחות דף מד ע"א ועוד יעו"ש.

ואמנם בשו"ת עמק שאלה יו"ד סימן סז כתב שאין לחלק בין כתיבה לאמירה וכתב שהרי גם בכתיבה הרי הוא חייב בכבוד אב שהרי הרמ"א בס"ט פסק שאם כותב שם אביו תוך י"ב חודש לדעה א' צריך לכתוב ז"ל ולדעה ב' הריני כפרת משכבו וא"כ יש ללמוד מדבריו דה"ה לענין איסור קריאה בשמו צריך ליזהר גם בכתיבה.

וכן כתב בבא"ח שם כתב לגבי כתיבה שיש להחמיר בזה וז"ל: ויש מתחסדים לכתוב יצחק בן לאדוני אבי אברהם, ואין בזה חיוב מן הדין ואף על גב דכתבנו דאין כתיבה חשיבה כדיבור לענין זה, מ"מ אם הוא כותב כתב לאביו צריך שיכתוב לו מור אבי או אבא מארי פלוני, וכן כשכותב מכתב

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

לאחרים ומזכיר בו שם אביו ג"כ יכתוב מור אבי פלוני, וכן ה"ה כשכותב שם אביו בפנקס שלו בחשבונות וכיוצא ג"כ יכתוב מור אבי, ודין זה של הזכרת השם נוהג גם באמו שצריך ליהזר בכל הנז"ל, עכ"ל, ועיין עוד בזה בשו"ת התעוררות תשובה ח"א חיו"ד סימן קע"ג.

ושוב ראיתי בזה לידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א בספר אהל יעקב שהביא בזה מש"כ בספר החשוב נזר ים הל' כיבוד אב ואם שקיבל מכתב מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אודות שאלה דידן וכתב לו שמותר לו להזכיר את שמו בכתוב כי כל דברי הכתובה הם דברי העדים, והם מעידים שברביעי בשבת משה בן אברהם הכהן אמר להדא בתולתא דינה בת לוי הוי לי לאינתו, והם כותבים וקנינא מן משה בן אברהם הכהן לדינה בת לוי וחותמים שמם. והקורא את הכתובה מקריא דברי העדים ועל דברים אלו אין למקרא להוסיף, ואם יוסיף המקרא משה בן אבי מורי אברהם יחשבו השומעים שכך כתוב בכתובה, והעדים הם אחיו, של החתן. ולכן על המקריא לקרא את הכתובה כמו שהעדים כתבוה ועליו אין להוסיף. וכן שמעתי מעיקר הדין ממור"ר הגר"מ דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם, שיכול לקרוא את שמו כמו שמעידים העדים על זה. ועוד כתב בזה בספר אהל יעקב, אח"כ קבלתי תשובה מאת המחבר ספר נזר ים הגרי"מ רושצקי שליט"א שהוסיף שאכן יש להקל בזה על פי ג' טעמים, א) לפי דעת רוב הפוסקים הובא בספר נזר ים (עמוד ק"ד-ק"ה) שבעליה לתורה מותר לקרא שם אביו כשקורא לאביו או לאחיו לעלות לתורה, וכן נהוג עלמא לענין קריאת רבו לתורה. ב) אמנם בשו"ת ארץ צבי (סימן צ"ז) כתב שהממונה על נתינת העליות אינו צריך לבקש מאחר שיקרא לאביו, כיון שהוא ממונה על זה. ובענינו שאינו ממונה קבוע לקרא כתובות שמא יש לו להעדיף אחר, בכל זאת נראה דמותר להקריא את הכתובה ככתב וכלשונו, כיון שדרך העולם שהאב מתכבד בזה שכבדו את בנו בקריאת הכתובה, ובדברים כאלו הדרך למחול על זה, דאמרינן מסתמא מחל האב, כמובא (ספר נזר ים עמו ק, ק"ח, קס"ד) שכאשר ידוע לו שהאב לא יקפיד על דבר כזה בוודאות סמכינן שאכן דינו כאב שמחל על כבודו, ג) ובצירוף זה שדעת רוב הפוסקים שמותר להזכיר שם אביו בתוספת תואר הרב או ר'. ואין לומר שיקרא הכתובה וידלג את שם אביו אלא יאמר בן אבי מורי וכדומה, כי מעלת קריאת הכתובה בציבור גורמת שאם נמצא איזה טעות בכתובה יבחינו בזאת ויתוקן הדבר על ידי הקורא או על ידי הציבור, כמו שכתבו בספר

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

תשובות ופסקים מחכמי ורבני צרפת (שהוא ליקוט תשובות חכמי אשכנז וצרפת הראשונים שיצאו מכת"י על ידי חברת מקיצי נרדמים-מהודרות קופפר סימן קכ"ט) מובא בקצרה בנטעי גבריאל נישואין פרק ל"ב. מנהג קדמונינו להקרות את הכתובה בפני זקני העיר וחכמיה לידע אם נכתבה על היושר ואין לומר לסופר שיביאנה לפני הרב קודם שיכנסו הקהל, ולחוש מפני טורח אין לסתור המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא, עכ"ל. אמנם שם היה המנהג להקריא או להראות את הכתובה לפני חתימת העדים כמבואר שם, אך עכ"פ בזמנינו אף שרבים נהגו לעשות כן אחר החתימה כבר שמענו שגם בזה היה תיקון שהבחינו בטעות בתאריך או בשמות, לכן ראוי לקרא ככתבה וכלשונה, ולא לשנות המנהג, עכ"ל. וראה עוד בספר נטעי גבריאל שם שכתב דלא כנ"ל אלא שמי שקרא כתובה שהחתיים אביו כעדות, או עד עד שחתם שמו ושם אביו, רשאי לקרוא הכתובה רק יוסיף לפני ריאת שם אביו "אבי" או "אבי מורי". והביא שם מקור לדבריו מספר שו"ת ארץ צבי שם. אבל כבר הזכרנו לעיל שאפשר להקל בזה.

ועוד כתב שם: החיד"א בספר יוסף אומץ (סימן פ"ז) כתב דעל ידי כתיבה מותר לכתוב שם אביו בלא תואר לפניו, וכן פסק בשו"ת אגרות משה שם, וכן דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל הובא בספר מורא הורים וכבודם (פרק ו' הערה י"ג). ועי' שם בהערה י"ד שהביא מים של שלמה ועוד שמחמירים לכתוב שם אביו אפילו אם כותבים אבי מורי, אבל אם הוא במקום שלא מכירים את שם אביו מותר לכתוב שם עם אבי מורי בתחילה, ועי' עוד בספר גם אני אודך תשובת הגר"מ חליוה שליט"א (חלק י"א סימן ל"ד). ועוד מובא שם בסעיף ט"ו בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל לגבי בן ששולח מכתב להורים דיש להקדים שם עם תואר אבי מורי. ועי' באריכות בכל זה בשו"ת מחזה אליהו חלק ב' (סימן נ"ד אות ה' וי"ט). עכ"ד.

האם מועיל מחילה להזכיר את שם אביו

בשו"ת אגרות משה חיו"ד סו"ס קלג כתב שמועיל מחילה לגבי זה שיוכל להזכיר אביו בשמו בין אם מחל לו להדיא ובין אם ידוע לבן שאין אביו מקפיד, יעו"ש, ומ"מ נראה דכ"ז היכא שלא מזכיר בדרך ביזיון, וכן כתב בספר מורא הו"כ פ"ו ס"ב שכן כתב בשו"ת זרע אמת ח"ב דף קצט יעו"ש, ושכן דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ועוד כתב שם שאף שהפ"ת סקט"ז מביא שמצוה איכא לכבד אף במחל האב על כבודו מ"מ בנ"ד כל דין שהוי נחלקו בו כגון מה שנח' אם מועיל להוסיף שם תואר לאביו או כגון מה שנחלקו הרמ"א והדרישה בהזכרת שם אחרים ששם כשם אביו בפניו בשם שאינו פלאי בזה יש להקל ואין צורך להזהר אף למצוה יעו"ש, וכן כתב כבר בחיי אדם כלל סז סוף הלכה ח'

האם מותר להזכיר את שם אביו בעליה לתורה

ומ"מ לצורך עלייה לתורה כתב בפתחי תשובה סק"ב בשם היד אברהם לקמן סימן רמב סט"ו שלצורך עליה לתורה מותר לומר שם אביו ומ"מ יאמר את השם בתוס' כבוד יעו"ש, וכן מובאר בשם מרן הגריש"א ששואלים בן מי אתה בקריאת התורה צ"ל בן אבא מורי ר' פלוני, וכן נראה מדברי החיד"א לעיל, וכן כתב לדינא בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' רסו שאם אומר אבי מורי פלוני או מור אבי פלוני וכאן באמו וע"י כן הוא יכול לומר את שם אביו.

ואמנם לדינא אין נראה שצריך לומר אבי מורי, וכ"ש בזמנינו שאין נוהגים לומר כן, וכן ראיתי שכתב בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן קפה בשם מרן הגריש"א אלישיב זצוק"ל שאעפ"י שאמרו בגמ' ששאלת שלום תלמיד לרבו הוא שלום עליך רבי ומורי ויש בזה נפק"מ לכמה דיני התורה ומ"מ באביו א"צ להקפיד בכך וסגי לומר שלום עליך אבי כי ההורים אינם מקפידים בזה ומוחלים על כבודם יעו"ש. ואולם בספר אוצר דיני כיבוד אב ואם (אות פ') שכתב דמסתימת לשון המחבר משמע דגם כשאינו מזכיר שם אביו צ"ל אבי מורי, ולא סגי לומר אבא לבד. וכן כתב הגר"ח"ק בספר שיח השדה שבת ח"ג שבת דף קטו שכל ההיתר לומר שם אביו עם תואר היינו דוקא בתואר כגון אבא או אבי מורי וכדומה אבל אינו מועיל לומר ר' פלוני, ואמנם הו"ד הגריש"א בספר מורא הו"כ בשם הגריש"א שראוי להוסיף תואר כמו אבי מורי וזה עדיך מלומר ר' פלוני יעו"ש.

אבל לענ"ד י"ל שבזמנינו שאני שמספיק לומר ר', ובשו"ת משנת יוסף (ח"י סי' קל"ז) דן השואל דבזמנינו על כל אדם אומרים ר', אף על אנשים פשוטים, א"כ האם צריך להוסיף לומר "רבי", או דסגי בתואר "ר". וכתב שם דאין חילוק בין ר' או רבי, אך כתב דאם שואלים לאדם שם אביו לעלי' לתורה צריך לתוארו כפי שיתארנו הגבאי, דהיינו אם אביו ת"ח יאמר שם אבי הרב ר', ואם אינו בר הכי, אלא הגבאי יתארו רק רבי דהיינו ר', די שיאמר

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שם אבי ר' פלוני. ואם הגבאי כבר תיאר את אביו ואמר ר', כגון שקורא יעמוד ר' פלוני, ושואל בן ר' וכו', וצריך לענות, יתכן ודי שיאמר השם בלבד, ע"ש. וכן כתב ידידי הגר"א סקוצילס שליט"א בספר אהל יעקב כיבוד הורים שיש להחמיר בזה, וכתב להביא עוד בזה זו"ל: והגר"צ קוק שליט"א כתב לידידי במח"ס סוכת חיים שליט"א כמדומני ששמעתי מרבינו (הגר"ש אלישיב זצ"ל) שבזמנינו תואר ר' אינו תואר כבוד כלל, עכ"ל. ועי' בשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סי' נ"ד סק"ט) שהאריך להוכיח מדברי המהרש"ל דבן חייב להוסיף תואר כבוד על התואר שמקובל בעולם לקרות שם אביו. ואין לתמוה דהא חזינן דתלמידים קורין לרבם ולראש ישיבה שלהם בשם כמו "ר' שמואל" "ר' אלחנן" וכדומה והוא שם שגם אחרים שאינם תלמידים משתמשים בהם. דעי' ביו"ד (סי' רמ"ב סעיף ז') דכל ההלכות הללו אינם אלא ברבו מובהק והיינו מי שלמד רוב תורתו ממנו, ובזמנינו שיש לנו ספרים לרוב אין לנו בחינה זו דרבו מובהק. וכמו"כ אין לתמוה דגם גדולי הדור קרואים בפי כל רק בשם "ר' משה" "ר' חיים עוזר" "ר' יצחק אלחנן" וכדומה, והרי מבואר ביו"ד (סי' רמ"ד סעיף י') דאם הוא מופלג בחכמה אפי' אינו רבו דינו כרבו מובהק, וכתב הרמ"א דמי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך נקרא מופלג בחכמה, ע"ש. ופשוט דאין זה קושיא, דהא כל כלל ישראל הם כתלמידיהם, וכל הלכתא דמשנה הוא דתלמידו חייב לקרותו בשם אחר מהשם שאחרים שאינם תלמידו קורין אותו. ובנידון זה כל שם כבוד שישתמשו בו מספיק מדכולם תלמידיהן בשוה. עכ"ד, וכן נראה לכאורה שהרי היום בזמנינו התוארים השתנו וכמו שהארכתי בזה בכמה דוכתי בשם הגר"א גינחובסקי שליט"א שעל כל אברך אם לא כותבים לו בהזמנה הרה"ג הרי הוא כפגיעה בכבודו, וכ"ש עתה שרבו התוארים טובא וכל אחד נקרא בשם מרן, [ע"י קופות הצדקה השונות].

ומ"מ למעשה הוראת גדולי הפוסקים שבעלייה לתורה יכול לומר שם אביו בתוספת תואר וסגי לומר לדוגמא חיים בן ר' יוסף, וכן כתב להקל בפתחי תשובה סק"ב שכתב שאם אחרים שואלים אותו מעהו יכול לומר ר' יעו"ש, וכן הו"ד הגרי"א בקובץ מבקשי תורה, וכן הו"ד הגרי"א בספר פסקי הגרי"ש, וכן כתב בחוט שני עמ' רעט, וכן כתב בגליון שלמים מציון מס' 73 יעו"ש.

וכ"ש שיש לצרף בזה ששמה האיסור הוא רק בדרשה, ושמה שכ"ז שיש לומר אבא מארי היינו שזה היה כבוד אבל בזמנינו הכבוד הוא ר' פלוני,

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וממילא נראה שסגי בזה, ואף לפי דעת השו"ע שיכול לומר ר'. [ולא כמו שיש שנקטו להחמיר שאחרים יגידו את שמו של אביו שאי"צ לזה, וכ"ש אם קוראים אותו עתה לעלות לתורה ועד שאחר יגיד יקח זמן רב, ויש לחשוש גם לטירחא דציבורא, וגם לכבוד הספר תורה].

האם שעושים תעודת זהות וכל כיוצא בזה מותר לומר את שם אביו בלא ר' או אבא מארי

והנה שאלה מצויה עד למאוד האם שעושים תעודת זהות וכל כיוצא בזה מותר לומר את שם אביו בלא ר' או אבא מארי, וששאלתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א החמיר בזה וס"ל שאין היתר לומר משום זה לומר רק את שם אביו, והתקשה למצוא בזה ישוב למנהג העולם. עכ"ד, ושוב ראיתי בספר מורא הו"כ שכתב בשם מרן הגריש"א שאם שואלים אותו בבנק או קופת חולים וכל כיוצא בזה שצריך לומר את שם אביו לכל הפחות עם ר' יעו"ש, ואמנם אפשר שבתעודת זהות שאין אפשרות אחרת יודה בזה.

ומ"מ ראיתי שיש שהעירו שהרי יכול לומר מור אבי וכו' בלחש ואח"כ יאמר בקול רם שם אביו, ועוד י"ל שיכול ע"י מחילה וכן כתב בספר יושר הורי סימן יז אות ג' שהיכא שיטעו ברישום ע"י שיזכיר את שם הוריו בתוס' תואר כבוד מועיל מחילה, ולענ"ד נראה שיש מקום לומר שמהני אומדנא ויהיה חשיב כמחילה, ולכן יש יותר מקום להקל בזה לסמך למנהג העולם שמקילים בזה שמסתמא ההורים מוחלים, ומ"מ טוב שיאמר לפני זה ר' בשקט כדי לכבד את הוריו.

האם שמתפללים לרפואת אביו או רבו צריך להזכיר את שמו

נשאלתי האם שמתפלל לרפואת גדול הדור או ראש ישיבה או רב, צריך להזכיר את שמו, בגמ' בברכות דף לד ע"א איתא אמר ר"י אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמיה דמרים, וכתב במג"א (או"ח סימן קיט סק"א) בשם המהרי"ל שכל זה בפניו, אבל כשמתפלל שלא בפניו צריך להזכיר את שמו. וכן מבואר בערוך השולחן (או"ח סימן קיט ס"א) כתב שבפניו א"צ להזכיר את שמו, אבל שלא בפניו, צריך להזכיר את שמו ושם אביו או שם אמו, לברר בתפלתו על מי מבקש רחמים כי התפילה צריכה להיות ברורה עתכ"ד,

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ולפייז י"ל דיכול גם לומר רבו. וכשאינו יודע אם שם אביו או אמו של החולה יזכיר בשמו הפרטי ובשם משפחתו, כן כתב להביא בס' אורחות רבינו (ח"א עמ' סד) בשם מרן החזו"א זצ"ל, ובס' מעשה איש (ח"ה עמ' קיז) הו"ד הגר"ח"ק בשם מרן החזו"א זצ"ל דאפילו בשם עירו, ובאורחות רבינו (ח"א עמ' שלג) כתב בשם הקה"י דאפילו בשם ספרו אם אינו יודע שם אמו יעו"ש, [והדברים א"ש למש"כ להביא בקונטרס שער יוסף במעלת כתיבת חידו"ת שהובא בספר הספרים שאמר מרן הגר"ח קניבסקי שאדם נקרא על שם ספרו, והוא ע"פ דברי הרוקח], וא"כ מוכח מכל הנ"ל דהענין הוא שידעו למי הוא מתפלל.

ובעיקר הטעם שאין מזכירין שם החולה, כתב בספר ילקוט הראובני (ריש פר' וירא) שכתב בשם ספר סודי רזא (המיוחס למהר"א מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח) שכתב, וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום וכו', דע כאשר נימול אברהם בא הקב"ה לברכו, שנא' וירא אליו ה' ולא אמר וירא אל אברהם ה', "כי בהיות החולה בצער גדול אין להזכיר שמו". ע"כ. וראה עוד לרבינו אליהו הכהן מאיזמיר ז"ל בספרו אזור אליהו (אות קכז), שהביא מאמר רבותינו בש"ס (ברכות לד.) הנ"ל, והקשה מאי נפק"מ אם מזכיר שמו או לאו, וכתב לתרץ ע"פ מה שאמרו חז"ל שאין החולה עומד מחוליו עד שנמחלים לו כל עונותיו, שנא' הסולח לכל עוונותיו הרופא לכל תחלואיכיו. גם אמרו "בכסא ליום חגנו", שמכסים החודש ואינן מזכירין אותו כדי שלא ידע השטן ויבוא לקטרג. גם כן בנדון זה אין להזכיר שם החולה בתפלה כדי שלא ידע השטן על מי מתפללים ויבא לבטל תפלתו שאין ראוי לרפאו שעדיין לא נמחלו עונותיו של חולה זה, ואין ראוי לרפאו. או יביא עצות מרחוק שראוי שימות מחולי זה, "אמנם כשאין מזכירים שם החולה אינו יודע על מי מתפלל ותפלתו עושה פירות, ואע"פ שיהיה זה החולה בן מות הקב"ה שומע תפלת זה המתפלל עליו וגוזר עליו חיים". עכת"ד. והו"ד בדברי הגר"ח פלאג"י בספר רוח חיים (סי' תקסט ס"ק א) אלא שכתב דלא נהיגי האידנא הכי. וע"ע בבן יהודע (ברכות שם). ועיין עוד בקונ' מראית העין (ברכות לד.) שכ"כ. ובשו"ת יחווה דעת ח"ג (סי' פג) ובספר זרע חיים (סי' ט).

אבל מ"מ י"ל דכיון דכלפי שמיא גליא אין צריך לומר הרב הגאון, וכן נראה מדברי הספר חסידים (סימן תת) וז"ל: אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה לא יאמר תרפא אבא מרי או לאדוני אבא רפא כי שלמה אמר דוד אבי וכן

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

אלישע אמר איה ה' אלוקי אליהו ולא אמר אדוני וכו' עכ"ל, ובמקור חסד שם כתב לבאר דבריו וז"ל: יתכן שביחוד בחולה דאיתרע מזליה ובודקים אחיו למעלה, לא יתאר אותו בשבחים אבל בברכה סתמים אין לחוש כמו שאומרים בברכת המזון הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו' יעו"ש, וכן נראה בברית עולם למרן החיד"א יעו"ש. וכן כתב בס' יקלוט מעם לועז (פ' יתרו כ' יב) יעו"ש

וכה"ג כתב בס' מעבר יבק (שפתי צדיק פ"ח בד"ה ואם) וז"ל: וכן המתפלל על אביו או על רבו לפום ריהטא נראה כי אין לומר וכו' שאין גבהות לפני המקום וכו' יעו"ש, וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סימן רמ אות ד) בשם זקינו מהר"א אזואלי וכן בשירי ברכה (יו"ד סימן שלה אות ד') יעו"ש, אבל שם מבואר שמותר להביא רבי וע"ע במש"כ בזה במנ"ח שלהי מצוה רנז ששהביא דברי הס' מעבר יבק ולפי"ז תירץ מאי דכתיב בפרשת מטות זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' אל משה איך היה מותר להזכיר את שמו של משה אלא כיון דאלעזר אמר ה' אשר צוה ה' את משה והזכיר את שמו של הקב"ה לכן לא שייך לקרותו אז אדון ורבו יעו"ש וכן כתב בלחם הפנים (סימן קמג) ובהגהות הגרעק"א (או"ח סימן קיט ס"א) וכן בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סימן רמ) וכן כתב בס' ליקוטי מהרי"ח (סדר תפילת י"ח) וכתב שם בסדר ברכת המזון שמצא בסידורי סלאוויטא שהעירו בזה מה שאומרים הרחמן הוא יברך את אבי מורי שכן אומרים אבי מורי, ותירץ דאפשר דהיינו דוקא היכא דמזכיר השם בתפילתו משא"כ בברכת המזון שאין מזכיר רק הרחמן ואם כי הכוונה על השי"ת מ"מ כיון דלא מזכיר השם בהדיא אין קפידא עכ"ד. עוד בזה ראה מש"כ בעבד המלך עה"ת (עה"פ איש אביו ואמו תיראו) שי"ל שכיון שאינו מדבר בלשון נוכח אל השי"ת אלא בלשון הנסתר הרחמן הוא יברך מותר לומר אבי מורי יעו"ש וע"ע בהגהות וחיידושים לרבי יוסף זכריה שטרן אבד"ק שאוויל זצ"ל בסוך מס' ברכות שכתב לתמוה בזה יעו"ש

וראה כבר בשו"ת אבני ישפה (חיו"ד סימן קפה ענף ז) שהביא בשם גאון אחד והיינו למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש לחלק דשאני אביו שהקב"ה בעצמו ציוה לכבדו ולכן אי"ז בזיון כלפי הקב"ה ומה שהביא הברכ"י הוכחה מדוד י"ל שהתורה לא האריכה בתוארים וע"כ שפיר נגהו לומר בברכת המזון אבי מורי ובכל זאת היות ויצא זה מסי הברכי יוסף לכן י"ל רק אבי יעו"ש, וכן ראה בבן איש חי (ש"ב פ' שופטים אות ג) כתב שבספרו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

מקבציאל האריך במה שאמר שלמה (מלכים א' ב' לג) לדוד ולזרעו שאמרו בתורת תפילה לפני ה' ומה' ט' א' צ' לומר אבי ואע"פ שהיה שם דוד שם פלאי שמסתמא לא נתפשט קודם פטירתו ודברים אלו הוו בסמוך לפטירתו, עוד כתב ממה שאמר יעקב (בראשית מט לא) ואת יצחק ואת רבקה ולא קאמר רבי ואמי ומדקאמר קברתי אלמא כך אמר ואי"ז מלשון כותב התורה, וכתב לתרין שהיה ברוח הקודש ומשום הכי היה מוכרח לומר כן יעו"ש.

ובברכי יוסף (סימן ר"מ סעיף ט') שכתב דכשמתפלל על אביו או רבו נראה דאין לומר בתחינתו רפא נא אדוני אבי או אבא מרי או רבי מורי, וסגי לומר אבי או רבי ולא צריכים להוסיף שם, וראיה לזה משלמה שאמר בדברו עם ה' דוד אבי. והנה מזה מוכח דיש חיוב לומר אדוני אבי ולא סגי באבי, דאל"כ מה הוכיח משלמה שאמר דוד אבי בדברו עם ה' דאם אין חיוב להזכיר אבי מורי שמא לא הקפיד בפעם הזאת, עכ"ד, ומבואר שבזמן שמדבר עם הקב"ה אין להוסיף תואר, וראה עוד מש"כ להקשות בזה בספר אהל יעקב כיבוד הורים.

ובכלבו (סימן קמא) כתב שמתפלל על רבו חולה ואומר רבי פלוני ברבי פלוני יעו"ש ומוכח דכה"ג שרי. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה רמת רחל) יעו"ש, וע"ע בס' זכר עשות (מערכת כ' אות ג) ובספר ויקהל משה (עמוד עג) ובשו"ת שלמת חיים (סימן קיג) ובשו"ת חמדת צבי (ח"ה סימן לד) ובחזו"ע (אבילות ח"א עמ' ז) ובס' זרע חיים (סימן ט' אות ב) כתב הגרי"ח סופר שליט"א להאריך בכל זה, יעו"ש מה שכתב בזה.

וראה דבר חידוש בס' אורחות רבינו (ח"א עמ' שלג אות ג) בשם מרן הקה"י, וכך כתב שם: עם מסרתי למו"ר פתקה עם שמו ושם אמו של הגרי"י אברמסקי (שליט"א) שיתפלל עליו, ולא הוספתי כל תואר לשמו, ואמר מו"ר צריך להוסיף הרב וכו' וכן היה אצל הגרי"ש רוזובסקי (שליט"א) שמו"ר א"ל לכתוב שמו ושם אמו, וכתבתי, וא"ל צריך להוסיף הרב עכ"ד. אולם איכא למימר דכוונתו שרושם את הפתק צריך לכתוב הרב שלא יראה כזילותא אבל אולי להזכיר את שמו אסור, ואולי גם הס"ח אסר היינו דוקא אדוני אבל הרב שהוא תואר, למי שהוא באמת הרב, לא שייך לומר אין גבהות לפני המקום, וכן מתבאר ממש"כ בילקו"י (ח"א דף רעא) שהמתפלל על אביו החולה לא יתאהרו בתארי כבוד כגון אבי מורי עטרת ראשי וכדומה לפי שאין גבהות לפני המקום, אלא יאמר עבדך אבי פלוני בן פלוני וכן

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

כשמתפלל על אמו יאמר אמתך אמי פלונית בת פלונית ואם מתפלל על רבו החולה או על ת"ח חולה יאמר עבדך רבי פלוני בן פלונית יעו"ש.

וראה עוד במש"כ בתשובה להג"ר בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מה הדין היכא שמזכיר את אביו, האם שמתפלל על אביו צריך לומר אבי מורי, כ"ו טבת תשפ"א, לכבוד ידידי הגאון רבי בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת ראובן ושא"ס, שלו' רב.

במה ששאל בזה"ל: שאלה הנוגעת למעשה, כשמתפללים לרפואת אביו - האם יכול/צריך לומר אבי מורי קודם שמזכיר את שמו או לא. יש בזה צדדים לכאן ולכאן. אשמח מאד מאד לדעת בזה. ע"כ שאלתו, וצינת למש"כ לך הגרנ"י בן שמעון שליט"א וז"ל: קי"ל דאין גבהות לפני המקום (אל תתהדר לפני המלך משלי כ"ה, ו). וכ"כ בברכי יוסף סי' רמ סק"ד בשם זקנו. ולכן לא יאמר אבי מורי אלא פלוני בן פלוני עכ"ד.

וכפי שאמרתי לכת"ר שיש להסתפק בזה שמאידך הרי כלפי שמיא גליא והקב"ה יודע שהכוונה לאביו ואין צריך לומר אבי מורי, אלא מאי משום כבודו הרי אין גבהות לפני המקום, וא"כ לכאורה ה"ה כאן, ומאידך י"ל דצריך להזכיר, וכמו שאם מזכיר אחד מגדולי הדור, וכמדומני שנחלקו בזה הפוסקים, ולע"ע אומר לקולמסי די.

האם מותר לבטל תורה בשביל כיבוד הורים

יש לדון אם מבקש ממנו לעשות דבר והוא רוצה ללמוד האם לשמוע בקול הוריו או שילמד, וכתב בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ סק"ח בשם הפרי חדש, אם הוריו נמצאים בעיר אחרת ומבקשים ממנו להפסיק מלימודו ולבוא לעזור להם, אם זה מפריע ללימודו אינו חייב לבקדם אם זה גורם לו לביטול תורה, ומ"מ כתב שם שכ"ז רק אם האבא לא בעירו, אך אם האבא בעירו צריך להפסיק מלימודו כדי לכבדו כי מבטלים לימוד תורה לצורך מצוה עוברת.

אבל בספר מגילת ספר על הסמ"ג עשין י"ב כתב: שאם יכול לכבד את אביו אח"כ נחשב מצוה שאינה עוברת. וממילא אסור להפסיק מלימודו, גם אם אביו בעירו. ומ"מ לדינא דעת הפרי חדש שאף שיכול לכבד את אביו אח"כ, כיון שאם יכבד את אביו עכשיו, יקיים מצוה. נחשב מצוה עוברת וחייב לבטל תורה בשביל לכבדו.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וכדברי הפתחי תשובה כן כתב ביפה ללב חיו"ד סימן רמ סכ"ה שגדול ת"ת מכבוד או"א דוקא כשרוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה במקום אחר ומיהו אם צריכים שימוש ואין להם מי שישמשם אז גדול כיבוד או"א יעו"ש וכן כתב בחיי אדם הל' כיבוד אב ואם כלל סז סט"ו וז"ל: תלמוד תורה גדול מכיבוד או"א לפיכך אם הבן רוצה לילך למקום אחר ללמוד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בלימודו והאב מוחה בו שמתירא שיבא שם לידי עלילות א"צ לשמוע לאביו עכ"ד, והכי נראה לדינא כדברי הפתחי תשובה.

ואמנם ממש"כ בפרישה אות כא וז"ל: ת"ת גדול מכיבוד אב ואם ויליף לה מיעקב שכל אותן שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם הלכך א"צ לבטל מלימודו כדי לכבדן עכ"ד וכן כתב בשו"ת מים רבים חיו"ד סימן מח, וכן כתב במגילת ספר עשין יב

איתא בגמ' בקידושין דף לא ע"ב אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא רהיט ואזיל וכו' יעו"ש, והקשה שם במקנה איך היה מותר לבטל תלמוד תורה בשביל כיבוד אב ואם והא דרשינן בסוף מגילה גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם וכו' וכתב שם שנראה שיש לחלק בין כיבוד למורא שרק במצות כיבוד אמרינן שתלמוד תורה עדיף מיניה אבל מצות מורא עדיפא מתלמוד תורה יעו"ש.

ואמנם צ"ע בזה ממש"כ הרמב"ם בהל' ממרים פרק ו' הלכה יג שכתב, אמר לו אביו השקני מים ומצוה לעשות אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים תיעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבין בדבר מצוה ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם עכ"ל. ומשמע מדברי הרמב"ם שהוא חד דינא, וראה עוד מה שיתבאר בזה בד"ה הבא.

בדין גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם

וישכב במקום ההוא (כח יא, ופירש"י וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט שבאותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית שם ועבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל, והנה על אותן י"ד שנים, איתא במגילה דף טז ע"ב אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית שם ועבר לא נענש, וכו')

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ופירש"י כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו ובשאר כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש.

וכדברי הגמ' מצינו בשאלתות דרב אחאי גאון (שאלתא יט) ואיתא שם בזה"ל: ווהיכא דאית ליה רב במדינת הים מיחייב למיזל גביה למיגמר מיניה תורה וכו' ברם צריך אילו מאן דאית ליה אבא ואימא ומחייב למיטרח קמייהו לאוכלינהו ולאשוקיינהו וכו' ובעי למיזל גבי רביה למיגמר או למקום תורה דלא למיגמר ליה בלחודייה, כדתנן ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה וכו' הי מינייהו עדיף ת"ת עדיף דהוא עדיפא מעל מעשה או דלמא כיבו או"א עדיך שהוקשה כובד או"כ לכבוד המקום וכו' ת"ש דאמר רבא אמר לי ר"י בר שמואל בר מרתא משמיה דרב גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם וכו' עכ"ל. אלא דאכתי נתן לפלפל דבגמ' כתוב שלא נענשים וכמו שכתב כבר לדייק במאירי בקידושין דך לב ע"א כתב: דמי שביטל מצות כיבוד אב ואם בשביל מצות תלמוד תורה אין בידו עבירה: ומוכח דאין זה עבירה אבל אין מורין כן לדינא, אבל מ"מ לא חזינן כן בדברי השו"ע דהנה בשו"ע פסק כן לדינא, ונביאו לקמן, וכן מוכח מהמשנה בפאה (פ"א מ"א) ובקידושין דף מ' ע"א תלמוד תורה כנגד כולם, ומוכח דמצות ת"ת גדולה יותר אף ממצות כיבוד או"א.

וברמב"ם פסק כן לדינא הל' ממרים פ"ו הי"ג וז"ל: אמר לו אביו השקני מים ויש בידו לעשות מצוה אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים תעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם עכ"ל, ומוכח דמיירי בכה"ג שאין אחרים שיעשו את המצוה כ"ז לענין מצוה כמבואר בגמ' בקידושין דף לב אבל לענין תלמוד תורה הוא כנגד כולם אבל שאביו ואמו צריכים אותו. והאי דינא שמצות ת"ת חשיב כמצוה שיכולה להעשות ע"י אחרים, כן כתבו לדייק בדברי הרמב"ם בשו"ת בנין שלמה ח"ב סימן יח יעו"ש, וכן בס' מנחת נתן קידושין סימן מב, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן רעד יעו"ש. ומ"מ כ"ז אם הוא התחיל ללמוד, כן כתב בפרישה (שם סרכ"א), וע"ע בשו"ת מים רבים (יו"ד סימן מח בד"ה ומיהו) שנקט כן לדינא יעו"ש עוד.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וראיתי שתמה בכ"ז במנחת אשר עה"ת (מהדו"ק סימן מ) וכי נצטוו בני נח על מצות כיבוד אב שיעשנו עליה, וכתב שם דאף אי נימא שלאבות הקדושים היה דין ישראל מ"מ תורת ישראל לא נתנו להם, וכיון שכן הרי הם מקיימים את המצוות בתור אינו מצוה ועושה, וכיון שכן מדוע נענש ע"ז, והנה לענ"ד יש לדון בזה דהרי סו"ס הרי הוא מצות שהשכל מחייבם, ועוד י"ל דהיינו משום שהאבות קיימו לפי הרגש לבם, וכיון שכן כלפיהם יענשו ע"ז.

והנה שם במנח"א הביא מש"כ בשו"ע (יו"ד סי' רמ"א ס"ט) גר אסור לקל אביו העובד כוכבים ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ושם תמהו האחרונים שהרי לא מצינו שגוי נצטווה בעבירות אלו ומה חשש יש שיאמרו באנו מקדוש חמורה לקדושה קלה, וברע"א שם הביא בשם הפורת יוסף שאף שלא נצטוו הגויים על עבירות אלו מ"מ בנימוסיהם הם נזהרים בכך וזה החשש שיאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, וביד אברהם עהשו"ע שם כתב, דאף שלא נצטוו בכלל ז' מצוות ב"נ מ"מ מצינו שחם נענש על שלא כיבד אביו נח כמבואר במדרש רבה פרשת נח פרשה ל"ו עי"ש, אך לא ביאר שורש איסור זה אצל בני נח. ומ"מ הביא שם מש"כ במלבי"ם עה"ת שביאר דכיון דכתיב (דברים כז טז) ארור מקלה אביו ואמו, וכיון שהוקש כבודם לכבוד המקום הוי כאבזרייהו דברכת ה' שנצטוו בה בני נח, אבל מ"מ כתב שם שכ"ז לענין מכה ומקלל אביו ואמו אבל לא לענין מצות כיבוד אב.

ומ"מ כמו שרצינו לומר הביא שם שכבר האריך במש"כ הנצי"ב בהסכמתו לספר אהבת חסד של החפץ חיים שבני נח נצטוו על המצוות שהכליות, וביא שכבר כתב כן ברבינו בחיי (בראשית יח כ) לגבי מצות צדקה שגם בני נח נענשים על ביטלה שחייבים הם לקיים את כל המצוות השכליות, וכתב שם שקדמם כבר ביסוד זה רבינו נסים גאון בהקדמה שלו לש"ס (הודפס בדפוס וילנא) וז"ל: כי כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדור דורים". ולפי"ז כתב שם שנראה דגם במצות כיבוד או"א הם מחויבים, יעו"ש עוד. אלא דלפי"ז צ"ב מה נתקשו הנ"כ על מש"כ שם בשו"ע ויל"ע.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ומ"מ הביא בזה עוד סייעתא ממש"כ בשו"ת בנימין זאב (סימן קסט) שמטעם זה אין מברכים על מצות כיבוד אב ואם דאין מברכין אלא על מצוה שכל עניה עבודת האל ויש בה היכר שכונתו לשם מצוה ולא על מצוות שבין אדם לחבירו שגם אומות העולם מקיימים אותם לפי הבנתם, והביא עוד מש"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קל) שנשאל ע"י גיורת האם מותר לה לכבד את אמה השוכבת על ערש דוי ומבקשת לראותה, ועי"ש שהאריך בזה שמצות כאו"א יסודה במדת הכרת הטוב ואף שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ראוי לה להכיר טובה ולכבד את אביה ואמה הנכריים עי"ש, וכתב שאף שבמנחת חינוך (מצוה לג) שהסתפק במצות כיבוד אב ואם אם הוא מצוה בבין אדם למקום או מצוה שבין אדם לחבירו ושם כתב נפק"מ האם הבא לשוב בתשובה על ביטול מצוה זו צריך לרצות אביו ואמו דהרי קימ"ל דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו כמבואר ביומא דף פה ע"ב, ומ"מ שם כתב לחדש שנראה ודאי דהוי מצוה שכלית אף אם בגדרה הוי מצוה שבין אדם למקום יעו"ש, וע"ש שבגוף דברי המנ"ח נראה דהוא מח' ראשונים יעו"ש.

והנה לדינא כתב בשו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יג בזה"ל: תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם, וכתב שם בש"ך הכי ילפינן מיעקב שכל אותן שנים שלמד תורה בבית שם ועבר לא נענש עליהן אע"פ שביטל מצות כיבוד, וראה שם בפתחי תשובה שהעיר שהיינו דוקא אם צריך לילך חוץ לעיר, מ"מ הרי בסימן רמ"ו סי"ח איתא לדינא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו. וע"ע בשו"ת תרומת הדשן (סימן מ) כתב לענין תלמיד שרוצה לילך לתלמוד תורה במקום שבוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העכו"ם מעלילים אינו צריך לשמוע לאביו בזה יעו"ש, והיינו משום שהוא ת"ת והביא שם מקור האי דינא מיעקב אבינו שהיה בבית עבר לא נענש וגם הביא שם להוכיח מדברי הגמ' בעירובין דך מזו ע"ב שאין מן הכל זוכה אדם לתלמוד תורה, ופירש"י שם רש"י שאין אדם זוכה לתלמוד מכל מלמדיו יש רב שמשנתו סדורה בפיו ושונה לתלמדיו דרך קצרה עכ"ד, והכי פסק לדינא בשו"ע יו"ד סימן רמ וע"ע בביאור הגר"א (סימן רמ סקל"ה) מה שציין בזה.

והנה בפרישה (שם אות כא) שכתב בזה"ל: ויליף לה מיעקב וכו' הלכך אין צריך לבטל מלימודו כדי לכבדן ע"כ, אולם בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ט') שכתב בזה"ל: מנהג אבותינו ורבותינו הקדמונים ניהג שהרחיקו נדוד מביתם להרחיק עצמם מגעגועי אבותם ומדאגת אשה ובנים ואפילו רבינו הקדוש אשר כל ישראל השכימו לפתחו ושכיחי מתיבתא גביה טפי כמבואר בגמ' נדה (יד ב) מ"מ פסיק לר"ש בריה למיזל לבי רב תריסר שני כמבואר בגמ' כתובות (סב ב) ואפילו מארץ ישראל לחוץ לארץ נדדו ללמוד תורה אע"ג שהיה שם בארץ ישראל ישיבות כמ"ש תוס' שבת (ט ב ד"ה הא לן), ובפתחי תשובה (יו"ד סימן ר"מ סק"ח) הביא מדברי הפרי חדש (ליקוטים אות יג) שכתב הא דאמרינן גדול ת"ת יותר מכיבוד או"א דוקא אם הוא צריך לילך ללמוד תורה מחוץ לעיר דבזה הוא דאמרינן דגדול ת"ת ולכן כיבוד או"א נדחה מפני ת"ת אבל היכא דלומד תורה בעיר צריך לכבד את האב ואח"כ לחזור לתורתו ע"כ. וז"ל הפר"ח, ת"ת גדול מכבוד או"א דוקא כשצריך לצאת מהעיר ללמוד אבל אם דרים בעיר אחת יכבד את אביו ויחזור לתורתו וכדלקמן סי' רמ"ו ס"ה ע"ש עכ"ל, וכן כתב בחס"ל (הל' כבוד או"א סעי' י') דלא מסתבר שיהא הבן יושב ולומד כל היום ולא יהא לאביו מי שישמשנו ויצטער צער בנפש הא ודאי פשיטא שאין תורתו רצויה כי עת לכל חפץ זמן תורה לחוד זמן עבודה לחוד תדע שהרי לדין מבטלין ת"ת אפילו משום תפילה דרבנן וזה ברור עכ"ל, וע"ע בשו"ת משיב דברים סי' קל"ח ובשו"ת אז נדברו (חי"ד סי' מ"ב), וכ"כ בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ט"ו אות ב') דפשיטא שכל שאין יכול לקיים כיבוד זה ע"י אחר למשל שצריך לילך לקבל פני אביו פשיטא שמותר לבטל קצת זמן מת"ת וגדולה מזו מצינו כיון דמצד הדין לא היה רשאי להפסיק מד"ת אפילו לתפילה ומ"מ אנו מפסיקין והטעם כיון שאנו מפסיקים אפילו לדברים אחרים וא"כ מכ"ש מצות כיבוד או"א בודאי צריך ליסע לקבל פני אבותיו אע"ג שיתבטל עי"ז איזה זמן מלימוד תורה כי עיקר לימוד תורה"ק היא כדי לקיים מצוות הכתובים בה עכ"ל.

ועוד בכ"ז מצינו להגרי"פ פרלא בביאורו לסה"מ לרס"ג ז"ל (ח"א דף ק"ב ע"ב) שתמה בהא קיי"ל דצריך לבטל תורה בשביל כל המצוות וא"כ מ"ש כיבוד או"א משאר מצוות שאינם צריך לבטל תורה עבורה, וכתב ליישב דכיון דילפינן מקרא דואיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ד' כולכם חייבים בכבודי בזה ילפינן דכיבוד או"א שונה משאר מצוות שבתורה ואינו דוחה שום מצוה אף מצוה דתלמוד תורה. וכן כתב להקשו מדנפשיה בשו"ת תשובות והנהגות (שם) וכתב די"ל שהרי אביו יכול למחול על

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בקשתו ואדרבא ראוי לאב למחול מפני ת"ת דעדיף וגם אם לא מחל אין שומעין לו שאתה ואביך חייבין בכבודי שעל האב לקיים חיובו, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת מחנה חיים ח"א סי' פ"ה יעו"ש.

עוד צד מצינו בחשוקי חמד עמ"ס יבמות (עמ' ק) שכתב שאפש"ל שכל מה שהותר לבטל מצות כיבוד או"א דוקא היכא שיתבטל מלימודו, וכתב דמיירי בכה"ג דיאבד שימוש ת"ח, והיינו כיסוד ההעמק שאלה (שאילתא ק) שכתב דתלוי אם יוכל לחזור למצוה או לא, ומ"מ כתב שם בחשוקי חמד דא"א לומר כן שהרי הרי כיון שלומדים דין זה מיעקב אבינו ואפ"ה כתב בפרי חדש שאם הוא באותו עיר חייב בכיבוד או"א ורק אם הוא בעיר אחרת אז אינו חייב בכיבוד אביו ואמו.

עוד גדר מצינו בהא מש"כ במקנה בקידושין דף לא י"ב שמה שנאמר גדול תלמוד תורה מכיבוד אב היינו קוא שלא ציוה לו אביו אבל אם אמר לו השקיני מים זה הוי בכלל מוראי ויעקב שהיה רק מצות כיבוד לחוד שלא היה אצל אביו כדי לכבדו בזה אמרו דתלמוד תורה עדיף אבל אם אביו אמר לו השקיני מים יש לומר דמורא עדיף, ועוד בדין זה מצינו עוד הגדרה שכתב ביפה ללב (סימן רמ כה) שכתב, שמה שאמרו גדול תלמוד תורה מכיבוד אב הני מילי כשאין צריכים לו לשמשם אבל אם אין להם מי שישמשם וצריכים לו אז גדול כיבוד אב ואם דאית בייה צד גמילות חסד יעו"ש, וכתב שם שכן כתב בשכנה"ג סי' רמ"ו בהגה"ט אות ל"ב יעו"ש.

אלא דאפי' כן מצינו שכתב בשו"ת משנה הלכות (חלק יח סימן קנה) שכתב: מרן החת"ס היה אב"ד פרשוברג ולא ראה את אמו שנים הרבה, פעם אחת כתבה לו שיבא לראותה וזה לא היה מרחק רב אבל היה זה תלוי בביטול תורה דרבים הישיבה והקהילה, הועמיד בית דין ובקש מם שיפסקו לו אם יבטל תורה וילך לראות את אמו והבי"ד לאחר שקלא וטריא ופסקו שאין לו לילך משום ביטול תורה, ולקח מרן החת"ס שליח מיוחד שיקיים מצות כיבוד אב ואם לו וכשבא השליח אצל אמו סיפר לו מכל הנעשה אצלו אמרה לו אני מוחלת לו יעו"ש, אבל מ"מ מוכח דכן יש איזה חיוב לדאוג לה, אבל מ"מ קיים ע"י שליח כיון דהיה אפשר ע"י שליח, וע"ע שיעורי ליל שישי ח"ב פ' ויצא מש"כ בזה. ובשו"ת דברי בניהו ח"ה סימן רט. אלא דבכ"ז קשה ממש"כ בספר חסידים (סי' של"ח) כתב, האב שהיה חוטב עצים או

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

עבודה אחרת והבן לומד עת לעשות לה' הפרו תורתך ויעשה הבן המלאכה
אע"פ שהאב ע"ה ע"כ, וי"ל דהתם מיירי במלאכה שהאב מצטער

ודבר חידוש מצאתי בכ"ז שכתב בקובץ מבקשי תורה קו כ' עמ' קנ"ד אות
כ"ס כ' בשם הגריש"א (שליט"א) הורים הרוצים שבניהם יבקרם ונהנים
מזה צריך לבקרם משום כבוד או"א ואפילו יש בזה ביטול תורה ואם ההורים
מוחלים בגלל הביטול תורה של הבן אז אין לחשוש גם לעונש ביד"ש
המובא לקמן עכ"ל.

ועוד בכל העניין הנ"ל ראיתי בשיעורו של הגאון האדיר רבי אשר וייס
שליט"א, הנה בעצם ההלכה שלמדו חז"ל ממה שלא נענש יעקב על ביטול
מצות כיבוד אב ואם בי"ד שנה שישב בישיבת שם ועבר, ד"גדול תלמוד
תורה יותר מכיבוד אב ואם", צ"ע, דהלא כל מצוה שאי אפשר לקיימה ע"י
אחרים דוחה תלמוד תורה כמבואר במו"ק (ט' ע"ב) וברמב"ם (פ"ג ה"ד
מהלכות תלמוד תורה), ואפי' מצוה דרבנן דוחה תלמוד תורה כמבואר
במגילה (ג' ע"ב) לענין מקרא מגילה, ובשבת (י"א ע"א) לגבי תפילה, וא"כ
מאי שנא כיבוד אב מכל שאר המצוות דמצווה לבטל תלמוד תורה כדי
לקיימן. ובאמת הוי אמינא, דאף שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב
ואם, אין הכונה בהכרח שתלמוד תורה דוחה כיבוד אב אלא דגדול שכרו
וזכותו של העוסק בתורה משכרו וזכותו של העוסק בכיבוד אב ואם, ואף
על פי כן מבטל תלמוד תורה כדי לכבדם, וכדרך שאמרו חז"ל במגילה (ט"ז
ע"ב) "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" אף דפשוט דחייב לבטל
תורה כדי להציל את הנפש, ואם לא יבטל עובר בלאו דלא תעמוד על דם
רעך. וכבר כתב הט"ז (יו"ד סי' רנ"א ס"ק ה') לחלוק על הפרישה שכתב
דאסור לקחת מקופת תלמוד תורה בשביל פדיון שבויים דגדול תלמוד תורה
יותר מהצלת נפשות, דבודאי דוחה הצלת הנפש מצות תלמוד תורה כשם
שפקוח נפש דוחה כל התורה כולה, אלא דהעוסק בתורה גדולה זכותו ממי
שעוסק בפקוח נפש עי"ש, וא"כ אפשר דכך גם במה שאמרו גדול תלמוד
תורה יותר מכבוד אב ואם, וא"כ באמת מבטלין תלמוד תורה כדי לכבדן.
ומה שיעקב אבינו לא נענש, היינו כיון דגדול תלמוד תורה מותר היה לו
לעזוב בית אביו ולהכנס למצב שבו אנוס היה לבטל כבוד אב ואם בשביל
תלמוד תורה, ודו"ק.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ובדרך זו יש ליישב מה שנראה כתימה בדברי השו"ע ביו"ד (סי' ר"מ), דבסעיף י"ג כתב "גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם", ובסעיף כ"ה כתב דאין הבן חייב לשמוע בקול אביו המתנגד שיסע לשיבה בעיר אחרת, ולכאורה היינו הך ולמה חילקן לשני סעיפים שונים. אך לדרכנו ניחא, דאין לתלמוד הלכה זו שבסעיף כ"ה [שמקורו בתרומת הדשן כמבואר לקמן] מהא דסעיף י"ג דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, דאף אם מעלת הלומד גדולה מכיבוד אב ואם מ"מ למעשה הו"א דאינה דוחה מצות כיבוד אב ואם.

אך באמת נדחית כיבוד אב משום תלמוד תורה וכמו שכתב בשו"ע שם (סעיף כ"ה), ומקורו בתרומת הדשן (סי' מ') בבחור שחשקה נפשו בתורה ורצה לנסוע לשיבה במדינה אחרת דבוטח שיראה שם סימן ברכה בתלמודו, ואביו מוחה בו שבמקום פלוני מעלילים עלילות והוא ידאג לו בהיותו שם, ופסק התרומת הדשן שאינו מצווה לשמוע בקול אביו, דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולא מכל אדם זוכה לתלמוד תורה, הרי דתלמוד תורה דוחה כיבוד אב.

ובאמת לא השתית התה"ד את פסקו על הא דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אלא הביא ראיה מהמבואר בעירובין (מ"ז ע"א) דמותר לצאת לחוץ לארץ לתלמוד תורה, ובקידושין (ל"א ע"ב) מבואר דאסור לצאת בשביל כיבוד אב, הרי דגדול מצות תלמוד תורה ממצות כבוד אב, אלא שהוסיף בביאור הדבר את מה שאמרו במגילה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, הרי שלא די בהא דמגילה להוכיח שתלמוד תורה דוחה כבוד אב ואם, אך מ"מ הוכיח כן ממקום אחר כמבואר.

אמנם נראה ברור דהעוסק בתורה ואביו מבקש השקיני מים, דצריך להפסיק ממשנתו ולהשקותו כדין כל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, ומה שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אינו אלא כשיכול להיעשות ע"י אחרים או כשהאב יכול לשרת את עצמו וכהא דיעקב אבינו, וכ"כ בפתחי תשובה (שם בס"ק ח'). וצ"ל דמה שהאב דואג לשלום בנו הוי כאילו אפשר לעשות ע"י אחרים, ויש לקוות שהאב ירגע ויתרצה בידועו שבנו עוסק בתורה ד"אגוני אגני ואצולי מצלי" (סוטה כ"א ע"א).

ואפשר עוד, דאף דודאי מצווה להפסיק מתלמודו כדי להשקות מים לאביו, דכיבוד אב דוחה תלמוד תורה, מ"מ אין כיבוד אב דוחה היות האדם תלמיד חכם, וכעין זה כתבתי במנחת אשר בראשית (סי' ד') בהא דמי שחשקה נפשו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בתורה מותר לו לבטל מצות פו"ר, דכיון דתלמוד תורה כנגד כולם, היות האדם תלמיד חכם ובן תורה דוחה כל מצוה אחרת, ואם עיסוקו במצות כיבוד אב יגרום לכך שלא יגדל להיות ת"ח נדחה מצות כיבוד אב מפני תלמוד תורה, ומטעם זה התיר התרומת הדשן לבן לנסוע ללמוד תורה נגד רצון אביו, ולפי"ז יבואר להלכה דאם יכול ללמוד תורה בעירו אלא שיצטרך לבטל שעות מסוימות כדי לכבד את אביו מצווה לעשות כן, אבל אם אין ישיבה בעירו ויצטרך לבטל מן התורה באופן שלא יהיה ת"ח נדחה כבוד אב מפני תלמוד תורה, כך נראה לכאורה להלכה.

ובספר חוט המשולש מובא שאמו של החתם סופר ביקשה לפני מותה שהחת"ס יבא לבקר אותה בפרנקפורט, והחת"ס שאל את פי הבי"ד דפרשבורג אם חייב הוא לנסוע, ופסקו לו שלא יסע כדי שלא לבטל תלמוד תורה דרבים. ונראה דאילו לא היה בזה ביטול דתלמוד תורה דרבים אלא ביטול תורה דהחת"ס בלבד, היה חייב לנסוע, דמצוה זו אי אפשר לעשותה ע"י אחרים כיון שהשתוקקה לחזות בזיו פניו לפני מותה, ובפרט שלא היה בכך ביטול תורה ביסוד מהותו, דפשוט דלא היה נבצר מהחת"ס להיות גדול הדורות ע"י נסיעה זו, ובכה"ג כבר נתבאר לעיל דכבוד אב ואם דוחה תלמוד תורה, אלא דמשום ביטול תלמוד תורה דרבים הכריעו שלא יסע לבקרה, עי"ש.

והנה בספר המקנה בקידושין (ל"א ע"ב) תמה על המבואר שם דר' אבימי היה טורח לכבד את אביו ר' אבהו בעצמו ולא ע"י בניו, והקשה דהלא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולמה ביטל תלמוד תורה משום כבוד אביו. וכתב ליישב דאף שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, אינו גדול ממורא אב ואם, ולאחר שהאב מבקש צרכיו אם אין הבן מכבדו הוי בכלל "לא יסתור את דבריו" ועובר במצות המורא עי"ש.

ויש לתמוה על רבן של ישראל, דלא זו בלבד שדבריו נסתרים מדברי התרומת הדשן שכתב בענינו דאף שעובר על מורא אב כשנוסע ואביו דואג לשלומו מ"מ גדול תלמוד תורה ממורא אב כמו שגדול מכיבוד אב, אלא דבריו נסתרים גם מדברי השו"ע, שהרי שם (בסעיף כ"ה) הביא המחבר את דינו של תרומת הדשן דהבן לא ישמע בקול אביו המוחה בו לנסוע לישיבה, הרי דאף כשהבן מיפר את בקשת אביו גדול תלמוד תורה, ובהכרח שגם מורא נדחה מפני תלמוד תורה או שאין זה בכלל מורא.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ובאמת נראה דאין זה בכלל "לא יסתור את דבריו" דרק הסותר דברי אביו בדרך ויכוח ונצוח עובר במורא אביו, ולא הנמנע למלאות בקשתו, אך אף אם היה זה בכלל מורא, גדול תלמוד תורה ממנו וכמ"ש התה"ד שם וכמבואר, ואף ע"פ כן לא קשה מידי מה שהקשה המקנה מהא דר' אבימי, דכבר נתבאר לעיל דצריך להפסיק ממשנתו כדי לכבד אביו שאי אפשר לכבדו ע"י אחרים, ואף שבניו של ר' אבימי יכולים לכבדו, אין זה נחשב אפשר לעשותו ע"י אחרים כיון שאף הם מצווים בתלמוד תורה כמו ר' אבימי ומה חזית, וז"פ.

ויש לכאורה לתמוה על תמיהתו של המקנה וכי מה ההכרח שביטל תורה ואפשר שהיה עוסק בתורה גם בשעה שכיבד את אביו, והרבה גדולים לא הסיחו דעת מתלמוד תורה אף בשעה שטרודים היו בשאר עיסוקיהם, וכמבואר בגמ' שם שתוך כדי שחיכה חידש פשט במזמור לאסף.

הקשה המהרש"א במגילה (ט"ז ע"ב) דמנא לן שגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ודלמא שקולים הם ומשום כך לא נענש יעקב על ביטול כבוד אב ואם, אך אין מזה ראייה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ועי"ש מש"כ בזה.

ונראה לפי מש"כ בפתחי תשובה (יו"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ב) בשם חמודי דניאל דאף אם הבן מסופק אם יזכה לקבל תורה מרב פלוני אינו מצווה לשמוע בזה לקול אביו, ואילו היו שקולים לא היה ראוי לומר דספק תלמוד תורה דוחה ודאי כבוד אב ואם אלא הו"א דאין ספק מוציא מידי ודאי, אלא על כרחך דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ואף ספק דוחה מצות הכיבוד.

וי"ל עוד דאף דיכול לקיים מצות תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית ובודאי יכול לתלמוד הרבה יותר מזה אף בביתו ובעירו, אעפ"כ הותר ליעקב לתלמוד בישיבת שם ועבר ולא נענש ע"ז ובהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם.

אך באמת צ"ע בכלל מה הראיה מיעקב דגדול תלמוד תורה, והלא נאלץ היה לברוח מבית יצחק אביו מחמתו של עשו שרצה להרגו ובאמת נשלח ע"י יצחק, וא"כ מה מקום יש לחייבו על שישב בישיבת שם ועבר וביטל כבוד אב ואם הלא נאלץ היה לעשות כן משום פקוח נפש, ועל כרחך צ"ל דמכל מקום לגודל מעלת יעקב אבינו היה נענש על המציאות של ביטול מצות

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

עשה דכיבוד אב ואם לולי דתלמוד תורה גדול יותר, אך מ"מ נראה כנ"ל דכיון דיעקב בודאי היה לומד גם בביתו אצל יצחק אביו והוי ספק בהידור ותוספת של מצות תלמוד תורה בהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם כמבואר.

והנה בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' ט') נשאל באחד שהשאיר צוואה שיפרנסו מנכסיו נער אחד מוכשר מאוד וגדול בהתמדה, וישלחוהו רחוק מביתו כדי שישב באין מפריע על התורה ועל העבודה ויפרנסו את כל צרכיו עד היותו בן כ"ה שנים, ומצאו אכן נער מוכשר וגלה למקום תורה, אך אחרי מספר שנים רצה אביו שהיה רב ותופס ישיבה שבנו ילמוד בישיבתו סמוך לביתו, ונשאל החת"ס אם יש להקפיד על תנאי זה שבצוואה שיגלה מביתו למקום תורה או שמא כיון שאביו תופס ישיבה אין בכך קפידא. והחת"ס מאריך לבאר שזה עיקר דרכה של תורה וכך נהגו מאז ומתמיד שגלו למקומות תורה רחוקים מגעגועי אב ואם, וכך הוכיח מיעקב אבינו שאף שיכול היה ללמוד תורה אצל אביו יצחק גלה מביתו ללמוד בישיבת שם ועבר, עי"ש.

ולא הבנתי, דהלא נאלץ היה לגלות ולברוח מחמת עשו אחיו שזמם להרגו ולא גלה מרצונו מביתו, וא"כ מה ראייה יש מזה לעניננו, ואפשר דלולי דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם לא היה יושב בישיבת שם ועבר י"ד שנה, אלא היה חוזר לבית יצחק אחר זמן קצר שתתיישב דעתו של עשו. ולפ"ז א"ש גם מה שהקשנו לעיל דמנ"ל כלל מהא דיעקב דגדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם, הא הוי פקו"נ, ואם כנים הדברים דהיה יכול לחזור אחר כמה שנים לבית יצחק א"ש. וצ"ע עוד במקורות חז"ל, עכ"ד המנחת אשר שם.

האם צריך אדם לשמוע לאבא שלו שאומר לו לא לעשות משהו שאין לו

הנאה בזה ודין כיבוד הורים בשידוכים

שאלה מצויה עוד האם צריך אדם לשמוע לאבא שלו שאומר לו לא לעשות משהו שאין לו הנאה בזה ודין כיבוד הורים בשידוכים, והנה ביסוד דין כיבוד אב ואם, אם הוא במקום צדדי, נחלקו הראשונים, בחידושי הרמב"ן עמ"ס יבמות דף ו' ע"ב כתב, וא"ת והלא מכיון שאמר לו אביו חמר אחר בהמתך הוי כבודו אין עיקר כבוד אלא מה שאמרו בקידושין איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו וכו' וכל דבר שיש לו הנאה בו אבל אמר

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום אין זה כבוד שאמרה תורה וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו להטמא וכו' להביא פירות קאמר אבל הטמא לחנם אין צריך לומר שלא ישמע לו עכ"ל.

וכן כתב בחידושי הרשב"א שם וז"ל: ואע"פ שאמר לו האב חמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כבוד אלא במה שיש לו בו הנאה וכדאמרינן בקדושין איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטווה עליה וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא ומה שאמרו יכול אמר לו אביו היטמא לא לחנם אמר לו שיטמא דהא לא צריכה קרא אלא שאמר לו להביא פירות מבית הקברות וכיוצא בזה וכן אמר לו אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכיוצא בזה וכו' עכ"ד, ובמאור שדברים שאין בהם הנאה לאביו אין איסור, ואמנם בביאור הגר"א סימן רמ סקל"ו כתב שהוא דוקא לדחות לאו שכן נראה בדברי הראשונים שם יעו"ש. וכן כתב בתהלה לדוד יו"ד סימן צה וז"ל: ואפשר דהרמב"ן והרשב"א לא כתבו אלא דאין בו עשה של תורה אבל מ"מ יש בו חיוב עכ"ד, וכן כתב בשו"ת אגודת אזור חיו"ד סימן טו בביאור דברי הרשב"א הנ"ל יעו"ש. וכן כתב בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"ח ובאבן העזר סימן קמח וז"ל: והגר"א ז"ל סיים דברשב"א משמע דדוקא לענין דחית לאו ל אחשיב עשה של תורה, ואפשר דכוונת רשב"א דמ"מ הוא חיוב דאורייתא שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומוראו אלא שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו ומשקהו וכעין שכתבו תוספות שבועות כב ב' ד"ה אהיתירא בחצי שיעור וכו' עכ"ל, וכן כתב בספר מילואים לתוס' ישנים יעו"ש והו"ד בקובץ שיטות קמאי יעו"ש, הרי לן שלמעשה גם בכה"ג איכא חיוב עשה דאורייתא רק דחשיב עשה גרוע יעו"ש. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן ער"ה יעו"ש, וראה עוד מש"כ לבאר בדברי הראשונים הנ"ל בשו"ת יד אליהו סימן מ' יעו"ש, וכן כתב לבאר חוט שני (עמוד רס"ח) הביא שבביאור הגר"א (ס"ק ל"ו) בסיום דבריו דייק מלשון הרשב"א שם שכתב "וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא" וכתב ועיין שם ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו, עכ"ל. והיינו דאין דברי הרשב"א אמורים על עיקר מצות כיבוד אב ואם, אלא רק על מה דאיירי שם בסוגיא אם מצות כיבוד אב ואם דוחה לאו, וממילא אין ראייה מדבריו לעיקר המצוה, ואפשר דאף שאביו מצווהו דבר שאין הנאה ישירה לאביו חייב הבן לקיים ציווי, רק דאין ציווי

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

זה דוחה לאו. עכ"ד, וכן ראה בספר ברכת שמואל עמ"ס יבמות (סימן ג' אות ב') ביאר דיש שני אופני כיבוד, ישנו אופן אחד שהוא עשה של תורה ואם עובר על זה מבטל מצות עשה, וזהו כיבוד שיש בו הנאה לאביו, וכיבוד שאין בו הנאה של כלום אף דהוי גם כן בכלל מצוה דכיבוד אבל אין זה עצם המצוה באופן שעובר על ביטולו, אלא שיש בו גם כן מצוה ורק שאין זה עצם הכיבוד, וזה הכיבוד אין בכוחו לדחות לא תעשה, דלענין לדחות בעי העשה. היינו דאם לא יקיים ציווי אביו שאין בזה הנאה ישירה לאביו יחסר לו המצוה בזה, אבל אין זה מיקרי שמבטל המצוה מפני שאין בזה היפך ונגד עיקר המצוה. עכת"ד.

ואולם מצינו בחידושי הריטב"א עמ"ס יבמות שם שכתב בזה"ל: יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו על תחזיר, פירש"י ז"ל שאמר לו כן לא לבטלה ולא לשום דבר, ואינו נכון דא"כ למה ישמע לו אפילו בדברים של רשות וכ"ש לעשות עבירה או לדחות מצוה שאין עושה כיבוד אלא בעושה דבר להנאתו כדאמר התם קדושין לא ע"ב כיבוד אב מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו עכ"ל. ומבואר מדבריו שבדברים של רשות שאין לו בו שום הנאה אין צריך לשמוע לאביו.

ואמנם במאירי ביבמות דף ה' ע"ב, דלא אתי עשה דכבוד למידחי לאו דלא יטמא ולא תוכל להתעלם אע"ג דאיכא הכשר מצוה וצורך לאביו בכך שאם אין כאן שום צורך אצלו אלא דלאעבורי בלחוד קמכוין לא איצטריך קרא דהא רשע היא ואקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך וכו' עכ"ל, וכן כתב ברבינו ירוחם (נתיב א' ח"ד) וז"ל: וכ"ש אם אמר ליה בלא הכשר מצוה כדי להעבירו אל תחזיר ולא תעשה מצוה פלונית דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך עכ"ל, וכן כתב בשלטי הגיבורים קידושין דף יג ע"ב מדפי הרי"ף אהא דקאמר איסי בן יהודה דף לב ע"א אבא אומר השקינו מים ומצוה לעשות אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה ע"י אחרים וילך הוא בכבוד אביו וכתב שם בזה"ל: ונראה בעיני שאם מתכוין אביו לזלזל במצות לא ישמע לו שאין אדם חייב על כבוד אביו ואמו אלא לעשות רצון קונו אבל אם רואה שדעת אביו לבטל רצון קונו חייב להוכיח את אביו דרך כבוד להחזירו מדעתו ואם אינו חוזר בו אינו חייב בכבודו ועל כזה נאמר ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך וכן אם אמר לו אביו לבנו כהן להטמא למתים כגון שהיה צריך להאכילו במקום טומאה או שאמר ליה שלא להשיב אבידת אחיו אלא יתעסק בו או שא"ל

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

לחמר אחר בהמתו בשבת וכו' עכ"ל. ומבואר דכן חייב לשמוע לאביו ולאמו אף בדבר שאין לו בו נפק"מ.

ואמנם בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ סקכ"ב כתב בשם ספר חמודי דניאל וז"ל: וכתב עוד אחד היה רוצה להתפלל בבית הכנסת שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה עכ"ל.

ואמנם מצינו במקנה (קידושין לא: ד"ה ת"ר) וז"ל: נראה דכל דבר שמצווה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זהו בכלל מורא שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו, ועיין ביו"ד סו"ס ר"מ סכ"ה בהג"ה אם האב מוחה בבן לישא אישה אשה שיחפוץ בה הבן אין צריך לשמוע לו ע"ש ומשמע מדבריו שלדברים אחרים אע"פ שאין לאב הנאה ממנו צריך לשמוע, וראה עוד בנתיבות לשבת אבן העזר סימן א' סקי"א.

ובשו"ת ערוגת הבושם או"ח סימן יט נשאל ע"י אברך שאביו גזר עליו שלא יטבול אפילו לעת הצורך רק במקוה והוא היה רגיל לטבול כל יום לפני התפילה ונזהר בטבילת עזרא ונסתפק השואל אם חייב לשמוע בקול אביו כיון שאין זה נוגע לכבודו בכלל ואת"ל שחייב לשמוע בקולו אפשר שהרי זה נחשב כמצווהו לעבור על מצוה דרבנן והרי מבואר ברמב"ם ושו"ע יו"ד סימן רמ סט"ו שאם אמר לו אביו לעבור על מצוה של דבריהם לא ישמע ואת"ל שטבילה זו אינו ממש מצוה והלא בפתחי תשובה שם סקכ"ב כתב בשם החמודי דניאל שא"צ לשמוע לאמו, וכתב שם להביא מש"כ הרמ"א בשם המהרי"ק שיכול לשא אשה נגד רצון אביו, וכתב לתמוה למה הרמ"א לא כתב דין זה בכלל הל' כיבוד אב ואם שגם כשאין אביו מצווהו לעבור על דין תורה או דרבנן, אבל אם אין לאביו הנאה מזה אי"צ לשמוע לו, ולכן הוכיח שרק בזה דאיכא כל הני טעמי א"צ לשמוע בקול אביו, אבל בלא"ה צריך לשמוע בקולם גם במילתיה דלא שייך בגויה, וסיים שם שהאברך יפייס אביו שיחזור בו ויאמר לאביו שאין לו לחוש שיחלש מזה שהרי אמרו חז"ל בגמ' בברכות דף כב ע"א שכל המחמיר בה מאריכין לו ימיו ושנותיו ושומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ד. ועיין עוד בזה בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תקכ"ט), ואמנם כבר כתבו האחרונים להוכיח בזה ממש"כ בספר בשער המצוות ריש פרשת כי תצא כתב דהאריז"ל לא טבל במשך זמן מסוים מחמת ציווי אמו, וכגון זה מי שרואה שהוריו דואגים לבריאותו מחויב

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

לשמוע לקולם, וכן דעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל והו"ד בספר כיבוד הורים (פרק י"א הערה כ'). וראה עוד מש"כ להאריך בזה בשו"ת משנת יוסף חלק ח' (סימן כ-כ"א).

כיבוד הורים בשידוכים

והנה בעיקר דברי המהרי"ק הנ"ך, הנה ברמ"א סימן רמ סעיף כה כתב, וכן אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוז בה הבן אין צריך לשמוע אל האב ומקורו ממש"כ במהרי"ק שורש קסו.

והנה במהרי"ק שם אות ג' כתב בזה"ל: ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוז בה הבן לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן חדא דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצער' דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה אלא שעכשיו הותר פן יקדימנו אחר כמו שכתבו התוספות והפוסקים הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוז בה ותמצא חן בעיניו וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה וכבר השיב רבינו אשר דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב שאם הבן רוצה להשלים שאין לחוש לצואת אביו מפני שאסור לשנא שום יהודי כולי כדאית' בטור י"ד הכא נמי לא שנא לפי הנלע"ד מאחר שיש / בדבר / בדבד נדנוד עבירה כו' כדפי' לעיל. ועוד דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו אבל במלתא דלא שייך בגווי' כי הכא פשיט' דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא (ד) דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו ולא סות' את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו. וגדולה מזו כתבו תוספו' שאנ"ץ בפרק קמא דקדושין בשם רבי' יצחק דאפילו למאן דאמר משל בן הני מילי כגון שהאב נהנה מגוף הדבר כי הכא שהוא נהנה מממון הבן אבל אם נזדמן לו כבוד אביו וחזרת אבידתו כיון שאין האב נהנה בגוף האבידה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו כל שכן וכל שכן למאן דאמר משל אב. ועוד כל שכן וכל שכן היכא שאין

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

הבן מניח מלעשות כבוד אביו המוטל עליו בשביל אותו מעשה שהאב מצווה עליו שלא לעשות כי הכא והא דאמר' אפי' זורק ארנקי לים כולי כבר העמידה רבינו יצחק בארנקי דאב לדברי האומר משל אב ואפילו לדברי האומר משל בן ובארנקי דבן היינו דוקא שהאב נהנה בהשלכה זו כגון למרמא אימתא אאינשי ביתיה כמו שפיר' תוספות שאנ"ץ ואף על גב דלכאורה רבינו משה מיימון פליג על דברי רבינו יצחק מדהביאה בסתם ולא פירש דמיירי ביש לו הנאה בהשלכתו וגם פליג על מה שהעמיד' רבינו יצחק בארנקי של אב מכל מקום יש לחלק דאע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממונו מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממונו בשביל כבוד אביו וכן צריך לומר ע"כ שהרי רבינו משה עצמו פסק כמאן דאמר משל אביו אלא ודאי צריך לחלק כדחלקתי וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו וכדפירשתי. אמנם מכח השבועה שנשבע לאביו נרא' לע"ד שאין רשאי לקחת כדפי' לעיל וגם מאחר שהבן נטען מאשה זו בעוד' תחת בעל' הראשון צריך להתייש' בדבר ולחקור ולדעת אם היה שם עידי כיעור דפשיטא דלאו דוקא שראוה חוגרת בסינר או רוק למעלה מן הכילה או מנעלים הפוכים אלא הוא הדין לכל הדברים המראים שהיה עבירה כמו שכתבו רבינו משה וטור אבן העזר שהוסיפו עליהם אחרי' על פי הירושלמי וכתבו דכן לכל כיוצא בזה עכ"ד.

ומבואר מדברי המהרי"ק שלש טעמים מדוע אין הבן צריך לשמוע בקול אביו, א' שכיון שזה צער הגוף להתחתן עם אשה שלא חפץ בה, הרי זה נחשב ככיבוד משל בן שאין אדם חייב בזה. ב' כי זה כמו שאביו מצווה לעבור על דברי תורה כי האדם צריך לקדש אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו. ג' כי חיוב כיבוד הוא רק מה שאמור בגמ' בקידושין שהוא מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו, אבל בדבר שזה לא צורך גוף האב אין בזה חיוב כיבוד.

ומבואר בדברי המהרי"ק בטעמו השלישי שאין חיוב כיבוד בדבר שגוף האב לא נהנה ממנו, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הראשונים הנ"ל, ויש לעיין איזה טעם פסקינן להלכה, והנה מדברי הערוגת הבושם הנ"ל נראה דפסקינן לכל הטעמים, ואולם מדברי הרמ"א בדרכי משה שם נראה שס"ל לדינא רק את הטעם הב' והג' יעו"ש.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ומ'מ כדברי הרמ"א כן כתב בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד סימן צה שאפילו ציוה האב שלא ישא בנו את בת פלוני אי"צ לשמוע לו שכל שהיא כשירה כבנות ישראל הכשרות וטובה היא בעיניו יקחנה כי עמה השי"ת ויפקדם בבנים הגונים משא"כ אם ישמע לאביו ולא ישאנה ויקח אשה אחרת אשר אינו חפץ בה יהיו לו בני שנואה השנואים לפני המקום יעו"ש, וכן מבואר בשו"ת התשב"ץ ח"ג סימן ל' שאם ציוהו אביו קודם מותו שישא אשה פלונית הרשות ביד הבן לישא או שלא לישא אותה יעו"ש, וכן כתב בספר מאה שערים (עמ' רעח) שהוכיח כן משמשון שנשא אשה בניגוד לאביו יעו"ש.

ובמשך חכמה פרשת חיי שרה כתב שלא השביע אברהם את יצחק גופיה שלא לקחת אשה מבנות הארת מכיון דאין צריך לשמוע לו וכדברי המהרי"ק, ומ"מ כתב שם במשך חכמה לתרץ שהתם לא היה בדרך צויו כי אם בדרך תנאי שרק אם לא יקח אשה מבנות כנען יחולו הברכות שנתן לו אביו יעו"ש. ואמנם בתורה תמימה סוף פרשת תולדות כתב להעיר ע"ד המהרי"ק והרמ"א מציווי יצחק ליעקב יעו"ש, ואמנם לפי דברי המשך חכמה לא קשה ע"ד המהרי"ק והרמ"א.

ואמנם בכנסת הגדולה (יו"ד סימן רמ הגהות טור אות כט) כתב שנראה מדברי המהרש"ך תשובה ח"א סימן קלה שדוקא אם האב לא ציוה את הבן בפירוש שלא ישאנה אלא השהביע דעתו ורצונו בזה אז אין מחוייב לחוש לדעתו של אביו אבל אם איבו ציוה אותו בפירוש שלא ישא את בת פלוני צריך לשמוע לו יעו"ש, ואמנם כבר העיר הגרי"פ פערלא עשה ט' עמ' קב שמדברי המהרש"ך נראה דאי"ז מוכרח בדבריו יעו"ש.

וכתב שם בביאור הגר"א סקל"ו כתב, להביא ראיה מדברי הרמב"ן והרשב"א שכתבו שנראה דברי ר"ח שאע"פ שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כביוד אלא במה שיש לו הנאה וכמו שאמרו בגמ' בקידושין דף לא ע"ב איזהו כיבוד וכו' אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בה הנאה וכו' יעו"ש עוד בהגר"א, והעולה מדברי הגר"א שאם אמר לו אביו לעבור על דברי תורה לא ישמע לו ועוד שכיבוד אב משל אב וכ"ש דצערא דגופא א"צ לשמוע לו ועוד דלא אמרו אלא מאכילו וכו' דשייך ביה אבוה ולא כשמצוהו ואין לו מזה כלום.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

אבל מ'מ אם הדבר יגרום בזיון להורים או אשה שאינה מתאימה באמת למשפחה, יש לשמוע בקול ההורים עי' ספר חסידים סימן תקס"ד ואם רואה אביו או אמו שבנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא יקח חוטא הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה אבל אם טובות ואחיה טובים ויש רעות ואחיה רעים ורצו לתת לו לאב ולאם ממון שיקח אשה מהם והטובים אינם רוצים לתת לו לאב ולאם שום דבר והאב והאם מצוים לו לקחת בת מי שנותנים להם ממון והבן אינו רוצה ליקח אשה אלא מטובים אף על פי שכועסים עליו אביו ואמו לא ישמע אליהם כיון שעושיין עמו שלא כהוגן.

ואמנם ראה ביפה ללב ח'ז דף כח ע"ב שכתב להעיר שמפשטיה דקרא ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו לא משמע הכי.

וכן נראה גם משו"ת הרשב"א המיוחסות סימן רעב והו"ד בב"י יו"ד סימן רלט, ובשו"ת בית ישראל הורוביץ חלק אבן העזר סימן א'. ובשו"ת יעלת חן חיו"ד סימן ט' אות ד' כתב להוכיח בזה ממש"כ בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב) שאיתא שם, ר"י אומר ג' שנים עשה יצחק אבל על שרה אמו לאחר ג' שנים לקח את רבקה ושכח אבל אמו מכאן אתה למד עד שלא לקח אדם אשה אהבתו הולכת אחר הוריו לקח אשה אהבתו הולכת אחר אשתו שנאמר ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו וכי יעזוב איש את אביו ואת אמו ממצות כיבוד אלא שאהבתו דובקת אחרי אשתו שנאמר ודבק באשתו עכ"ד ויעו"ש מש"כ לפלפל בזה.

והנה בשו"ת משיב דבר סימן נ' כתב הנצי"ב שהרמ"א איירי באופן שאין באשה זו בזיון וצער לאב דיש לו בזיון איסור לישאנה כיון דמבזה את האב וכן מיקרי כיבוד להנאתו אבל כתב שהרי במהרי"ק יש עוד טעם שאין האב למחות משום דמצוה לישא שה שנושאת חן בעינין וא"כ יש נדנוד עבירה מחמת האב שלא ישאנה אבל מ'מ כתב שם שכיון שיש בזיון לאב נכלל בארור מקלה אביו ואמו וזה עדיף על לעשות רצון האב.

וכן כתב להעיר הגרי"פ פערלא שם וכתב שהוא ודאי תמוה ביותר אמאי לא יהיה בכלל מורא דהרי זה גרוע יותר מסותר דבריו ומכריעו יעו"ש

וכן נראה ממש"כ בתרומת הדשן סימן מ' שנראה מדבריו שכל שאינו עושה מה שאביו מצוה הוי ביטול מצות מורא, וכתב שהלכה שהביא השו"ע בסוף

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

סימן רמ בתלמיד שרוצה ללכת במקום אחר ללמוד תחורה אצל רב שהוא בטוח שיראה סימן ברכה בתלמודו ואביו מוחה בו בתוקף לפי שדואג עליו משום שהעכו"ם שם רגילים בעלילות וכתב שם בתרומת הדשן שאין צריך לשמוע בזה לאביו משום שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב וכמבואר בסוף פ"ק דמגילה יעו"ש עוד

ואמנם בדרכי משה ס"ג ג' כתב שיש חילוק בין דברי המהרי"ק לתרומת הדשן דלמהרי"ק מורא חמור יותר שצריך לתת כל ממונו בשביל זה, וכן כתב בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"ח שכתב להקשות על דברי המהרי"ק שאם האב רוצה בתקנות בנו והוא מצטער בנושא אשה שאינה לרצון האב למה מותר לבן לצער את אביו ואי"ז בכלל מורא ולמה דבר זה קל מסותר את דבריו בהכרעת הדעת, וכתב שם בחזו"א שבע"כ שגם לפי שיטת הרשב"א והגר"א מסתבר לומר דס"ל דבדבר שאין לאביו הנאה ממנו ואין לו רצון כלל במעשה שמצוהו בזה אינו עובר מצות עשה אם לא ישמע בקולם אבל בנידון של המהרי"ק שנושא אשה נגד רצון אביו לא שמענו שיהיה מותר לצערו, ולכן כתב שעיקר טעמו של המהרי"ק הוא ב' הטעמים הראשונים. עכ"ד, וכעין דברי החזו"א כן כתב בפנים יפות פרשת קדושים עה"פ איש אמו ואביו תיראו, וכן כתב הגר"ק בחוט שני שם להאריך בזה והביא ראיות מסוגיות בש"ס דאף שעיקר עשה של כיבוד אב ואם הוא במאכילו ומשקהו מ"מ רצון התורה הוא בכיבוד אב ומוראו ואסור לעשות דבר שמצער את אביו ואת אמו, וכל זה בכלל מורא וכמבואר בגמ' בקידושין שבזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני, משמע דבכל ענין של צער אסור, ולכן כל שאביו ואמו מבקשים ממנו איזה דבר והוא לא עושה ומצער אותם בכך הרי זה אסור, והוי כעין חצי שיעור דאף שלא מפורש בתורה אסור הוא מדאורייתא. ומ"מ כתב למעשה שבדברים שאין לאב הנאה שיירה אם האב יצטער שהבן לא ישמע לו צריך לעשות רצונו כדי שלא יצטער, אלא א"כ הוא דרישה שלא הגיוניות יעו"ש, וכן הו"ד הגריש"א והגר"ב צ"א אבא שאול והגר"ש וואזנר זצוק"ל בספר מורא הורים וכבודם עמ' יח שיש להחמיר בזה,

אבל בדברות משה (קידושין פ"ק סקי"ד) כתב להקשות שאין זה דומה ללא יסתור את דבריו דבשלמא אם הבן אומר לאביו שלא ישמע לו אולי יש לדמותו ועובר על מורא אביו, אבל כשאין הבן אומר כלום רק שאינו עושה מה שאביו צוה לו אינו סותר את דבריו משום שעיקר הקפידא הוא רק

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בדיבור יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת באר משה חלק א' (סימן נ"ט–ס"א) שהביא אריכות בזה והסיק דאין זה בכלל סתירת דבריו, וראה עוד בשו"ת בצל החכמה ח"ב סימן נה סק"ו מש"כ בזה.

וכדברי הפוסקים שאין בזה איסור מורא, כן כתב בשו"ת אבן ישראל חלק ט' (סימן פ"ז) שכתב להביא דברי המקנה וכתב ע"ד שי"ל שלא שייך סתירת דבריו אלא בעונה לו שלא ישמע אבל אם אינו עונה לו אח"כ יכול לעשות מה שהוא רוצה כיון שזה אינו נוגע לאביו, וכן כתב להוכיח שם מדברי התוס' בקידושין דף לב ע"א ד"ה רב יהודה יעו"ש, וכתב שם ליישב ומה שתמה די נימא כן אמאי לא נזכר בשו"ע שאי"צ לשמוע לו רק בלישא אשה ולא בכל דברי רשות י"ל דהכונה בשו"ע דדבר מצוה יכול לסתור דברי אביו כנגדו משא"כ בדברי רשות אסור לסתור דבריו בשעת מעשה אבל אח"כ אינו צריך לעשות מה שצוהו עכ"ד. ועיין עוד בזה בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן ע"ו אות ה') ובספר אמרי יעקב להגרי"מ שטרן שליט"א הל' אר"י עמ' ט, ובשו"ת ים שמחה ח"א סימן ע', ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ט סימן פג. מש"כ להאריך בזה.

ובירחון אור תורה אייר תשמ"ז הובא דעת מרן הראש"ל הגר"י יוסף זצוק"ל שמעיקר הדין אין צריך לשמוע לאביו מבה שאינו כבוד ישיר לאבא אבל טוב לחוש ממידת חסידות יעו"ש, וכן כתב בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' תכא כתב להביא ב' הדעות האם האב צוה את הבן לאיזה דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו אבל אם הבן לא קיים ציווי האב יהיה לאב צער גודל בזה לכו"ע יש מצות כיבוד אב ואם ויש אומרים דבכל גוונא כל שאין לאב הנאה ישירה מהדבר אף אם יהיה לו צער אין חיוב לציית לאביו מצד כיבוד אב ואם, וכתב שם שנראה להחמיר כסברא ראשונה, יעו"ש, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן ערה שמעיקר הדין אין חיוב להקפיד לאביו מה שהוא אינה הנאה ישירה, אבל מ"מ כ"ז לחומרא, אבל אינו מעיקר הדין כיון דלמעשה אינו בכלל האיסור לסתור את דבריו, וכיבואר לקמן.

והנה בדברי המהרי"ק יש שחילקו בזה בין בת לבן, שיש לעיין האם יש חיוב לבת להנשא מוקדם, כי הרי הוא רק הכשר מצוה, וממילא אין זריזין מקדימין, אבל לכאורה הוא רק דין על האבא וכמ"ש ואת בנותיכם קחו לאנשים, וכמבואר בגמ' בקידושין, ובחזו"א עמ"ס קידושין דף לב ע"א

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

תוד"ה רב יהודה יעו"ש, ובאילת השחר עמ"ס יבמות דף ו' ע"א ד"ה והנה, ובאילת השחר חיי שרה כד ג'.

ובשו"ת תורה לשמה סימן רסו כתב לחלק בזה בין בת לבן, וז"ל: קי"ל אין אשה מצווה בפריה ורביה וזו היא הלכה ברורה וליכא חיובא אפילו מדרבנן וכן מפורש בתוספתא רשאה האשה לשבת בלא איש ולינשא לסריס ולשתות כוס עקריין נמצא דאינה חייבת כלל ורק אם קיימה מצוה זו יש לה שכר כמי שאינו מצווה ועושה וכנז' בשו"ת הר"ן ז"ל סי' ל"ב ע"ש ולכן מחוייבת היא לקיים מצות אביה בדבר זה אשר צוה אותה כי מצות כבוד או"א חייבת בו מן התורה מיהו אם יש לה טעם אחר וסיבה אחרת במה שרוצה להנשא הנוגעת לענין איסורא כי יראה היא מן מכשול של זנות אם תשאר פנויה אז אה"נ לא תשמע לאביה בזה, עכ"ל, וכן הו"ד הגר"י קמינצקי זיע"א בספר אמת ליעקב עהשו"ע הערה קד, וכן כתב בשו"ת צי"א חלק יג סימן עח יעו"ש, וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק טז סימן סא, וכן הו"ד הגריש"א בקובץ תשובות ח"ג סימן קמג ובספר אשרי האיש חיו"ד פרק לט אות יא.

ובשו"ת יביע אומר חלק ח חלק יורה דעה סימן כב, כתב לדון בזה אם בת צריכה לשמוע לאביה, והביא בזה לדברי המהרי"ק הנ"ל, וכתב להביא לדברי כמה אחרונים שאין צריכה לשמוע בזה לאביה, וכתב בזה"ל: הא קמן דפשיטא ליה שאין חילוק בין בן לבת. ואף על פי שאין הבת מצווה על פריה ורביה, מ"מ יש לה מצוה בנישואיה, מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצות פריה ורביה, וכמ"ש הר"ן רפ"ב דקידושין, ובתשובותיו (סי' לב), הילכך רשאת להנשא למי שתחפוץ בו, אפי' נגד הוריה. וכתב עוד להביא בזה דברי התורה לשמה שחלק בזה בין בת לבן, וכתב עוד לפלפל בדברי הפוסקים האם בן מצווה על לא תוהו לברא לשבת יצרא,

וכתב עוד להעיר ע"ד התורה לשמה בזה"ל: והנה יש להעיר על מ"ש בתורה לשמה סי' ער הנ"ל, שיותר היה לו להביא מ"ש מהר"י קולון (שרש קסו) דבכל מילתא דלא שייך האב בגוה פשוט שאין כח באב לצוות על הבן, ואין בזה לא משום כיבוד אב ולא משום מורא, דכיבוד לא שייך אלא בכגון מאכילו ומשקהו וכו'. וה"נ הרי אין בזה הנאת וטובת האב במעשה זר ומשונה כזה. וכדברי מהריק"ו מבואר בחי' הרמב"ן (יבמות ו א) בד"ה מה להנך, שאין עיקר כיבוד אב אלא כמו שאמרו בקידושין, איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו וכו', וכל דבר שיש בו הנאה לאב, אבל אם אמר לו לעשות

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

דבר שאין לו ממנו הנאה של כלום, אין זה כיבוד שאמרה תורה. וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא וכו', היינו להביא לו פירות קאמר, אבל הטמא לחנם א"צ לומר שלא ישמע לו. ע"כ. וכדברים הללו כתב הרשב"א יבמות שם ד"ה מה להנך. וכ"כ הריטב"א יבמות שם. וכן בחידושיו לב"מ (לב א). ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת (ב"מ לב א) ד"ה יכול, בשם הרמב"ן והרשב"א. ע"ש. וכ"כ בביאורי הגר"א יו"ד (ס"ס רמ). ע"ש. והרב תורה לשמה עצמו (בסי' רפ) הביא דברי הרשב"א הנ"ל דבכה"ג לא שייך מצות כיבוד אב. ע"ש. וראיתי בספר המקנה (קידושין לא א) בתוס' ד"ה אסתיע, וד"ה ת"ר, שכתב, שכל דבר שמצוה עליו אביו, אפי' הוא דבר שאין לאביו שום הנאה ממנו, שאינו בכלל כיבוד, אעפ"כ אם אין לבן שום הפסד ממנו, הוה ליה בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו. ע"ש. ותמיהני שלא זכר שר דברי הראשונים הנ"ל דס"ל להיפך. (וע"ע להגר"ח הלר בס' המצות עמוד פ"ח). אמנם הגר"פ פירלא בפירושו על ס' המצות לרס"ג ח"א (עשה ט' דף קג ע"ג, ודף קא ע"א והלאה) כ' להוכיח שהמאירי ורבינו ירוחם ס"ל דלא כהרשב"א בזה. ע"ש. ולכאורה כן מוכח גם בשו"ת הרשב"ץ ח"ב (סי' נב) ד"ה אבל. ע"ש. וע' בתשו' מהר"ם מלובלין (סי' קלו) ד"ה ועוד, שהסתמך בנידונו על מ"ש מהר"י קולון הנ"ל דבכה"ג לא שייך כיבוד אב. ע"ש. ובשו"ת יד אליהו רגולר (סי' מא דכ"ו סע"ב) כתב, שאף הרשב"א (יבמות ו א) מודה שיש מצוה בדבר, לקיים ככל אשר ציוה אביו, ורק אין במ"ע זו כח לדחות שום ל"ת, שהרי אם יאמר האב שאינו מקפיד עוד על קיום גזרתו, וחפץ יותר בביטול ציוויו וגזרתו שוב ליתא לעשה כלל וכו'. ואף על פי שמדברי מהריק"ו משמע בפירוש שאין מ"ע דכיבוד אב אלא באכילה ושתייה וכיו"ב, דשייך האב בגויה, צ"ל שגם מהריק"ו לא סמך על טעם זה בלבד, אלא על מ"ש תחלה שאף בממון קי"ל דהוי משל אב וכ"ש צערא דגופא וכו'. ע"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' יט). ע"ש. וע' בשו"ת משיבת נפש (חיו"ד סי' טז) ובשו"ת אגודת אזוב (סי' טז דף כ ע"ג). ובשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קא) ד"ה אבל. ובשו"ת מהרש"ג ח"א (חאו"ח ס"ס נב). ובספר באר יהודה על ס' חרדים (דף יח ע"א). ובשו"ת בצל החכמה ח"ב (סי' נה). ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' קל). ע"ש. וע' בשער המצות (ריש פרשת כי תצא) בד"ה ענין הטבילה, שהאר"י ז"ל ביטל הטבילה בגלל גזרת אמו שגזרה עליו שלא יטבול במקוה בחורף. וצ"ל שראה שאמו מצטערת ודואגת על בריאותו, ובכה"ג יש לשמוע להורים. וכ"כ על שאלה כזאת בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' יט) הנ"ל. ע"ש. וע'

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בשו"ת משנת בנימין (סי' נב), אודות מי שציוה עליו אביו שלא יגדל זקנו, אלא יגלחנו במספרים, וכתב, שא"צ לשמוע לו, כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב. ע"ש. וע' בערך השלחן יו"ד (סי' רכח סוף ס"ק כב). ובשו"ת שבט הלוי ח"ב (סי' קיא אות יא) וח"ד (סי' קכד). ע"ש. ובימי חרפי הוקשה לי על מ"ש בס' חסידים (סי' תקסב), אב המצוה לבנו לישא את בת בנו או בת בתו, והבן אינו חפץ בה, וחושש שאם יקחנה ישנא אותה, הרי זה עושה דבר גדול בשביל אביו ואמו, ואביו ואמו חוטאים שדוחקים אותו לישא אשה שאינו אוהב אותה וכו'. משמע שעל הבן לשמוע להם, והרי אין בזה משום כיבוד אב, דהויא מילתא דלא שייך האב בגוה. וכן יש להעיר במ"ש בס' חסידים (סי' תקסד), שאם אביו מצוהו שלא לישא אשה, כדי שיעבוד ויפרנסם, ואם יקח אשה לא יוכל לפרנס את הוריו, אז ישמע לאביו ולאמו וכו'. ותימה, שהרי אינו חייב לשמוע להוריו בזה, אף שזה נוגע בעקיפין בפרנסתם. וצ"ע. ושו"ר בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קא) ד"ה אבל, שהוכיח מד' הס"ח שחולק ע"ד מהריק"ו וסיעתו. ע"ש. ואכתי לא איפרק מחולשא שאיך יתכן שיתבטל ממצות פו"ר וישאר בהרהורי עבירה כל ימיו, בשביל צווי של אביו, והרי אפי' באומר לו לעבור על מ"ע של דבריהם לא ישמע לו. וע' בשו"ת המיוחסות להרמב"ן (סי' ערב) שאם אביו ואמו חולים, וצריך הבן לשמשם, ואם לא יקבע דירתו במקום אחר לא יתנו לו אשה משם, רשאי להניח כבודם ולעסוק במצות פו"ר, שהרי א"א לו לקיים פו"ר ע"י אחרים, ומצות פו"ר עשאוה כמצות תלמוד תורה, שאין מוכרים ס"ת אלא לשני אלו, וכבר אמרו גדולי ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, ויצחק אבינו היה יוצא לחו"ל לישא אשה אלמלא היה עולה תמימה וכו'. ע"ש. [וע"ע בספר חסידים ס"ס תקס"ד שג"כ משמע דס"ל דלא כמהריק"ו. וצ"ע].

והסיק שם ביביע אומר לדינא בזה"ל: מסקנא דדינא שדברי הרב תורה לשמה, שצריכה הבת לשמוע לאביה המצוה עליה שלא תנשא, אינם נכונים לדינא, ואדרבה ראוי לתת עצה לבת שלא תשמע לאביה, אלא תבקש לה מנוח אשר ייטב לה, וכן אם הבת רוצה להנשא לבחור הגון שהיא חפצה בו, והאב מצוה עליה שלא תנשא אליו, אינה צריכה לשמוע לו, ואין בזה משום מצות כיבוד אב ואם. [ועתה ראיתי שכן העלה ידידי הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סי' עח, וחלק טו סי' לד), והשיג ג"כ על דברי הרב תורה לשמה. ע"ש. וכ"כ עוד הרב הגאון חו"ב המנוח רבי מיכאל זריהן זצ"ל בשו"ת מעין חיים ח"א (סי' טז). וראה בהסכמתי אליו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בראש הספר. והנלע"ד כתבתי]. עכ"ד, ועיין עוד בזה בחשוקי חמד עמ"ס גיטין דף מא ע"ב.

וכדברי היביע אומר כן כתב לדינא בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לד וז"ל: שנית, הרבה מהפוסקים סוברים דאשה נמי מצווה במצוה דלשבת יצרה שהוא מדברי קבלה, ומתירים על יסוד זה למכור ס"ת כדי להשיא יתומה, כשם שמתירים גבי איש, יעוין בתוס' גיטין ד' מ"א ע"ב ד"ה לא תהו, וב"ב ד' י"ג ע"א ד"ה שנא', ומג"א או"ח סי' קנ"ג סק"ט, וב"ש אה"ע סי' א' סק"ב, וס' לקוטי סופר במצות פו"ר ד"ה למכור ס"ת, וכן לעיל מינה בד"ה ואח אשה ע"ש, ועוד, והא הרי ההלכה הפסוקה היא ביו"ד סי' ר"מ סעי' ט"ו, דאם אמר לו אביו לעבור אפילו על מצוה דדבריהם לא ישמע לו. ואי בעינא אמינא, שלמעשה עובר האב בזה על דברי קבלה, אליבא דכו"ע, כי מקרא מלא כתיב בירמיה (כ"ט - ו'): ואת בנותיכם תנו לאנשים, וכדדרשו ז"ל גם מזה בקדושין ד' ל' ע"ב דניתן לה מידי וכו' ע"ש, ועוד דורש ר"ע (בסנהדרין ד' ע"ו ע"א) את הקרא דאל תחלל את בתך להזנותה, דזה המשהה בתו בוגרת, ואם משהה אותה בשביל מלאכה הר"ז עני רשע ערום עיין שם. שלישיית, מדוע התיר לה הספר שלא לשמוע לאביה היכא שיראה מן מכשול של זנות אם תשאר פנויה, ולא התיר לה בכלל שלא לשמוע לו, מנימוק הדומה, והוא, כי היכא שלא תחשד כשתשאר פנויה, וכפי פסק הרמב"ם בזה בפרק ט"ו מה' אישות הט"ז דמצות חכמים היא שלא תשב אשה בלא איש שלא תחשד, ונפסק כן גם באה"ע סי' א' סעי' י"ג בשם יש אומרים, יעו"ש בנו"כ, ומי זוטר הוא מה דאמרו ז"ל בפסחים ד' קי"ג ע"א: בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה.

ואכן בדברי גדולי הפוסקים הקדמונים והאחרונים מבואר בהדיא דלא כדברי הספר הנ"ל, אלא סברי רבנן בפשיטות דאין חילוק בזה בין בן לבין בת, וכבן כך גם הבת איננה מחויבת לשמוע לאביה בזה. כך מביא הכנסת הגדולה ביו"ד שם בהגה"ט אות כ"ט בשם ספר משפט צדק, וכך כותבים גם הנו"ב במהדו"ת חאה"ע סי' מ"ה, ושו"ת גבעת פנחס להגאון בעל הפלאה ז"ל סי' ג', ושו"ת מכתם לדוד (פארדו) סי' ל"ג (שלכל אלה מציין גם כבו' במכתבו). והנודע ביהודה שם מדגיש לכתוב ולפרש, דבעסק זיווגא פשיטא שאין חילוק בין בת לבן, ואין צריכה לשמוע דברי האב אם הוא נגד רצונה אפילו היה בחיים. וכמו כן בשו"ת מכתם לדוד שם, מלבד מ"ש דהדבר הזה מבואר מתוך טעמו של המהרי"ק (כעין דברי לעיל) מוסיף עוד וכותב שאפילו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

למ"ש המהרשד"ם (חיו"ד סי' צ"ה. מטעם מצות הולדת בנים), גם כן הוא ידוע דאע"ג דאיתתא לא מיפקדא אפ"ר מ"מ בבאה מחמת טענה בעינא חוטרע לידא כו' חזר דינה להיות כאיש, ומה גם דכבר כתב הרמב"ם דמ"מ אסורה לישיב בלא איש מפני החשד, ועוד דכבר כתב הר"ן דאע"ג דלא מיפקדא מ"מ מצוה אית לה וכו' יעו"ש, וזה מסייע וגם מוסיף חיזוק לדברינו האמורים. ועוד יעוין בשו"ת אבני צדק חיו"ד סי' צ"ט שהשיב ג"כ ע"ז בפשיטות שאין חילוק בזה בין בן לבת, דקי"ל כמ"ד משל אב, וכש"כ שיש כאן צערא דגופא דטב למיתב וכו' ואינה מחוייבת לכבדו בזה במה שנוגע לגופה ונפשה וכו' ע"ש, וכן בשו"ת מחנה חיים חאה"ע ח"ג סי' ל"ב השיב בדומה לדברי הנו"ב דאין הבת מחויבת לשמוע אל אביה שלא תנשא לאיש אשר לבה חפץ אפי' אם אביה חי ע"ש. מכל הלין נראה ברור דהתשובה הזאת שבס' תורה לשמה לא דסמכא היא (ומה גם שלא הזכיר בדבריו משום א' מהפוסקים הנז"ל שדעתם דלא כדעתו, וניתן איפוא לומר שאילו ראה דבריהם היה מבטל דעתו מפני דעתם, כנפסק על בכזאת בחו"מ סי' כ"ה סוף סעי' ב' ע"ש), ויש לפסוק למעשה בפשיטות דאין חילוק בזה בין בן ובין בת, ושניהם אינם מחויבים לשמוע אל אביהם בזה. עכ"ד.

ולמעשה גם לגבי בן וגם לגבי בת, נראה שיש לומר בזה ע"פ מש"כ בספר אוצר כיבוד אב ואם בשם קובץ מבקשי תורה בהנהגות הגרשז"א שפעם נכנס אליו בחור שעמד לגמור שידוך שההורים מתנגדים לזה ושאל מה לעשות ואמר להבחור בתוקף, אמנם יש כזו הלכה אך אני בשום אופן לא אתן ידי לזה, לא עושים דבר כזה, ויעץ לדבר עם ההורים בחכמה לשכנעם, וכתב שם עוד בשם אחד הגדולים שאין כדאי לעשות כנגד אביו כי הרי במהלך החיים צריך האדם לעזרת אביו לתמיכה נפשית וכדומה, עכת"ד, ולכן בכל מקרה יש לעשות שאלת חכם.

ויש לדון עוד האם ממש"כ המהרי"ק שאין חייב לשמוע לקול אביו אם רוצה לנשוא אשה, האם הוא הדין שמותר לעקוף בשידוכים את אחיו או אחותו הגדולה, והנה בעיקר האיסור מבואר בתורה (בראשית כט כה כו) ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמינתי ויאמר לבן לא יעשה כן במקומונו לתת את הצעירה לפני הבכירה, וכתב שם ברמב"ן בראשית כט כ"ז, שהוא נבלה לעשות כן אצלם יעו"ש, וכן מבואר במדרש שכל טוב שם, וז"ל: שגנאי הוא בדבר מכאן שאין משנין מנהג המקום במקום שאין חילול השם שהרי משה עלה למרום ולא אכל ולא

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שתה והמלאכים באו לבית אברהם ולוט והראו עצמן כאוכלין ושותין (ב"מ פו:) עכ"ד, וכן כתב ברשב"ם בב"ב דף קכ ע"ב יעו"ש, וכן כתב בב"ח יו"ד סוף סימן רמד אות יג, וז"ל: ובמסיבה של משתה או של נשואין והלכין אחר הזקנה להושיבו בראש וכתב דהאי של נישואין הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יגדילו לעשות נישואין לקטן בשנים, מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים אע"פ שהוא קטן בחכמה עכ"ל, וכן כתב בש"ך חיו"ד סימן רמז אות יג יעו"ש, וכן כתבו בתוס' בקידושין דף נב ע"א ד"ה והילכתא יעו"ש, וכן כתב בט"ז יו"ד סימן רח אות א' שהביא שכן כתב ברא"ש בקידושין פ"ב סימן כה יעו"ש, וכן כתב בספר לקט יושר ח"א חאו"ח עמ' קיז ענין ב' יעו"ש, וכן כתב בשו"ת ציון לנפש חיה סימן מט ד"ה וכן מצאתי יעו"ש, וכן כתב בספר אור צדיקים סימן ד"ש יעו"ש, וכן כתב בשו"ת אבני חפץ סימן כה אות ד' יעו"ש.

ואמנם בשו"ת אגרות משה ח"ב אבן העזר סימן א' כתב שהאיסור הוא דוקא ששניהם מאורסים וז"ל: והנה פשוט לע"ד דאף לכתחלה יכול אח צעיר לישא אשה אף שאחיו הגדול לא נזדמן לו עדיין אשה לישאנה כי הרי הוא מחוייב לישא אשה ואיך שייך שלא יקיים חיובו בשביל שאחיו הגדול לא מקיים ואף שמה שאינו מקיים הוא מצד האונס שלא נזדמנה ההוגנת לו מ"מ לא שייך שלכן יתבטל גם הצעיר ממצותו איזה זמן בלתי ידוע. וכ"ש שהאשה שנזדמנה להצעיר אינו רוצה אבי האשה לחכות משום שרוצה שהחתונה תהיה קודם שנמלאו לו עשרים שנה ואם לא יתבטל הענין משום שאינו רוצה בחתן שיהיה יותר מבן כ' שנה והוא שידוך הגון שודאי אין עליו להפסיד ענין חשוב בשביל זה. ומה שראיתי איזה מחברים הביאו מהש"ך יו"ד סימן רמ"ד ס"ק י"ג לאסור הוא טעות גמור שהש"ך בשם הב"ח איירו בשעומדין שני האחים לעשות נישואין שכבר נשתדכו שניהם והנידון הוא רק לענין כבוד איזה נישואין יעשו תחלה שמחדשין שיעשו נישואי הגדול תחלה אף שהקטן גדול בחכמה שמפרשי שג"ז הוא בכלל מה שא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה שפרשב"ם במסיבה של משתה וה"ה לנישואין שאין הכוונה לסעודת נישואין שהוא מסיבה של משתה דמה לנו בשביל מה עושין המשתה אלא הפירוש וה"ה למעשה הנישואין וכן פ"י אף בלשון הטור והש"ע מסיבה של משתה או של נישואין עיין שם בב"ח שהאריך ונאמר דין זה ביו"ד בהלכות כבוד ת"ח אבל באם

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

הגדול אין לו עדיין אשה לישאנה אף שהגדול הוא גם ת"ח גדול ממנו אינו צריך לחכות עד ששיג הגדול אשה דאף איש פשוט אין לו לבטל מצותו בשביל ת"ח. וגם הא כבוד לא שייך אלא בקדימה כשיכולין תרוייהו לעשות ולא כשאחד מהן אין יכול לעשות עתה וכהא דאיירי התם במסיבה דמשתה. ובנות צלפחד נזדמנו לכולן למי להנשא בזמן אחד ולכן השיאו אותן לפי גדולתן דמסיבה הלך אחר זקנה ויעו"ש עוד מש"כ להוכיח בזה.

ועוד כתב שם באגרות משה בזה"ל: ומה שרצה כתר"ה לומר דאולי יש להצעיר להמנע משום שהוא בושת עבור הגדול והוא כעין הלבנת פנים שהוא איסור חמור, הנה גם לענין הבושת הוא רק שבעצמו מתבייש מזה דהא הרבה יש שמתאחרין מלישא בשביל הרבה טעמים אם בשביל שיש שרוצים ללמד שחושבין שאחר הנישואין שיהיה רחים בצוארו לא יוכל ללמד כדאיתא בקידושין דף כ"ט א אם בשביל ענין פרנסה שרוצין להסתדר באיזה אומנות וכדומה ויאמרו גם עליו שיש לו איזה טעם. וגם הא כשירצה לאחותי דרגא כעצת חז"ל ביבמות דף ס"ג ישיג אתתא ואיך שייך שיעכב לאחיו בטענה שבושת הוא לו, במה שרוצה להתגאות ולחכות עד שיזדמן לו אשה חשובה שתראה בו. וגם מסתבר שלא שייך לאסור לאדם מלעשות עסקיו וכל צורכי גופו בטענה שאחד יתבייש ע"י זה במה שהוא לא הצליח כמותו. ולכן איני רואה שום איסור ואף לא שום דבר שלא כהוגן בזה שישא הצעיר תחלה ואדרבה זכה במצוה רבא דנישואין ופו"ר שחייב בן עשרים ולא יצטרך לבקש זכותים להנצל מהעונש דאמר רבא ותנא דב"ר ישמעאל והוא דבר ברור לדינא. עכ"ל. ואולם אכתי איכא להעיר עליה מדברי הב"ח שנראה שהאיסור הוא להקדים בנישואין לקטן בשנים לפני הגדול יעו"ש, ויעויין עוד בשו"ת עמודי משפט חלק א' אבן העזר סימן א' מה שהאריך לדחות בזה דברי האג"מ הנ"ל. ויעו"ש מה שהאריך מדברי הפוסקים דאיכא בהא איסורא, ומ"מ י"ל שהא סו"ס הרי כל החיוב לכבד אבל אם הוא מצטער אינו חייב כמו שאינו חייב בכבוד אביו, וא"כ ממילא יש לומר שיכול להנשא מוקדם, ומ"מ יש לדון בזה אם יש בזה משום ביזוי ועיין, וראה עוד בשו"ת עמודי משפט שם מה שהאריך בזה, ואכמ"ל.

ומ"מ אם הוא במקום ביזיון וכמ"ש בשו"ת משיב דבר יש להחמיר בזה, ויש לומר שבדרך כלל הרי הוא כבזיון, וכמו שכתב כיוצא בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לד אות ג' וז"ל: ובזה אבוא לחלק השלישי שבדברי כבו', שבו הוא מתקשה לדעת אם חוץ מנשואי איסור ישנם ג"כ אופנים

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שבהם כן מחויב הבן לשמוע לאביו המוחה בו שלא ישאנה אי משום כיבוד אב ומוראו ואי משום בזיונו, כגון בדבר שיש מחלוקת הפוסקים, או כשזה נוגע במנהגים שונים בין חרדים בזה, ומביא לזה דברי הגאון הנצי"ב ז"ל בשו"ת משיב דבר חיו"ד סי' נ' שכותב שאם יש בזיון בנשואין לאב חייב לשמוע לו, דגרע טובא דקאי בארור מקלה אביו ואמו, ומעיר דלפי"ז מה יהא הדין בהיכא שטעם הבזיון לאב מפני שבעיני העולם אין המשפחה של האשה מיוחסת די, או מעדה אחרת שבעיני האב ובני עדתו היא נחותה מעדתם, או משלוח יד של אבי הכלה בזוי בעיניו, או שיש במשפחה אינשי דלא מעלי וכדומה בענינים שהם נפוצים מאד גם בימינו, ואגב מעיר ובא על הנצי"ב ז"ל, דהא גם בנושא של המהרי"ק היתה האשה נטענת מן הבן בהיותה א"א והוא בזיון לאביו, עכת"ד. ואפתח במה שסיים, ואומר דבמחכ"ת של הגאון הנצי"ב ז"ל, מדברי המהרי"ק ז"ל מוכח דלא כדבריו, אלא דכל שאין איסור, או חשש איסור בנשואי הבן עם זאת שרצונו בה (כפי שסיים המהרי"ק שם בדבריו שיש אבל לחקור אם היה שם עדי כיעור או דברים המראים שהי' עבירה ע"ש) אין הבן מחויב לשמוע מחאתו של האב, ולא שומעים נימוק של בזיון, דאם אין איסור אין טענת בזיון של האב מכריע בזה, כפי שהסביר החזו"א ז"ל שם באות ח' (שכבו' מצטט ממנו) דעיקר טעמו של המהרי"ק בזה, שבכה"ג האב צריך לבטל רצונו מפני רצון בנו, ואין הבן חייב בכיבוד זה כמו שאינו חייב ליתן מתנות לאביו מפני שהאב חומד חפציו, ע"ש, וגדרי בזיון ג"כ ליכא בזה כי אם מה שחז"ל קובעים בזה כגון אם מקולקלים מעשיה ויצא עליה שם רע (ושאני ההיא דמהרי"ק שנטענת ממנו בעצמו) או שאחותה המירה, וכדומה, (עיין יו"ד סי' רכ"ח סעי' מ"ג, ואה"ע סי' נ' סעי' ה' ובנו"כ עיין שם) או שרוצה לישא בת ע"ה כזה שעליו אמרו חז"ל בפסחים ד' מ"ט ע"ב שהן שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה, ואחרת לא נקרא זה גדר של בזיון, ועל האב לבטל הרגשת בזיונו מפני רצון בנו בזה, ואם איננו עושה בכזאת אין על הבן אשמה, ובפרט שהמעשה כשלעצמה אינה מעשה ביזוי, ורק גורם שאביו מרגיש עי"כ פגיעה בכבודו, וגם איננו עושה מעשהו מפני שכבוד אביו קל בעיניו, כפי שגם כבו' מרגיש מזה. ומסתבר הדבר לומר שגם המשיב דבר בעצמו כיוון על כגון בזיון בכנ"ל, הא חדא. עכ"ל הצי"א.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

האם מותר לגלח את הזקן שלא ברצון אביו

ויש לדון לכל הנ"ל שהיכא שיש הנאה לבן ויש לו צער הגוף אינו חייב לשמוע לאביו, ראיתי עוד בענין הנ"ל בקונ' "שפתי איל" והוא קובץ שאלות ותשובות וחי'דו"ת ועובדות והנהגות ממרן ראש ביישבה רבי אהרון יהודא ליי'ה שטינמן זצוק"ל ונתחבר ע"י הגאון רבי משה חליוה שליט"א בעמח"ס ענפי משה וש"א"ס, איתן מושבו בעיר אופקים, ושם חיו"ד סימן ט' הביא ששאל למרן הגראי"ל אודות בחור פלוני שעד עתה היה מגלח זקנו אלא שעתה איותה נפשו לגדל זקנו, דא עקא שאמו ביקשה הימנו שלא יגדל זקנו אם צריך לשמוע לאמו ואמר לו מרן זצוק"ל שהוא יכול לגדל זקנו ואינו חייב לשמוע לאמו עכ"ד, ועוד הוסיף שפ"א ראה ששאל בחור פלוני מהגראי"ל זצוק"ל אם יגדל זקן ואמר לו למה לא, עכ"ד.

וראה עוד בס' פאת זקנך להרה"ג אברהם חיים עדס שסיפר לו המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל ששאל את מרן החזו"א זצ"ל אם הוא יכול לעשות דבר של חסידות כשהורים יצעטרו מזה, ושאל אותו החזו"א כגון מה והשיב לו שרוצה לגדל זקן, ואמר לו מרן החזו"א לגדל זקן זה לא מדת חסידות, מדת חסידות זה הנהגה שראויה ליחידים וגידול זקן ראוי לכל אחד עכ"ד, וא"כ כיון שכן בהאי מנהגא כן הוא מחיוב לנהוג כמו אביו. וראה עוד בילקו"י (כיבוד הורים עמוד תס) כתב שאירע מעשה בפני מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שההורים התעקשו שבנם יגלח את זקנו ואמר הרב לבחור מעט דהיינו שיהיה הזקן קצוץ ומסודר ע"ש, ובעיקרא דהאי מילתא במעלה לגדל זקנו, ראה בס' דרך שיחה (ח"א עמ' נג) שאמר מרן שר התורה הגרח"ק שליט"א לאברך אחד שלא זכה לזרע של קיימא, כי מובא בבן איש חי שגידול זקן הוא סגולה לזרע של קיימא יעו"ש, וע"ע בס' סגולת חיים, וע"ע בס' דרך צדיקים (ח"ב עמ' 122) שכתב שהגאון רש"א אלפרנדי זצ"ל הקפיד שלא להעלות אדם מגולח לספר תורה לדוכן באומרו אני לא אעלה נשים עכ"ד.

ובכנ"ג דהוא מקרה הפוך יעוין בשו"ת באר משה (ח"א סימן ב' יג) שכתב דבכה"ג דאביו אומר לו שיגלח והוא אינו רוצה, דאינו חייב לגלח את זקנו, וכן כתב בשו"ת משנת בנימין (סימן נב) שמי שציווה עליו אביו שלא יגדל זקנו אלא יגלחנו במספרים וכתב שאין צריך לשמוע לו כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב, וכן כתב בס' כיבוד הורים ומוראם (עמ' נ) וע"ע בשו"ת

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שמש ומגן ח"א סימן יח, וכתב שם שבימי הש"ס היו מסתפרין ומתגלחין ובשעבוד הגליות הפסיקו לגלח ואח"כ בבואם צח אומות העולם מגדלי הזקן הוצרכו לעשות כמותם וכמו שראיתי בימי חורפי קודם בוא הצרפתים למרוקו ואחר בואם כשהאומות התחילו להסתפר חזרו גם הם לגלח ובערי החופש כגון אירופא וכו' התחילו לגלח קודם בזמן הנודע ביהודה וכמו שהעיד הרב החיד"א יעו"ש, ובכה"ג דרוצה לגלח אבל אביו אינו נוהג כן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סימן קעד) שאין לו לגלח, והוא ע"פ מש"כ הפוסקים שאדם שאביו שנוהג איזה דין חסידות וחומרא שאינו חייב כן. וראה עוד בס' כל נדרי מה שהאריך בכ"ז.

ואמנם בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן תקכט) נשאל מבחור שאביו ציוהו לא לגדל זקן ופאות ארוכות אם לשמוע לו, והשיב שם בזה"ל: הנה חיוב מצד כיבוד אב ואם אין כאן, שזהו רק להאכילו ולהשקותו ולעשות לו צרכיו, ולא במה שנוגע לבן עצמו, עיין ברמ"א יו"ד ס"ס ר"מ שמהאי טעמא אין צריך לשמוע לאביו איזה אשה לישא, אבל בביאור הגר"א שם מבואר דאף שאין חיוב, מ"מ מצוה יש גם כה"ג, רק לא אלים לדחות ל"ת כה"ג. ומעתה כיון שאין כאן אלא קיום מצות עשה, עליו לשקול מה לעשות, ולכאורה אם גידול זקן ופאות גורם לו להחזיק עצמו יותר ולשמור מחטא ועון וגדר לחטא, עדיף לעשות גדרים וסייגים בשמירת התורה ומצוות, מאשר לקיים מ"ע קיומית דכיבוד אב, וראוי לו לשאול רב תלמיד חכם ויר"ש שמכיר אותו ומשפחתו אם זו השעה הנכונה לו לגדל זקן ופאות ארוכות. ונראה עוד דיש לחלק בין זקן לפיאות ארוכות, שבזקן, ידוע שגדולי עולם אסרו גילוח אפילו במכונה, ובזה ודאי אין לו לשמוע לאביו, וגם בסם או מספריים יש אוסרים משום לא ילבש גבר שמלת אשה, אבל גידול פאות ארוכות אינו אלא מנהג וחיוב מצוה יכול הוא לוותר במקום כיבוד אב, כל היכא שדרישת אביו אינה מחמת רשעות להכעיס אלא מפני שלא נעים לו במה שהבן שלו בולט בפיאותיו ושינה דרכו משל אביו, וכן ראיתי כתוב על הקדוש האריז"ל שוויתר על טבילה מחמת ציווי אמו כשלא היה בזה אלא חומרא, ולכן על פאות יכול לוותר אם אביו דורש כן, (ע"ע מש"כ לעיל בסימן תקכ"ו) ובזקן תלוי בכל אחד מי הוא ובמי מתחבר וצריך לשאול ת"ח המכירו וכמ"ש. עכ"ד.

ושוב מצאתי מש"כ בגם אני אודך מתשובתיו של הג"ר משה חליוה חלק כ"ד סימן כ"ז שנשאל ע"י ידידנו הבה"ח רבי יוסף פליסקין שליט"א,

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ששאלו בזה"ל: ראיתי בשמו שמרן הגראי"ל נשאל מבחור אם צריך לשמוע לאמו שלא לגלח את זקנו ואמר שאינו צריך לשמוע לה, האם היה משתמע מהדברים שזה בגלל החשיבות של גידול הזקן או שבלא"ה אין צריך לשמוע לאמו בבקשה כזו שלא נוגעת ישירות אליה, עכ"ל. ושם הביא מש"כ בשפתי איל, והביא עוד לציין מש"כ בס' אהל יעקב הל' כבוד אב ואם הביא מש"כ בספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל (הל' כיבוד אב ואם, עמוד ש"א) כ' בתו"ד וז"ל וכמובן כל זה שייך בדברים שנוגעים לכבודו של האב או האם, או שהם מצטערים שהבן מתענה, אבל שאר דברים שלא שייכים אליהם כלל, אין זה נוגע לכיבוד אב ואם ולכן אב שאומר לבנו אל תגדל זקן ותגלחו אין זה נוגע אליו, עכ"ל וע"ש בדבריו. והכי נמי בשו"ת דברי יציב להגה"ק מהרי"י הלברשטאם זצוק"ל מצאנו קלויזנבורג (חיו"ד ח"ב סי' א') עמד בענינא דגדר החיוב לשמוע לדברי אביו ובמקום חשש איסור ובדבר השאלה באחד שאביו ציוה עליו שיגלח זקנו אם חייב לשמוע לו, ואחר דהאריך בזה כדרכו בקודש העלה למעשה דאינו חייב לשמוע לאביו ע"ש בטעמו ונימוקו, יעו"ש, וע"ש שציין למש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תקכ"ט) ע"ש ששם נשאל בבחור שאביו ציוהו שלא לגדל זקן ופאות ארוכות אם לשמוע לו.

ושם השיב בזה"ל: הנה חיוב מצד כיבוד אב ואם אין כאן שזהו רק להאכילו ולהשקותו ולעשות לו צרכיו ולא במה שנוגע לבן עצמו עיין ברמ"א יו"ד ס"ס ר"מ שמהאי טעמא אין צריך לשמוע לאביו איזה אשה לישא אבל בביאור הגר"א שם מבואר דאף שאין חיוב מ"מ מצוה יש גם כה"ג רק לא אלים לדחות ל"ת כה"ג ומעתה ניון שאין נאן אלא קיום מצות עשה עליו לשקול מה לעשות ולכאורה אם גידול זקן ופאות גורם לו להחזיק עצמו יותר ולשמור מחטא ועון וגדר לחטא עדיף לעשות גדרים וסייגים בשמירת התורה ומצוות מאשר לקיים מ"ע קיומית דכיבוד אב וראוי לו לשאול רב תלמיד חכם ויר"ש שמכיר אותו ומשפחתו אם זו השעה הנכונה לו לגדל זקן ופאות ארוכות ונראה עוד דיש לחלק בין זקן לפיאות ארוכות שבזקן ידוע שגדולי עולם אסרו גילוח אפילו במכונה ובזה ודאי אין לו לשמוע לאביו וגם בסם או מספריים יש אוסרים משום לא ילבש גבר שמלת אשה אבל גידול פאות ארוכות אינו אלא מנהג וחיוב מצוה יכול הוא לוותר במקום כיבוד אב כל דינא שדרישת אביו אינה מחמת רשעות להכעיס אלא מפני שלא נעים לו במה שהבן שלו בולט בפיאותיו ושינה דרכו משל אביו וכן

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ראיתי כתוב על הקדוש האריז"ל שוויתר על טבילה מחמת ציווי אמו כשלא היה בזה אלא חומרא ולכן על פאות יכול לוותר אם אביו דורש כן ובזקן תלוי בכל אחד מי הוא ובמי מתחבר וצריך לשאול ת"ח המכירו וכמ"ש עכ"ד.

ואמנם יש להוסיף עוד בזה מש"כ בילקוט יוסף כיבוד אב ואם עמ' תכג וז"ל: אם הבן נוהג להחמיר בכמה ענינים ועושה זאת מתוך חומרא וחסידות להתקדש במותר לו ואביו מצוה עליו שלא יחמיר בזה מעיקר ההלכה אין בזה מצות כיבוד אב ואם ואם הבן רוצה לקיים מילי דחסידות ואביו רוצה למונעו מחמת שחושש לכבודו שעל ידי הנהגת המילי דחסידות מרגיש בהתנשאות הבן עליו וכדומה אין לבן לזלזל ח"ו ברצון אביו ולכן אם מקיים את המילי דחסידות ישתדל שלא יעשה אוהם בפני אביו ובידיעתו וכל שכן שלא יצער אותו ולא יענה לו או יתנהג עמו בעזות שבשביל מילי דחסידות עלול הוא לקבל ח"ו קללה דארדר מקלה אביו ואמו ותמורת הברכה למילי דחסידות יצא שכרו בהפסדו עכ"ד, ויעו"ש בהערה מה שציין למש"כ בזה בשו"ת אגודת אזוב חיו"ד סימן סט שבן שנוג כדעת מרן השו"ע להחמיר בענין חדש שלא אלכול פת מתבואה חדשה ואביו מצטער ע"כ ודואג פן יחלש וגזר עליו בגזרת כיבוד אב לכל יחמיר בזה אם חייב לשמוע לו או לא והביא דברי הראשונים שאין צריך לשמוע לו בכיוצא בזה ואף שמלשון הרשב"א יבמות (ו) משמע שעל כל פנים יש בזה מצות כיבוד מדרבנן אבל מדבר' התוספות מוכה שבדבר שאין לאביו הנאה של כיבוד כגון מאכילו ומשקהו וכו' אין צריך לשמוע לו ואפילו לדעת הרשב"א זהו כשאומר לו העבר לי חביות אלו ממקום למקום או שיחמר אחר בהמתו שעל זה קאי הרשב"א שם אבל בדבר שעושה הבן לעצמו דלא שחך האב בגויה אין בו משום מצות כיבוד אפילו מדרבנן וכמו שכתב המהר"י קולון וכו' ומכל מקום ראוי לעשות נחת רוח לאביו ולהחמיר ויקבל שכר ע"ז יעו"ש, וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת יחו"ד עמ' רנו בהערה. יעו"ש מש"כ בזה משו"ת משיבת נפש סימן טז.

ולגבי עישון, הנה בקובץ מבקשי תורה חלק כ' עמ' קנב הו"ד מרן הגריש"א זצוק"ל שכשאר האב דורש מבנו שלא יעשן שלא יזיק לו ופסק שאסור לעשן בפני אביו ואפילו שלא בפניו אסור לו לעשן אם יודע לאביו שעשן, אבל אם לא יודע לאביו אם מניעת העישון מפריע לבן באופן רציני יש להקל

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

אלא שהבן צריך לברר מבחינה רפואית אולי יש סיבה מיוחדת בזה שמזהירו יעו"ש.

וכן כעיי"ז כתב בשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן קנו לגבי שתיית קפה וז"ל: אשר שאל, במי שהוריו אינם מניחים לו לשתות קפה. אם יש להורים סבה שאסרו לו לשתות קפה שמזיק לבריאותו בודאי צריך לשמוע אליהם, ואם אין להם סבה רק שכך הם רוצים אם שייך בזה כבוד אב ואם, יש מחלוקת בריטב"א פ"ק ביבמות ויש מקום לצדד לדעה זו דשלא בפניו מותר, משא"כ בפניו שמצטערים שעוברים על דבריהם וגרימת צער בפני עצמו הוא איסור. עכ"ל.

וכן הורה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך מס' 187 לגבי עישון, שאם הבן סובל מזה אינו צריך לשמוע בקול אביו, אף אם אביו יודע מזה, ואף בפניו, ויש בזה את שתי טעמים של המהרי"ק הטעם הג' וכן הטעם הא' שכיון שסובל מזה ויש לבן צער הגוף, הרי זה ככיבוד משל בן שאין אדם מחוייב בזה. ומכל מקום אם אפשר יש לעשותו שלא בפני האב, ושהאב לא ידע מכך, ולכן אב שאומר לבנו שלא יעשן סיגריות והבן רגיל מאוד בעישון באופן שסובל מאוד וקשה לו ללמוד ולתפקד בלא העישון [ואין אנו נכנסים כאן לעצם בעיית העישון בזמנינו שהדברים ידועים בזה] מותר לו לעשן אך יש לעשות זאת שלא בפני אביו ושישתדל שאביו לא ידע מכך, ויש לעשות שאלת חכם. עכ"ד.

ואמנם בספר עלינו לשבח שמות תשובה סב הו"ד מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שיש להחמיר אף שלא לעשן גם שלא בפני האב ע"פ מש"כ בפתחי תשובה סימן רמ סכ"ג שיש איסור של לא יסתור דבריו אף שלא בפניו והביא ראיה ממה שכתב בחוות יאיר סימן ריד שנשאל מה הדין באשה שציותה את בנה שלא ישכיר את ביתו לשום אדם לאחר פטירתה והורה שחייב לציית לדבריה יעו"ש, ואמנם הוא חידוש עצום שאף לאחר מיתה איכא חיובא, וראה עוד מש"כ בזה לקמן. [ומ"מ צוואה שאני שיש חיוב אף לאחר מיתה וכמו שכתבו בזה בשו"ת רע"א סימן סח שאף אי נימא שאין איסור לסתור את דבריו אחרי מיתה בצוואה שאני, ועיינ עוד בזה בשו"ת חוות יאיר סימן ריד, ובפתחי תשובה סימן רמ סכ"ג].

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בגדר סותר את דבריו

בגמ' בר"ה דף לא ע"ב איזהו מורא לא סותר את דבריו ולא מכריעו, וכתב שם רש"י ולא מכריעו, וז"ל: אם היה אביו וחכם אחר חולקין בדבר הלכה לא יאמר נראים דברי פלוני עכ"ל, וכן כתב בתוס' ר"י הזקן דלא סורת את דבריו היינו שלא יחלוק עליו ולא מכריעו שלא יאמר נראין דברי פלוני יעו"ש, וכן כתב בטור סימן רמ, ובב"י שם

ואמנם מצינו מחלוקת האם סותר את דבריו הוא רק בהלכה או גם במילי דעלמא, הנה מדברי רש"י ד"ה ולא מכריעו נראה שמירי בדברי הלכה, ובערוך השולחן סימן רמ י"ג הסתפק בזה וכתב שם שאולי דוקא בתורה הוי העדר כובד ולא במילי דעלמא או להיפך שכיון שאפילו בד"ת אסור כ"ש במילי דעלמא ושכן נראה עיקר, וכן כתב בחיי אדם כלל סז ס"ח שלא יסתור את דבריו בין בדבר הלכה ובין שבאר ענינים יעו"ש, וכן משמע ממש"כ בספר היראה רבינו יונה שהוא בכל מילי יעו"ש, וכן כתב בהעמק שאלה יתרו שאילתא נו עמ' שעז, וכן כתב בשו"ת דברי יציב חיו"ד סימן קכה אות ו' שאף דבמילי בעלמא יש איסורא.

ואמנם בספר באר שבע סנהדרין דף קי ע"א והו"ד בהגהות רעק"א שהאיסור דוקא במילי דעלמא ולא בדברי תורה והביא בזה ראייה מקידושין דף ל' ע"ב דאפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה נעשים איובים זה לזה והיינו דר"ל דאע"ג שהבן חייב לחלוק לאביו שלא יסתור דבריו אפ"ה לדבר הלכה נעשו איובים זה לזה יעו"ש. וכן כתב בספר המוסר פ"ה יעו"ש, ואמנם דברי הגמ' הנ"ל שאני וי"ל כמ"ש בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"א וז"ל: ולא סותר את דבריו נראה דוקא בלשון החלטה אבל לטעון סברא ולהקשות שרי שהרי כל התלמידים דנו בפני רבם ותסרו דבריהם וכמו ר"ע לפני ר"א והרבה כיו"ב עכ"ל.

ואולם בצפנת סענח פרשת ויחי מח יח כתב על מה שנאמר שם ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו, ולכאורה הא דאמר יוסף לאביו לא כן אבי נראה כסותר את דברי אביו ואיך אפשר לו לומר כן לאביו והביא ראייה מזה שהדין סותר את דבריו הוא רק בדברי תורה ולא במילי דעלמא, ובישוב הראיה הנ"ל ראה בספר יושרי הורי עמ' רז, ובספר עורה כבודי דיני כיבוד או"א עמ' קעג, ולמעשה מדברי הפוסקים נראה דאין

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

חילוק בזה, וראה עוד בחוט שני עמ' ערה שהוא הדין לסתור את דברי אמו שאומרת חידוש להלכה אסור.

והנה מדברי השו"ע שם נראה ולא מכריע את דבריו בפני וכו' ונראה שכל האיסור של מכריע וסותר הוא דוקא בפניו, וכן כתב הט"ז שם סק"ג לדייק מדברי השו"ע, והביא ראיה מהא שהטור חולק על אביו הרא"ש, וכן כתב במאירי ד"ה איזהו מורא, וז"ל ולא יסתור את דבריו ופירושו בו דוקא בפניו וכן אם אביו חולק אם אחרים לא מכריעו בפניו עכ"ד, וכן כתב בביאור הגר"א סק"ג שכתב בפניו וז"ל: דהא מצינו שחולקין על אביהם ורובם ר' עם רשב"ג והרבה כיוצא וכן מכריעין עכ"ד, וכן כתב בחיי אדם כלל סז ס"ח שכל האיסור הוא רק בפניו, וכן כתב בערוך השולחן סי"ב, וכן כתב בחזו"א סימן קמט סק"א, וכן כתב בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן טז, וכן כתב בחידושי מהרי"ץ חיות ב"מ דף ז' ע"א ובתפארת ישראל פ"א דקידושין מז, ובתורה תמימה פרשת קדושים פרק יט אות ט', וכן כתב בבית לחם יהודה ח"א כלל סז ס"ח, וכן כתב בקיצור שו"ע סמן רמג ס"ב, וכן כתב בבא"ח שנה ב' פרשת שופטים אות ג'.

ואולם בש"ך סק"ב כתב שסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן נראה בדרישה ובפרישה סימן רמב ס"כ, וכן הו"ד הגר"א נבנצל שליט"א בספר עורה כבודי עמ' קעד שקימ"ל כש"ך נגד הט"ז, וכן כתב לי עתה הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א במח"ס שו"ת שואלין ודורשין ואב"ד גילה, ששאלתיו בזה"ל: האם לדינא יש איסור לסתור את דברי אביו שלא בפניו, וכשיטת הש"ך יו"ד ריש סימן ר"מ, וכן מה הדין באביו שמצווה עליו שלא יעשה דבר שאין לאב הנאה מזה, האם צריך לשמוע לו. כתב לי בזה"ל: דין כיבוד או"א אינו תלוי אם זה בפניו או שלא בפניו, והלא אפילו לאחר מיתתו מכבודו, ובענין אם אין לו הנאה מזה הארכנו הרבה בשו"ת שואלין ודורשין חלק ט' עמ' תנז, והסקנו כדעת הפוסקים שאינו חייב בכבוד אם אין לו הנאה וגם לא מזיק לו אם לא ישמע ע"ש. עכ"ד.

ואולם ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שמעתי שהעיקר לדינא כדברי הט"ז. וכן כתב בספר אהל יעקב ומ"מ נראה לי דכאן יש לפסוק כדעת הט"ז ועוד, אפילו אם בדרך כלל פוסקים כש"ך על הט"ז. וכך העיר לי במח"ס בנתיבות ההוראה שליט"א דלכאורה כאן הסכמת הפוסקים היא כהט"ז, כפי שכבר צויין לגר"א ולחיי"א ולחזו"א, ואפשר להוסיף שגם הערוה"ש (סע' י"ב)

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

הכריע לקולא, ולכאורה בכה"ג שפיר יש לפסוק כהט"ז וכהסכמת הפוסקים אף שבעלמא פוסקים כהש"ך כנגד הט"ז, דשאני הכא שהאחרונים הסכימו לט"ז, וצ"ע. ויש להוסיף עוד דכמדומה שדברי הש"ך מחודשים מאד והמנהג הפשוט הוא כהט"ז, שמצינו בפוסקים במקומות רבים מאד שבנים חלקו על דברי אבותיהם שלא בפניהם, [כגון הטור שחלק פעמים רבות על הרא"ש], וגם מסברא קשה קצת להבין איך יתכן שבן יצטרך לומר דבר שאינו להלכה לפי דעתו משום שכך היא דעת אביו. [ומיהו אולי יש לחלק בזה בין בחיי אביו או לאחר פטירתו]. ולענין אגב בספר חוט שני שם כתב דמה שנקטו האחרונים דסותר את דבריו הוא דוקא בפניו, אין פירושו דוקא בפניו ממש, אלא כל שהוא בפני מי שיודע שאביו ציווהו בכך, אבל במקום שאין אדם יודע מציווי אביו אין בזה איסור. והעיר על זה ידידי הנ"ל דלכאורה מסברא הדברים צ"ע, דבפשטות נראה דיסוד הענין של בפניו הוא משום שבכה"ג אביו מצטער, וממילא כשזה שלא בפני אביו והוא כלל לא יודע מזה כך שהוא לא מצטער אזי יש להתיר גם אם יש שם מי שיודע מציווי האב. עכ"ד, ולכן למעשה ההוראה היא להקל היכא שהוא לא בפניו.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

האם יש חיוב לבקר את ההורים כל שבוע

הנה בגמ' במגילה דף יז ע"א מבואר שיעקב אבינו נענש על הכ"ב שנים ששהה בבית לבן ולא קיים כיבוד אב ואם, וממילא נראה שיש חיוב להיות ליד ההורים, וכן כתב במנהגי מהרי"ל לקיטים אות צ' וז"ל: כתב מהר"ש לעולם ידור אדם במקום אבותיו כמצות חכמים לולי זה העתקתי כבר אהלי מכמה פעמים מעיר נוישטאט עכ"ד, וכן כתב בספר מאה שערים שער ט"ז ובשו"ת איש מצליח ח"א חיו"ד סימן ל', וכן ראה בשו"ת אבני נזר יו"ד סימן תקל"ה אות יא שלדור במקום אבותיו אינו מכשירי מצוה אלא הוא מעצם המצוה, ונראה שכ"ז בזמנם אבל היום שיש תחבורה שאני, וראה עוד מש"כ בזה בספר יפה ללב חלק ג' קו"א יורה דעה (סימן ר"מ אות ד') וכן בספר הכבוד והמצוה (פרק א' סעיף י"ג).

ומ"מ גם בזה מהני מחילה כן כתב בשו"ת להורות נתן ח"ה סימן נג אות ז' שאב על כבודו כבודו מחול יעו"ש,

וכן אם בעיר שההורים גרים המחירים יקרים כתב בפסקים ותשובות יו"ד סימן רמ הערה 128 שכתב שאם קניית הדיהר או השכירות במקום מגורי אביו עולה ביוקר אינו חייב לדור שם ולשלם ההפרש מכיסו דהא כיבוד משל אב מלבד אם אין לאב ויש לבן, וכתב שם שעוד שמסתברא שאם חושש שמקומו של אביו יזיק לחינוך בניו ג"כ אינו חייב.

והנה מצינו בשו"ע או"ח סימן שא ס"ד כתבף היה הולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו או פני מי שגדול ממנו בחכמה יכול לעבור בה וכו' ובמשנ"ב סק"י כתב דה"ה פני אביו, וכן נראה ממש"כ בשו"ע סימן תרי"ג ס"ה לגבי יוה"כ שהולך להקביל פני אביו או רבו יעו"ש, ומקור הדין הנ"ל מדברי הגמ' ביומא דף עז ע"ב יעו"ש, וכן מבואר בשו"ע או"ח סימן תקנ"ד, וכן ראה להגר"ש דבילצקי זיע"א בספר קיצור הלכות מועדים עמ' מא שכתב שבספר כיבוד אב ואם עמ' קיד כתב בשם רמ"מ פראג זצ"ל שאין חילוק בהקבלת פני אביו ואמו בין כל יום לימי חג ומועד יעו"ש,

אלא שיש לדון אם יש לו חיוב, וכתב שם בביה"ל להקביל פני רבו וכו' מש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס ביצה דף טז ובאמת הקבלה הוא כפי קרובו לרבו כי אם בעיר חייב לראותו בכל יום ולא סגי בלאו הכי ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב פעם אחת בשבוע או בחודש וזהו הענין בשונמית ואם הוא במקום רחוק יש לו לראותו פעם אחת ברגל עכ"פ עכ"ד.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ויש להוכיח עוד בזה ממה שמבואר בגמ' בקידושין דף לא ע"ב דרב אסי נסתפק האם מותר לו לצאת מאר"י לחו"ל כדי לקבל פני אמו יעו"ש, ומבואר שאיכא מצוה להקביל פני אביו ואמו רק נסתפק אם דוחה לאיסור יציאה מחו"ל

ויש לדון האם הוא הדין באביו שלכאורה דין אביו שוה לדין רבו מובהק.

וראה עוד בשו"ע אבן העזר סימן עד ס"ט שכתב שאף בת נשואה תלך לבקר הוריה פעם אחת בחודש ובכל רגל יעו"ש, וכן כתב בסידור היעב"ץ אחר סדר תקיעת שופר שראוי להקביל פני אביו ואמו בר"ה.

ובספר מאה שערים להר"א קאפלסי שער יז כתב שראוי לבקרם כל יום והביא לזה ראייה מדברי גהמ' ביומא דף עו ע"א וסיים שם וכן אני רגיל לעשות ערב ובוקר יעו"ש, וכן מסופר על מרן החזו"א זצ"ל (ספר אורחות רבינו ח"ג עמ' קח) ומשמע שהוא רק בגדר ראוי ולא חובה, וכן ראה בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סימן עה שכתב שהקבלת פני אביו אינה מצווה חיובית אלא מצוה קיומית ומצוות הקבלת פני רבו היא מצוה חיובית רק בג' רגלים כמ"ש במג"א סימן שא סק"ז שבחודש ושבת הוי מצוה וברגל הוי חיוב יעו"ש

ואמנם יש לדון מדוע לא הובאה ההלכה הנ"ל בשו"ע, אבל יש להסתפק מה הגדר החיוב בזה.

בשו"ת פרי השדה סימן טו אות ב' ומה ששאלת אם מותר לבטל מת"ת כדי לקיים מצוות כיבוד אב ואם והבאת מדברי השו"ע יו"ד סי' רמ"ו פשיטא שכל שאין יכול לקיים כיבוד זה ע"י אחר למשל שצריך לילך לקבל פני אביו פשיטא שמותר לבטל קצת זמן מת"ת, וגדולה מזו מצינו כיון דמצד הדין לא היה רשאי להפיסק מד"ת אפילו לתפילה ומ"מ אנו מפסידים וכו' וא"ש מכ"ש מצוות כיבוד אב ואם בוודאי צריך ליסע לקבל פני אבותיו אע"ג שיתבטל ע"ז איזה זמן מלימוד תורה כי עיקר לימוד תורה"ק בוא כדי לקיים מצוות הכתובים בה וכו' עכ"ד.

ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן קסה נראה מדברי הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שיש חיוב כיבוד הורים לפרקים.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וכן נראה ממש"כ בספר עבד המלך (שמות יב כ) ששמחה גדולה היא לאב ואם בראותם את בניהם ובפרט אם עבר איזה זמן שלא ראו אותם ולכן מן הראוי לבנים בעת שהולכים לראות ולקבל פני הוריהם שיכוונו להתראות לפנייהם ושיתענגו מהם ולמלא את רצונם וחצפם כראוי עכ"ד, וכן ראה עוד בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד חיו"ד סימן ט' שהרי הוא מכלל מצות כיבוד אב ואם, וכן ראה בשו"ת פרי השדה סימן טו שבן שאינו דר במקום אביו ואמו צריך ליסע מידי פעם לקבל פניהם שעצם קבלת פניהם הוי בכלל כיבוד אב ואם אפילו בלי שישמשם יעו"ש, וכן כתב בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן יב שאי"ז דין בזמן מיוחד יעו"ש.

והו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר כאו"א פרק יב שהורים שרוצים שבניהם יבקרום ונהנים מזה צריך לבקרום משום כבוד אב ואם ואפילו יש בזה ביטול תורה ואם ההורים מוחלים בגלל הביטול תורה של הבן אז אין לחשוש לעונש בידי שמים וכן ה"ה אם ההורים רוצים שהבן יתלפן או יכתוב להם ונהנים מזה ג"כ צריך לעשות כרצונם, אבל אם האב מבקש ממנו שישתתף בשמחה משפחתית באופן שזה יגרום לו ביטול תורה אינו חייב לשמוע לו דאין בזה דרך כבוד שהרי אינו משמשו.

ובספר מורא הו"כ פרק א' סל"ז בשם מרן הגריש"א זצוק"ל לגבי ביקור הורים אין זמן קבוע והכל לפי הענין עכ"ל, ובספר אהלי שם יו"ד סימן רמ ס"ד כתב בשם הגריש"א שהכל לפי הענין ומאה דהאבן העזר הנ"ל שאני שם שהיא נשואה. וכן כתב בספר יושר הורי עמ' צח שלמעשה אי אפשר לקובע בזה זמן קבוע שהכל לפי הצורך ואין כל אב ואם שוים בצורך לבקרום ומ"מ אם יודע שגורם להם שמחה בכל פעם שבא לבקרום ישתדל מאוד בזה ומקיים בזה מצוה גדולה.

וכן הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בחוט שני שהכל הוא לפי הצורך, והוסיף שם עוד דכל שכן דיש מצות כיבוד אב על ידי מה שמסירים מהם דאגות מליבם, ועכ"פ להתעלם משלומם ודאי שזה ההיפך מציווי התורה בכיבוד ומורא אב ואם. ויש לצערנו בנים שכועסים או מסוכסכים עם הוריהם או מנתקים קשר עם הוריהם, וודאי שזה ההיפך מכיבוד אב ואם, וכשיש קושי בזה יש לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין. ויעקב אבינו שכל אותן שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם מפני שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, אבל על השנים שלאחר מכן נענש כמבואר במסכת מגילה (דף ט"ז:) משום

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שכשנמצאים אצל ההורים מזדמנים ענינים שיש לכבד את ההורים, אע"פ שבכלל הענין ההורים מסתדרים בעצמם. ועוד כתב שם בחוט שני אב ואם שדורשים מבנם שיבוא יותר אליהם לבקרם, בשבתות או בימי חול, או שרוצים שיטפלו בהם יותר פעמים, הדבר תלוי, אם הבן יכול לסבול את הביקוש ודאי שנחשב כמצות כיבוד. אבל כשמפריע לו הרבה יש להתייעץ עם רב מוסמך לברר כיצד נוהגין].

וכן שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שלדינא אין בזה זמן מוגדר, הכל לפי הענין. ואמר לי עוד בזה, ולענין הקבלת פני אביו לא מצינו מפורש בזה, אך מצינו בגמ' יומא עז: ונפסק בשו"ע סימן תקנ"ד סי"ב, ובסימן תרי"ג ס"ה, שהשווה הקבלת פני אביו להקבלת פני רבו, וכן כתב המשנ"ב סימן שא סק"י. וא"כ לכאורה היה נראה שכדין החובה להקביל פני רבו מובהק כשהוא בעירו כל יום, כמו כן הוא באביו. אך לא מצינו מפורש כן, ונראה מזה שדין אביו שונה מרבו מובהק בענין זה, ואין חובה לבקרו בזמן מסויים, והכל לפי הענין. ומצינו באבן העזר סימן ע"ד ס"ט שאשה הולכת לבית אביה פעם בחודש ובכל רגל, אך שם זה אינו מדין כיבוד אב ואם, אלא כמו שאשה הולכת לחברותיה, כן בעלה צריך לתת לה ללכת להוריה, עכ"ד וכן כתב בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' רנג שיש מצוה לבקר את הוריו מידי פעם אפילו אם אין אביו תלמיד חכם ולא ישמע ממנו איזה דבר תורה ג"כ יש מצוה לבקרו מידי פעם ואין שיעור וזמן קצוב לענין הביקור אצל ההורים ובכל פעם שמקביל פני הוריו מקיים מצות כיבוד אב ואם ולא דוקא ברגל והכל לפי הענין ובפרט בן שאינו דר במקום אביו ואמו שצריך ליסע מידי פעם לקבל פניהם, ובן ישיבה הלומד בעיר מגורי הוריו יש לו לבקר אצל הוריו מידי פעם כפי הענין לשם קיום מצות כיבוד אב ואם אבל אם הבן טרוד בלימודו אין לו חיוב לבקר אצל הוריו, ובהערה עוד כתב שם שבספר הזכרון למוריניו הגאון רבי עזרא עטייה זצוק"ל ח"א מובא בדברי הגאון רבי יעקב מוצפי שהיה מורה לבחור ישיבה הלומד בעיר מגורי הוריו שיערוך ביקור אצל הוריו אחת לשבועיים לשם קיום מצות כיבוד אב ואם שזה גדר לשיעור למצוה, וכתב שם שמש"כ שאפילו אביו אינו ת"ל שכן כתב בספר כיבוד אב ואם פלדמן עמ' קיב.

ויעו"ש עוד בילקו"י בעמ' רנד מש"כ להאריך אם יש חיוב לבקר את אביו בשבתות וברגלים, וכתב שם לדינא שיש שנהגו לבקר אצל ההורים בשבתות

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ובמועדים ולדינא אין בזה חיוב מצד מצות כיבוד אב ואם ובפרט אם הבן טרוד בלימודו או בהרבצת תורה שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם אולם אם הוריו נהנים מכך שהבן מבקר אצלם ישתדל לעשות רצונם ככל שיוכל ואם הוריו מבקשים ממנו שיתקשר אליהם מידי פעם צריך להשתדל מאד לעשות את רצונם, ויעו"ש מה שהרחיב בזה.

וראה עוד בספר כבוד חכמים פרק ח' אות כט שכתב שלא מצינו שגם חיוב על הבן לקבל פני אביו ברגל ורק ברב מצינו יעו"ש, וראה עוד בשו"ת סופר המלך סימן ז'.

אבל מ"מ באב או אם שזקנים שצריכים עזרה, אז אם צריכים להגיע ולעזור כל יום הרי החיוב הוא על הבנים בעיקר, ונלא על הבנות הנשואות אלא א"כ הוא ברשות בעלה] וראיתי עוד שהביאו דעת מרן הגריש"א והגר"צ אבא שאול בספר מורא הורים וכבודם פ"א סל"ח שאם ההורים זקנים או חולים או שנטרפה דעתם ויש צורך לטפל בהם, חייב הבן לבקרם ולשמם בכל יום, ואפילו אם הוא גר מחוץ לעיר, או שיעשה סידור עם אחיו או שישכיר אדם שיטפל בהם, ואסור לעזוב אותם בלי טיפול. ובספר כל משאלותיך (עמוד רפ"ה) הביא ששאל למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אודות אחד שאביו היה בבית חולים וקשה לו נפשית לבקר אותו מה השיעור שחייב לבקר, והשיב שהוא צריך ללכת לשם אבל כמה ללכת זה צריך לראות לפי הענין.

וכן יש אף חיוב לטוס לחו"ל, ראה בדברי הגרשז"א בספר מעדני שלמה עמ' תיא, ובספר כל משאלותיך עמ' רפו.

וכיוצא בזה מצינו לגבי כתיבת מכתבים בספר חסידים סימן תקעה וז"ל: מי שיצר מעיר שאביו ואמו שם והוא הולך למקום סכנה ואביו או אמו מתענים בו בלא תענית מצטערים מצוה על הבן אם יכול שישכור השליח מיד וישלח כתב לאביו ולאמו שכבר יצא ממקום סכנה ובא למקום שרצה ללכת ואל יצטערו ואל יתענו עוד עכ"ל, וכן כתב בחפץ חיים בספר מחנה ישראל פרק כב ס"י לגבי חייל בשעת מלחמה לכתוב מכתבים לאביו ואמו כי הוא בזה הוא מחייה את נפשם יעו"ש, וכ"ז בזמנם אבל בזמנינו סגי ע"י טלפון.

וכן כתב בספר ויברך דוד הל' כיבוד אב ואם (פרק ד' סימן א' סעיף מ-מ"א) שכתב דבזמנינו שיש טלפונים יראו הבנים הנשואים לצלצל להוריהם בטלפון כדי לדרוש בשלומם, ובמיוחד בערב שבת וימים טובים, ואלו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שמזלזלים בזה ר"ל שמראין כאילו מנתקים קשר גורם צער גדול להוריהם, וכתב להסתפק על פי הריטב"א שכתב לגבי דיני כיבוד רבו שמי שדר באותו עיר של רבו מחוייב לקבל פניו בכל יום, אולי גם כאן צריכים לצלצל כל יום. וגם בחורים הלומדים בישיבות שמחוץ לעיר שיצלצלו להוריהם מזמן לזמן, ואפילו לכתוב להם מכתב.

וכ"כ בשו"ת להורות נתן חלק ה' (סימן נ"ג) שעל בן הדר בריחוק מקום מאביו לכתוב לו אגרות שלומים מזמן לזמן, ואגב הביא מהגרעק"א שיש ענין לכתוב בכתב נאה שיתן להורים נחת רוח מרובה לראות איך שהבן כותב בכתב יפה ומהודר.

באגרות וכתבים מהגר"ש וולבה (ח"ב עמ' מ"ז) כתב במכתב לבנו, שבמה שהוא כותב אליו מכתבים הוא מקיים מצות כיבוד אב, החמורה שבחמורות מכל מצוות דאורייתא. ולכן הכתיבה היא לא פחות מצוה מאשר כתיבת פרשיות של תפילין. וכמה סופר יגע בכתיבת הפרשות, וכאן הבן יכול לכתוב מה שהוא רוצה, ואם הוא כותב יפה, יש לו הידור מצוה בכיבוד אב.

וכן כתב בספר מסורת משה חלק ג' (עמוד רנ"ג) פסקי מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והובא שם איך שבנו הגאון רבי דוד שליט"א נזהר בכיבוד אב והיה מתקשר אל רב משה כל יום וחשב הגאון זצ"ל שאולי הוא צריך לשלם לו על השיחות טלפון שכיבוד אב משל אב ולא משל הבן. ואח"כ חשב שהרי המעשה עם הגר"ח מבריסק שחידש בבן שנסע ברכבת לבקר אבי שאין אביו צריך לשלם עבור הנסיעה, והטעם כיון שהבן יכול להגיע שם ברגל גם כן וממילא נוסע ברכבת להנאתו, וא"כ אולי במקרה שאחד יכול לבקר אביו על ידי הליכה ברגל, והוא מעדיף להתקשר, שלפי יסוד של הגר"ח אין זה נחשב חיוב תשלום משל אב עי' שם. וכן הו"ד לדינא בספר אהל יעקב הל' כיבוד אב ואם יעו"ש.

וכן ראיתי לידידי הגאון רבי נסים יחיאל בן שמעון שליט"א במח"ס שו"ת מעשה נסים ושא"ס בגליון שמועות מס' 418, וז"ל: גדר החובה לשאול בשלום הוריו מצוי מאד שילדים בפרט לאחר נישואיהם לא מתקשרים לשאול בשלומם של ההורים כל כך, ורק לעיתים רחוקות נזכרים ומרימים טלפון להורים. והבן אינו יודע כמה הוריו מצפים ומשתוקקים בכיליון עיניים לטלפון אבל אין קול ואין עונה, וכמה פעמים שהדבר גורם צער ועוגמת נפש להוריו, בפרט כשההורים מבוגרים יותר. ופעמים ח"ו הדבר

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

עלול להביא קפידות על הילדים, גם החתנים צריכים להתקשר ולשאול בשלום חמיהם, בפרט שלכמה פוסקים (כמו דעת החרדים והגר"א) כיבוד חמיו הוא מדאורייתא, ולכן צריך זהירות יתירה ושימת לב לדבר הזה להיות בקשר טלפוני עם הוריו, כי פעמים שאדם בגלל מירוץ החיים השוטף ועול הפרנסה המוטל עליו והטרדות הסובבות אותו שוכח להרים טלפון להוריו. וידע שבכל פעם שמתקשר מקיים מצות עשה מהתורה, כי הנאה היא להורים שבנם שואל בשלומם. ולא יפה עושים אותם המתקשרים רק כשישנה להם איזו בקשה וצורך מהוריהם, ואמר לי מו"ז מרן הגאון רבי נסים בן שמעון שליט"א דפעמים שאם לא מתקשר להוריו מבטל בידיים מצות עשה של כיבוד אב ואם! כיון שאביו מצפה שיתקשר נחשב שהזדמנה לו מצות כיבוד אב ואם והוא משתמט ולא מקיימה. ומלבד זאת בודאי שהנהגה זו מראה על חיסרון בהכרת הטוב שזו מידה מגונה מאד כפי שמבואר בחז"ל. וסיפר לי מו"ז הגאון שליט"א שבילדותו שלא היו טלפונים היה מאד קשה לתקשר עם הוריו, וכשלמד בישיבה בעודו בחור וגם לאחר נישואיו היה מחליף מכתבים עם אביו הגאון הקדוש רבי מנצור בן שמעון זצ"ל (ועד היום שמר מכתבים אלו למשמרת) ולא היה פשוט כלל להיות בקשר אחד עם השני, והיום שיש טלפונים צריכים להעריך ולייקר את הכלי הזה שבנקל ניתן לקיים מצות עשה דכיבוד אב ואם, וזה לעומת זה עשה אלוקים, דאם לא מתקשר להוריו הרי שהתביעה עליו תהיה גדולה יותר גם תלמידי חכמים שלא מבזבזים את זמנם לריק ומנצלים את זמנם לעסק התורה, אינם פטורים מחובה זו, ולא יחשבו שההתקשרות להורים תבזבז להם מזמנם כי ע"ז התורה הבטיחה אריכות ימים ושנים כדי להשלים את החסר הזה. רעיון זה מצינו גם בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, גם במי שמאריך בתפילתו, וכבר הארכנו בזה במקום אחר. וע"ע בחשוקי חמד (שבת לב.) ועתה מצאתי רעיון זה בעוד מקום. הנה בגמ' ר"ה (יח.) איתא, רבה ואביי מבית עלי באו, רבה שעסק בתורה חי ארבעים שנה, אביי שעסק בתורה ובגמילות חסדים חי ששים שנה. וביאר הגאון הגדול רבי מאיר מאזוז שליט"א (משח זיתא עמ' לז בהערה) שאותן השעות והימים 'שבזבז' אביי במעשה גמילות חסדים, צירפו אותם לו מן השמים אחת לאחל למצוא חשבון, והוסיפו לו עבורם עוד עשרים שנות חיים. וה"ה בענייננו שלא יחוס התלמיד על זמנו כי מן השמים שלימו לו את החסר, עכ"ד.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

האם יש חיוב לענות לאביו שהוא באמצע שיחה

הנה ראיתי בספר אהל יעקב הל' כיבוד אב ואם שכתב לדינא, שמי שבאמצע שיחה בטלפון, ובינתיים אביו מצלצל אליו, חייב להפסיק שיחתו ולענות לו שכן פסק הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א הו"ד בספרו שו"ת מציון תצא תורה חלק א'. ושכ"כ בספר ויברך דוד הל' כיבוד אב ואם (סימן ס"ו), וכן אם מדבר עם אביו בטלפון ומישהו אחר מתקשר באמצע אם מותר לענות לו, נראה שזה לא ממדת דרך ארץ לעצור באמצע השיחה כדי לענות לשני, ואם יש ענין דחוף מאוד יבקש רשות מאביו או אמו לענות להשני בשיחה קצרה, ואף בכה"ג לא יאריך הרבה להניח הוריו להמתין עליו. ושכתב לו הגר"י שוב שליט"א ששמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דצריך להרים להורים את הטלפון, ואין לו לעבור לשיחה ממתונה באמצע שמדבר עם אביו או אמו. ויעו"ש עוד שנראה שמ"מ שאם הוא עוסק בדברי תורה שאין לו חיוב להפסיק, עכת"ד, ואמנם לענ"ד הוא חידוש גדול שאף שיש חיוב כיבוד הורים כיון שהוא עוסק באמצע עניין אחר לא חייבו אותו לענות להוריו, וכ"ש אם עוסק במילי דמצוה דהו"ל עוסק במצוה ופטור מן המצוה, וכ"ש הכא שאינו יכול לקיים שניהם.

בהא דדרשינן שאין חיוב כיבוד הורים שאביו אומר לו לחלל שבת

הנה כתיב בתורה הקד' (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם, ודרשינן בגמ' בב"מ דף לב ע"א והביאו ברש"י שם סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אע"פ שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות, וכן הוא האי דרשה ביבמות דף ה' ע"ב ואולם כ"ז לדרשה אולם בפשוטו כתב ברשב"ם שם בד"ה ואת שבתתי תשמרו, כשם שבעשרת הדיברות נאמר כיבוד אב ואם אצל שמירת שבת שהשווה כבודם לכבוד המקום אף כאן סמך הכתוב לפי פשוטו. ע"כ.

והנה בעיקר האי דרשה מצינו לזקני מרן החיד"א זיע"א בספרו חומת אונך (אות ג) שהקשה לפי דעת הסמ"ג והטור ביו"ד סימן רמ שאם אביו רשע פטור מכבוד אב ואם, למה צריך קרא ומה זו סמיכה הא אם אביו רשע שאומר לו לחלל שבת ודאי שאינו שומע לו שהוא רשע ואינו חייב כלל בכבודו אפילו במה שהוא מותר, ומ"מ כתב שם החיד"א לדעת הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים הי"א שס"ל שאף אם אביו רשע חייב בכבודו מדאיצטריך לימוד שאם אומר לו אביו חלל שבת שלא ישמע לו.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וכתב בזה ליישב מרן החיד"א זיע"א ע"פ הסמ"ג והטור שפליגי על הרמב"ם וס"ל שהכא איצטריך קרא כשהבן קבל עליו שבת מבעוד יום דהרי לדידיה הוא שבת ואביו עדיין לא קבל שבת שהוא מבעוד יום ואם אומר לו אביו שיעשה מלאכה והוא חילול שבת לגבי דידיה, הו"א שישמע לו שאביו אינו רשע כי עדיין לא קבלו הציבור שבת קמ"ל דלדינא לא ישמע לו מכיון שהבן קבל שבת והוא אסור לעשות מלאכה כאילו שבת.

ויש לעיין בדבריו דהא סו"ס הרי זה רק תוספת שבת, והרי באחרונים כתבו לדון בדין תוספת שבת אם הוא כמו שבת ממש או לא, וא"כ להאי שיטה שהוא ממש כמו שבת יל"ע, דהא סו"ס מה איצטריך רבותא בשביל זה דהא סו"ס הוא ממש כמו שבת ויל"ע.

עוד כתב שם מרן החיד"א זיע"א ליישב, שאפשר שמייירי במלאכה שאביו צריך לה, והו"א דאתי עשה דכבוד אב ואם ודחי איסור שבת, ואביו אינו רשע שהוא סובר דרחמנא שרייא לכיבוד אב ואם, קמ"ל, ואין הכא נמי דאם אביו יאמר לו חלל שבת בלי צורך דאז הוא רשע להכי לא איצטריך קרא דאינו חייב בכבודו, וכתב שם שכן כתבו במאירי והריטב"א ביבמות דף ו' ע"א יעו"ש, והנה מה שי"ל בזה דהרי אם הוא צורך, הא סו"ס אכתי גם רשע מיקרי, דהרי התורה אסרה מלאכות שמשכן שאסורות שלא לצורך.

ומה שי"ל בעיקר קושיה זו די"ל דאין הכא נמי התורה אמרה דאין לחלל שבת לאביו רשע, וכל מה שלמדנו זה למדנו את זה מהכא, אלא די"ל דזה דחוק בדברי הגמ' בב"מ. ושוב מצאתי שכוונתי בזה לדברי גאון עוזינו הרע"א בשו"ת שלו (ח"ג סימן פ) שכתב שמכח הלימוד מהפסוק איש אמו ואביו תיראו וכו' אנו לומדים שאין כיבוד אב דוחה שבת, ואלמלא הלימוד מהפסוק אין הכא נמי היה הבן מחוייב לשמוע לאביו וממילא אין האב נחשב לרשע כשמצווהו לחלל שבת שהרי אין הבן עובר בכך שום איסור יעו"ש, וכן מבואר גם בשו"ת חת"ס (ח"ו סימן לז).

וראה עוד לרבינו החיד"א זיע"א בספרו נחל קדומים (אות ב) שכתב להביא דרשת רש"י בקידושין דף ל' ע"ב שאיש למעוטי אשה שרשות אחרים עליה, וכתב מרן החיד"א דאפשר שלזה סמך ואת שבתותי תשמרו לומר כשם שפטרתי לאשה מכבוד אב ואם לפי שרשות אחרים עליה, כך אתה פטור מלכבד אביך אם יאמר לך חלל שבת לפי שרשותי עליך וכמו שדרשו חז"ל ביבמות דף ה' ע"ב, ועוד כתב שם, שרבינו האר"י זצ"ל פירש כי המחדש

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

חידו'ת בשבת גורם כבוד גדול בעולם הבא וכמ'ש בזוה'ק (ח'ג דף קעג ע'א) וז'ש איש אמו ואביו תיראו לכבדם ע'י חידו'ת בשבת וזהו ואת שבתותי תשמרו עכ'ד, ובעיקר מעלת חידו'ת בשבת, ראה מה שהארכנו בקונ' שער יוסף במעלת כתיבת חידו'ת.

ומ'מ בהאי דינא שאינו חייב לשמוע לאביו לעבור על ד'ת, כן כתב בשו'ע (יו'ד סימן רמ סט'ו) וז'ל: אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם לא ישמע לו.

והנה בעיקר דינא ראה בגמ' בב'מ שכתבה להקשות שהרי קימ'ל שאין עשה דוחה ל'ת ועשה, וא'כ מה הס'ד של הגמ' שעשה ידחה לא תעשה ועשה, ותירצה שם בגמ' שלולא המיעוט הו'א הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום ולכן יש לעבור על האיסור קמ'ל שלא, והנה שם במה הגמ' שאלה נח' בראשונים, ומ'מ באחרונים כתבו להקשות כן על שמירת שבת היכא שאביו אומר לו לחלל את השבת, ולענ'ד י'ל לפי דברי מרן החיד'א שאירי בתוספת שבת, שפיר איצטריך להא קרא.

ועוד בעיקר קושייתו וקושית מרן החיד'א זיע'א ראה בדברי התוס' ביבמות דף ה' ע'ב בד'ה טעמא דכתב וכו', והעולה מדבריו שהכא בא ללמד על שאר עשין וכו' יעו'ש, ולפי'ז י'ל דא'ש ב' הקושיות דכיון דאיצטריך לשאר דברים יעו'ש, וע'ע במהרש'א שם. ובמה שהאריכו התוס' להכריח כן מג' צדדים, וברשב'א שם ובתוס' ישנים.

ומ'מ הביא (בילקו'י כיבוד אב ואם עמ' תקלט) מש'כ בס' גנזי יוסף שיש ליישב שמבואר בכמה דוכתי דאף שאין עשה דוחה ל'ת ועשה, מ'מ שני עשין דוחין ל'ת ועשה, ולכן אנו צריכים ללמוד הגמ' בכה'ג שיש כאן שני עשין כיבוד אב וכיבוד אם דהו'א שידחו ל'ת ועשה דשבת, ומכח האי דרשה ילפינן דכולם חייבים בכבודי.

ובעיקר קושיית מרן החיד'א מאביו רשע, י'ל דקרא אתי לאשמועינן כמ'ש בשו'ת אמרי יושר (ח'ב סימן קסה) שלא רק כשמצוהו לעבור על מצווה של דבריהם בקום ועשה שלא ישמע לו אלא אף אם מצוהו לבטל בשב ואל תעשה ולא לקיים מצוה של דבריהם לא ישמע לו יעו'ש, וא'כ א'ש דאיצטריך להא, ובעיקר הא דה'ה למצוה של דבריהם וכמ'ש בשו'ע כתב בב'י שם, דהא מילתא ילפינן לה מדכתוב איש אמו ואביו תיראו ואת

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבים בכבודי וכל מיילי אסמכינהו אלאו דלא תסור והרי הם בכלל דבר תורה, אי נמי כיון דמאני ה' כולכם חייבים בכבודי ילפינן לה מיילי דרבנן נמי בכלל שבודאי הם כבודו של מקום ואין לו לעבור עליהם משום כבוד אביו עכ"ד, וכן הו"ד בכס"מ עה"ר.

ובעיקר קושיית מרן החיד"א זיע"א יש לעיין בגדר רשע, דהנה בדברי הסמ"ג (מצות עשה של כיבוד רב קיב) כתב שבזה שאדם אומר לחבירו לעשות איסור אינו נקרא אינו עושה מעשה עמך רק במסית, אולם דעת שאר הראשונים שלא משמע כן, ויש לחלק בין עונש דליתא רק במסית אבל מ"מ אדם רשע נעשה בדיבור יעו"ש, וא"כ תלי במח' הראשונים וכמ"ש להקשות מרן החיד"א רק לדעת הסמ"ג, דאם בדיבור לא נקרא אדם רשע א"ש, וכן ראה להגר"ש וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קיא אות יא) שהביא מש"כ הרדב"ז עה"ר פ"ו מהל' ממרים, שבדיבור לא נקרא אדם רשע דרי לא תימא הכי מילתא דפשיטא היא וא"צ קרא דלא ישמע לו ולא מצינו עונש בדיבור רק במסית יעו"ש.

וע"ע בס' דבש לפי (מערכת א' אות לט) שכתב שם מרן החיד"א מש"כ בזוה"ק (ח"א דף קסד) שנעשנה רחל אמנו ע"ה על שגנבה את התרפים מאביה ומתה ולא ראתה בנימין ע"ש, ואף שנתכוונה להפרישו מע"ז וגם משום פקוח נפשות שלא ידע כי ברח יעקב אבינו ע"ה ויבא ויהרגם, וכתב החיד"א דלכאורה מוכח כדעת הרמב"ם שאף אם אביו רשע הרי הוא חייב בכבודו, וכתב שם שלהסמ"ג והטור י"ל שאינו חייב בכבוד אביו רשע אבל לצערו אסור, והקב"ה מדקדק עם חסידיו ביותר ולכן נענשה רחל אמנו ע"ה עונש גדול, ויעו"ש מה שדן מדברי הגמ' בברכות דף י' ע"ב שחזקיה המלך גרר עצמות אביו וכו'.

בשיטת הרמב"ם - ברמב"ם בהל' ממרים פ"ו הי"ב, וז"ל: מי אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפילו של דבריהם הרי זה לא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבים בכבודי עכ"ל, ומקור הדברים מדברי הגמ' בב"מ וביבמות וכמ"ש לעיל, והקשו באחרונים דהרמב"ם סתר דבריו ממש"כ בהל' גזילה ואבידה פרק יא הלכה י"ט וז"ל: ראה את האבידה ואמר לו אביו על תחזירנה, יחזיר ולא יקבל ממנו, שאם קיבל מאביו נמצא בעת שקיים מצות עשה של כבוד

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

את אביך, ביטל את העשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם, עכ"ד, ומוכח דהרמב"ם ס"ל כס"ד של הגמ' בב"מ שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועוד שהרי למסקנת הגמ' דבריו, והנה מצינו למנ"ח (מצות תקלט אות ג) שכתב לבאר, שהרמב"ם כתב טעם זה משום שאין נפק"מ אם הטעם משום שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, או משום שכולכם חייבים בכבודי ויעו"ש עוד מה שהוסיף בזה דלפי הריב"א יהיה נפק"מ לענין מלקות יעו"ש, אבל מ"מ לפי האי טעמא יל"ע מדוע לענין שבת כתב הטעם דאתם חייבים בכבודי תיפוק ליה מצד עשה ולא תעשה, וכמ"ש האחרונים להקשות לענין כיבוד אב ואם במקום שבת, ובעיקר סתירת הרמב"ם ראה עוד בדרישה מש"כ ליישב. וכן בשו"ת הרדב"ז (סימן ב' אלפים רע"ז), ובמש"כ ביונת אלם סימן כב ליישב בזה, ויש להאריך.

דינים העולים מכח האי דינא שלא לשמוע לאביו לחלל שבת.

(א). בשו"ת הרא"ש (כלל טו אות ב) כתב, וששאלת על האב שצוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד ולא ימחול לו על מה שעשה עד זמן קצוב, והבן חפץ להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו, דע שאסור לשנוא שום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה, והא שצויה לשנוא לאו כל כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה, שנאמר אני ה' מוראי למעלה ממוראכם, ועוד לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך ואין צריך לכבדו, וכן הוא בטור ובשו"ע סט"ז שלדינא אין צריך לחוש לצוואתו, וע"ע בחס"ל סימן רמ אות יב מש"כ בזה.

ומ"מ היכא שאותו פלוני ציער את האב שאני, וכמו שמצינו לדינא בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד חיו"ד סימן יג) שאם אחד ציער את אביו ואביו צוה עליו שלא ידבר עמו שאני, ואינו רשאי למחול על כבוד אביו ואף שהרא"ש כתב שאין לשמוע לאביו היינו כמ"ש הש"ך והט"ז שם שאסור לשנוא שום בר ישראל, אבל משמע שאם יש טעם לשנוא אותו ע"פ התורה אחר שגרם לקרב את קיצו של אביו וקירב את מיתתו אז בודאי צריכים להזהר בכבוד אביו, ובפרט שזה הכעיסו לא פייס את אביו על קרבו וממילא הוי כעובד על ציווי הש"ס ומותר לשנואתו יעו"ש.

(ב). עוד בהא ראה בשו"ת חוות יאיר (סימן ריד) שכתב לדון אם הבן מחוייב לשמוע צוואת אמו שצויתה בחוליה שלא ישכיר ביתו להבא לשום אדם, ודר בו לפנים בשכירות שנה אחת תלמיד חכם זקן ובעל מעשים היה נראה לכאורה לומר שאינו מחוייב לחוש שהרי אותו תלמיד חכם מתמיד בלימודו

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

וקמ"ל גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם ואמרו רז"ל אמר לו אביו הטמא וכו' ת"ל כולכם חייבים בכבודי וקימ"ל הרי אפילו איסור דרבנן ולמד מזה בשו"ת תרומת הדשן והמהרי"ק לענין בן שרוצה ליסוע ללמוד תורה או לישא אשה וכו' שהרי אין כבוד ה' יותר מתלמוד תורה וכו' וכתב שם שיש מקום לומר שניח"ל, אולם לדינא כתב שם בחוות יאיר, שכ"ז אינו מספיק לעבור על דברי אמו דהא סו"ס אינו חובה יעו"ש, ואולם עיין בס' כיבוד ומורא שכתב לדייק ממש"כ משו"ת כנסת יחזקאל (סימן לה) שדוקא שהאב לא ניתן סיבה נכונה לדבריו אבל היכא שיש סיבה יש מצוה לשמוע לו יעו"ש, וכן ראה לדינא בשו"ת מהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן צה) שכתב באב שצויה לבנו לפני מותו שלא יתן לאחותו נדוניה כי אם שמונים אלף לבנים, אין צריך לשמוע לו, שהרי לפרנס ולהשיא יתומה היא מצוה גדולה ואם איסור קל מדרבנן נדחה מפני כיבוד אב ואם דאורייתא כ"ש מצוה גדולה כזו יעו"ש, ומוכח דאין הבן חייב לשמוע לאביו במצוה דלא רמיא עליה. ובילקו"י (כיבוד אב ואם עמ' תקמ) כתב לדינא שיש לצרף עוד לקולא שהרי דעת רוב הפוסקים שבדבר שאין לאב הנאה ישירה ליכא מצות כיבוד אב ואם ולכן אם לבן יש טובת הנאה שפיר דמי.

מידה כנגד מידה כיבוד הורים

בס"ד

פרשת משפטים תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין,

ראיתי הגליון האדיר ממך הבאר מס' 24 שכתב כת"ר שליט"א להביא כמה חקירות בכיבוד אב ואם

וראיתי מש"כ בשם מרן הגר"ק שליט"א שיש מידה כנגד מידה בכיבוד אב ואם, ויש להוסיף עוד בזה דתמיד אמרתי מסברא דהוא משום המציאות שאם הבנים רואים שהם מכבדים את הוריהם אז חושבים שכך צריך לכבד את ההורים, וממילא מכבדים את ההורים כדבעי.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ושוב הראוני שכעי"ז כתב כבר האור החיים הקדוש בריש פרשת קדושים שביאר על הפסוק איש אמו ואביו תראו דפתח ביחיד וסיים ברבים וביאר שהמכבד ירא מאביו ואמו מטביע טבע טוב בבניו וממילא גם הם יראו יעו"ש, וכה"ג ראיתי לידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א שהביאש שהעירו למה אמרה התורה כבד את אביך ואת אמך למען יאירכון ימיך, ולא אמר למען יכבדוך בניך, וביאר שיתכן שמי שהוא מכבד הורים הרי שהוך את טבע עצמו להיות מטיב להוריו וממילא זה ישפיע על תודלתו.

ואוסיף בזה פנינה נחמדה שראיתי בכל זה בספר אורייתא דשמואל להגאון רבי שמואל כהן שליט"א בפרשת יתרו עה"פ כבד את אביך ואת אמך וכו' על האדמה וכו', וכתב להקשות מאי הרבותא על האדמה, וכתב שם ה' ביאורים ובביאור האחרון כתב לבאר שכיבוד הורים שאריכות הימי היא על ההאדמה לפי המציאות שכאשר בני האדם מאריכים ימים אין בכחם להלך ולעמוד על רגליהם אלא מוליכים אותם בעודם יושבים על כסא גלגלים וכאן הבטיחה התורה שמי שיכבד להוריו יזכה לאריכות ימים באופן שלא יצטרך לשבת על כסא וכו' אלא ילך על האדמה כאדם צעיר.

ואסיים בדברי ברכה לכת"ר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ונזכה לראות מכתבי כת"ר שליט"א יוצאים לאור העולם בקרוב ממש.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק

לימוד הל' כיבוד הורים - במעלת כיבוד הורים

הנה ידוע שמרן החזו"א זלל"ה אמר לבחור ישיבה אחד משיבת פוניב'ז ללמוד הלכות כיבוד הורים בבין הזמנים בשביל שיוכלו לקיים את המצוה כדבעי, וכן ידוע שהחזו"א אמר שמה שזכה לגדולתו בתורה משום שכיבד את אמו, וידוע הסיפור שפעם אחת אמרו לו שאמו מחכה לו והוא רץ ברחוב ולא השיגו אותו.

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

ובספר חסידים (סימן שמב) כתב: ואם תראה רשעים שמקילים את אביהם ואת אמם ומצליחים דע כי לרעתם כדי שיהא עוונם גדוש וכס יש רשעים כשעושים עוולה מרויחים ומצליחים וכשעושים ביושר לא יצליחו כדי שיהא עוונם גדוש לכן שעה משחקת להם כדי שיפרע מהם לבסוף בגיהנם עכ"ד. בספר תוכחות חיים להגר"ח פלאג"י (תולדות דף ק"ז) כתב, וכל מי שלא היה נוהג כשורה לכבד את אביו ואת אמו כראוי הפך עליו בלהות וצרות רבות סבבוהו ולא יצא מן העולם עד שירדו מנכיסהם בעניות גדול ולא היה להם הצלחה וברכה בכל מעשה ידיהם ומה פגעו בהם חלאים רבים ומהם לא זכו להבנות ויצאו מן העולם בפחי נפש בר מינן, ושם בדף ק"ח כתב: ואם תראה בני אדם שהקלו במצות כבוד אב ואם והשחיתו התעיבו עד הכאה ועד קללה לאביו ולאמו והשם שקטים ושאננים ולא עבר עליהם כוס התרעלה ולא נקלו ביסורין ובעניות כמפשט כתוב למי שאינו מכבד לאביו ולאמו דע לך בנאמנות גמורה כי לסוף ימיו לא יצא נקי מהעונשין והיסורין הבאים עליו ואם באלה לא נוסרו כלל בעוה"ז ה' אל רחום מאריך אפיה ויהיה עונשם יותר גדול כפול כפליים לעולם הבא עכ"ד.

ובאורחות יושר (פרק כיבוד הורים) כתב מרן שר התורה הגר"ק שליט"א וז"ל: "וכיבוד אב ואם הוא מהדברים שנפרעים גם בעולם הזה, וכמו שאדם מתנהג עם הוריו כך בניו יתנהגו עמו וזה מהדברים שרואים גם בזמנינו. ובזמן החזו"א זצ"ל היה בבני ברק אחד שאמרו עליו שאין מתנהג עם אביו כראוי וכשאביו נפטר אחר כמה שבועות מת פתאום והוא היה צעיר ובריא ואמרו שאביו תבעו לדין. גם היום יש אחד שלא התנהג עם אביו כשורה בחייו ואח"כ יצאו בניו לתרבות רעה ר"ל אף שהוא תלמיד חכם וכן יש כאלו לרוב והרוצה לראות רואה השי"ת יצלינו מכל זה". ומסיים "ודע שאין עיקר המצות להאכילו ולפרנסו אלא העיקר גם לכבדו ושיהא לו נחת רוח ממנו וישמע בקולו לכל אשר יאמר וכו' כללו של דבר כל מה שאדם רוצה שבניו יעשו לו יעשה הוא להוריו". ובספר 'דרך שיחה' מובא שהגאון ר' אליהו מן שליט"א סיפר להגר"ח קניבסקי שליט"א כי היתה אשה אחת, שאמה היתה גרה עמה והעניין לא היה קל לבת כלל וכלל, אמר לה מרן החפץ חיים זצ"ל מי שצודק איני יודע, אבל כפי איך שמתנהג הבן עם הוריו, כך ינהגו בניו עמו. ועל זה הביא לו רבינו שליט"א ראייה מחז"ל במגילה יז' ע"א לגבי יעקב אבינו, שכנגד אותם שנים שיעקב לא כיבד את אביו, כך יוסף לא כיבד את אביו כב' שנים, עוד הוסיף לו רבינו שליט"א, יש ששאלו שקשה להם

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

להחזיק בביתם הורים זקנים, וקל להם לסדרם במושב זקנים. אך מאידך טובת ההורים שיהיו בבית בנם, והבאתי להם בשם הירושלמי כי כיבוד אב ואם הוא פרעון חוב על מה שההורים שלו עשו לו. ואם את בנו היה מושיב במושב זקנים יושיב שם גם את אביו. וכך עניתי לאחד שאבא שלו היה ישיש והיתה טירחה עצומה לכל בני הבית להחזיקו, ואמרתי לי, כפי איך שאתה מתנהג עמו, כך יתנהגו בניך עמך. ושאל אותי מישהו עד כמה השיעור, ועניתי לו שאם זה היה בנך כמה היית טורח עמו ולא היית מסדרו במוסד, כך השיעור לטרוח באבא.

ומקור דבריו משמע במדרש תנוחמא (פרשת קדושים אות ט') וז"ל: מי הקדימני ואשלם מי הוא שהקדים כבוד לאביו ולא נתתי לו בנים ע"כ, וכתב בספר מדרש תלפיות (אות א' ענף אב ואם) שמכאן משמע שהמכבד את אביו הקב"ה נותן לו בנים שיכבדוהו שמשום מדה כנגד מדה הדין נותן להיות לו בנים דברים אלו נעלמים ממנו וגלויים לפני הבורא ואין להרהר אחר שאלות כאלו וכיוצא בהם כי הדברים אמת הוא שכל מי שמכבד אביו ואמו זוכה לבנים ואותן שאין זוכין יש סיבה גליוה לפני הבורא כמדובר וכן במי שאינו מכבד אב ואם ויש לו בנים עכ"ד, וע"ע בספר פלא יועץ (אות כ') שכתב וראוי לבן חכם שישמח אב וכו' ועול יסבול ולא יכול וכו' ולפום צערא אגרא ואוכל פירות בעוה"ז שיהיו לו בנים מהוגנים שאילו לא היה אלא שכר זה די ליגע בעשרים צפרניו כדי לזכות בזה עכ"ל, [והגר"ח פלאג"י (פ' תולדות) כתב זקנים אתבונן ואבותינו ספרו לנו וגם ראינו בעינינו הרבה בני אדם אשר הכרנו והבחנו בהם שיהיו מכבדים לאב ואם שלהם כראוי וזכו לכבוד גדול ועושר ובנים ואריכות ימים עכ"ל].

ולענ"ד י"ל שמה שאומרים העולם שכמו שהוא מכבד את הוריו כך בניו יכבדו אותו הוא משום שבניו רואים שכך הוא נוהג וא"כ יש להם דוגמא אישית שכך יש לעשות ולטרוח על כיבוד ההורים, והכל הוא בגלגל החוזר ובשביל טובתו והבן.

האם יש אריכות ימים בכיבוד אח גדול

שאלה:

ב"ה

אחדשה"ט כ"א

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

בזאת אביא מה ששמעתי הבוקר מחכ"א; יל"ע לגבי כיבוד אח גדול שזה נלמד בשלהי כתובות מדכתיב "ו'את". האם גם על זה נאמר השכר של "והארכת ימים" או לא.

וזה שאלה מענינת. ויש בזה נפק"מ לדינא, האם כופין על זה, או שמא הוי כמצות כיבוד אב ואם דמבואר בגמ' דאין כופין עליה משום דהוי ליה מצוה שמתן שכרה בצידה.

והנה, יש להביא בזה את שיטת הרמב"ן דכתב שחיוב כיבוד אח הגדול הוא משום כיבוד אב [ולכן ס"ל דלאחר מיתה תו ליכא להאי חיוב], ולפי"ז שפיר יש בזה את השכר של "והארכת ימים".

אשמח מאד לדעת בכל זה.

יישר כחכם!

תשובה:

בס"ד

ב' שבט תשפ"ב

לכבוד ידידי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א

שלו' וברכה

נראה לענ"ד שכיון שמצינו במנחת חינוך מצוה לג סק"א שאין לו את כל הדינים של כיבוד הוריו וז"ל נראה דכל הכבוד שמחויב לאביו ולאמו חייב ג"כ באנשים הנ"ל אך מצד הסבר' כיון דכיבוד מסרו הכתוב לחכמי' א"כ באביו ואמו שייך בכבוד שלא לקרוא אותו בשמו וכדומה המבואר בר"מ וש"ע אבל אחיו אפשר דאין זה בכלל הכבוד ול"מ שיהיו נזהרים בזה כמו שמוזהרים באביו ובאמו, עכ"ל, וא"כ נראה כיון שאינו דין כיבוד לגבי קימה ושאר דיני כבוד ממילא אינו בכלל השכר של והארכת ימים, אבל יש עוד מקום לדון ולפלפל בה.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

קובץ באר התורה (רא) פרשת תולדות

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס